Christus Consolator

door

Dr J.H. GUNNING Jhz

NAAR HUIS

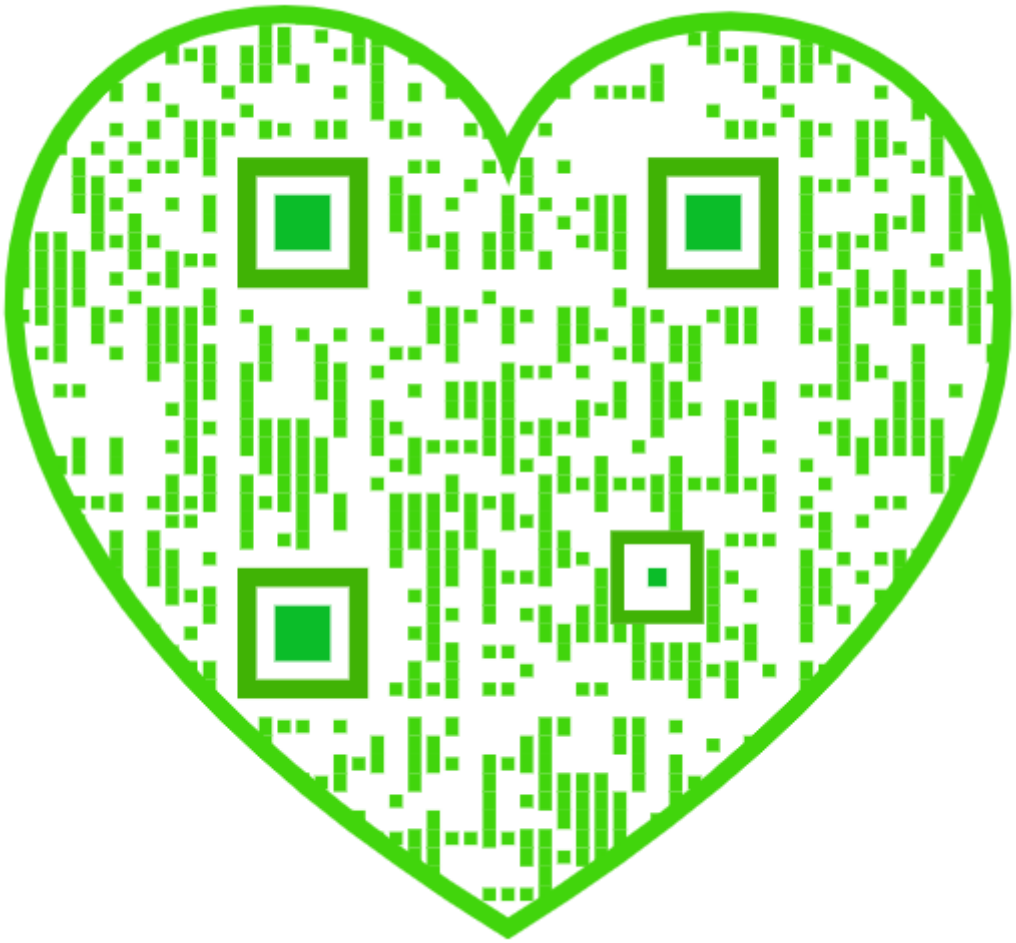

CHRISTUS CONSOLATOR

EEN TROOSTBOEK VOOR
REIZIGERS NAAR DE EEUWIGHEID

DOOR

Dr J. H. GUNNING J.Hzn

J. H. KOK N.V. UITGEVERS MIJ KAMPEN — 1929

CHRISTUS CONSOLATOR

NAAR HUIS

NAAR HUIS

DOOR

Dr J. H. GUNNING J.Hzn

J. H. KOK N. V. UITGEVERS MIJ KAMPEN — 1929

INLEIDEND WOORD.

AAN *het slot van zijn heerlijk dichtstuk „De Schepping" heeft onze Ten Kate de volgende regelen neergeschreven:*

Dàt was mijn bede, of vóór mijn dood
Een leste en beste lied mocht trillen,
Waar al mijn denken, weten, willen,
Mijn hoofd en hart in overgoot,
Tot lof des Goeden, Wijzen, Sterken,
Die lied en liefde en leven geeft,
Wiens glorie in Zijn werken leeft
En in de werken Zijner werken.

O God, Gij schonkt mijn beê gehoor.
Thans U de dank als eens de bede!
De zeeman hangt, zoo pas ter reede
't Nog vochtig kleed in 't tempel-koor.
Zóó leg ik, met een heilig beven,
Mijn dichtpen aan Uw voetbank neer.
Neem, Schepper, uit genade weer
Wat Ge uit genade hebt gegeven.

Een dergelijke dankbare stemming vervult ook mij, nu ik het laatste deel van mijn Christus Consolator *ter perse mag zenden en een arbeid voltooid mag zien, die mij, met het oog op mijn leeftijd en de uitgebreidheid der behandelde stof, wel eens met*

stille vrees vervulde. Maar God heeft mij kracht en opgewektheid tot deze taak verleend. Maanden en maanden heb ik elk beschikbaar oogenblik — en die ken ik helaas maar weinige! — — aan mijne toekomstige lezers gewijd en mij zooveel mogelijk in hun toestand en verlangens ingeleefd. Indien mijn pen — geen „dichtpen," als aan den Amsterdamschen zanger geschonken was, maar een heel ordinaire „vulpen" — niets béters heeft opgeleverd, men wijte het niet aan de kleinheid mijner liefde, maar alleen aan de beperktheid van mijn kùnnen. Want lief hèb ik de lijdende, zuchtende creatuur en mèt haar zie ik in onbedwingelijk heimwee uit naar den grooten Dag der bevrijding.

Mijn warmen, hartelijken dank aan allen, die mij op de een of andere wijze geholpen hebben dit groote werk tot stand te brengen. Ik noem opzettelijk geen namen, uit vrees iemand, die mij toch wezenlijk van dienst geweest is, te vergeten. Van hoe menig ziekbed heb ik stille wenschen, vriendelijke bijdragen, moedgevende aanwijzing ontvangen. Uit pastoriën en ziekenhuizen, evengoed als uit kloosters en seminariën, van overal waar „Pniël" gelezen wordt, werden mij gedachten en gedichten toegezonden, en vaak heeft mijn hart genoten van de mystiek der Middeleeuwen, al kon ik haar maar hoogst zelden hier tot uiting laten komen. Al heb ik de „Una Sancta," Christus' ééne, heilige, ondeelbare Kerk boven àlles lief, ik ben toch een zoon van Gereformeerden huize en heb dit ook in dit geschrift verdoezeld noch verloochend. Maar altijd weer verrees het kruis van mijn Heiland onder het schrijven van dit boek voor mijn oogen en met den heiligen Bonaventura — hij was het immers? — zeg ik dankbaar en gelukkig: „dit teeken geeft mij al mijne woorden"

Ongetwijfeld zijn er openbaringen van lijden, die in dit geschrift niet besproken werden; sommige zijn ook niet voor behandeling in het openbaar geschikt. Maar ik heb toch getracht elkeen, die lijdt en die dit geschrift ter hand nemen zal, te doordringen van de zekerheid dat Jezus Christus zijn bèste vriend kan en wil wezen, en dat mèt Hem geen enkel kruis te zwaar is.

Ten slotte wil ik toch twee namen met groote erkentelijkheid

noemen: den Uitgever J. H. Kok, die zich alle denkbare moeite gegeven heeft om dit werk in een aantrekkelijken vorm te doen verschijnen, en mijn jongen medebroeder Ds. G. van Veldhuizen, die evenals vroeger van mijn „Bunyan" thans ook van dit boek alle proeven mèt mij heeft gecorrigeerd en die mij menigen goeden wenk en belangstellenden raad gegeven heeft. Het is voor een schrijver geen gering voorrecht van twee menschen, één en twee geslachten jonger dan hij, maar beiden één in liefde tot Jezus Christus, allen gewenschten steun voor zulk een werk te mogen ontvangen.

Gaarne had ik nog een en ander over kerkhoven, grafschriften, evenals over diverse gebruiken en gewoonten bij onze vaderlandsche begrafenissen medegedeeld. Maar de omvang van dit boek kon niet overschreden worden. Ik hoop later nog een afzonderlijk geschriftje aan deze dingen te kunnen wijden.

De Heere zegene allen, die dit boek zullen lezen en geve dat deze nu voltooide arbeid, die den Christus Consolator *tot middelpunt en bezieling had, voor vele reizigers naar de eeuwigheid tot troost en bemoediging zij!*

J. H. GUNNING J.Hz.

HET STERVEN.

De mensch gaat naar zijn eeuwig huis.
PREDIKER 12 : 5.

CHRISTUS STERVENDE.

Die alles troost en laaft, verzucht, bezwijmt, ontverft!
Die alles ondersteunt geraakt, o mij! aan 't wijken.
Een doodsche donkerheit komt voor zijne oogen strijken,
Die kwijnen als een roos die dauw en warmte derft.

Ach werelt, die nu al van zijne volheit erft;
Gestarnten, Engelen, met uwe Hemelrijken;
Bewoonderen der Aarde, ey! toeft gij te bezwijken,
Nu Jezus vast bezwijkt, nu uwe Koning sterft!

Daar hij het leven derft, wil ik het ook gaan derven,
Maar hoe hij meerder sterft, en ik meer wil gaan sterven,
Hoe mij een voller stroom van leven overvloeit.

O hooge wonderen! wat geest is zoo bedreven,
Die vat hoe zoo veel sterkte uit zoo veel zwakheit groeit,
En hoe het leven sterft om dooden te doen leven?

STERVEN.

Mijne vrienden, wij zullen allen sterven, wanneer wij niet levend den Heere tegemoet zullen gaan, doordat Hij nog in *onze* dagen wederkomt. Laat die gedachte nimmer uit onze ziel wijken: zou ik soms de wederkomst van mijn Heiland nog beleven mogen?

Maar indien Hij nog langer vertoeven zal, zullen ook wij den donkeren tunnel doorgaan. Ik vind dat veel meer een *vernederende* dan een *angstige* gedachte.

Angstig? Neen! Wie den Heiland kent, hoeft voor het sterven niet te vreezen. De bitterheid, de vreeze des doods is weggenomen.

Maar vernederend *is* het. Ik geloof niet dat ik ooit ten volle *vrede* zal hebben met dat aftakelen, dat zwakker worden, dat ophouden van het ademen. Wij zijn toch voor het *leven* geschapen. „De levende, de levende *die* zal U loven!"

Doch het is nu eenmaal door de zonde alzoo geworden, en ook wij zullen ons hoofd moeten buigen onder de macht des doods.

Welnu, laat ons daarover een weinig als kinderen der eeuwigheid met elkander spreken en elkander vertroosten uit de rijke bron van Christus' vertroostingen! De *vreeze* des doods is toch voor ons *overwonnen!*

„Waarom den dood gevreesd, den stervende beklaagd?

„Niets wordt een prooi des doods dan wat hem in zich draagt!"

Er zijn drie soorten van sterven.

De *accidenteele* dood. Dien ondergaan de planten.

De *natuurlijke* dood. Dien ondergaan de dieren.

De *dood ten leven.* Dien sterven de menschen. In den normalen weg door ouderdom, in den abnormalen weg door ziekten, die hen vroegtijdig wegroepen uit dit leven.

De dood door ouderdom. *Vollen* vrede heb ik er niet mede, want de dood is en blijft een indringer in de schepping Gods. Wij zijn voor het leven en niet voor den dood geschapen. Voor het eeuwige *leven.* Maar door de zonde is ook de dood in de wereld gekomen en tot allen dóórgegaan. Men voelt de tranen in de stem van den Apostel wanneer hij daarover spreekt.

Maar ook de ouderdom kan zijne schoonheid hebben.

Hij *kan* afschuwelijk wezen. Zie dezen man of die vrouw, die „gelukkig" zijn omdat zij een „stil leventje" kunnen leiden. Zij hebben „hun schaapjes op het drooge." Zij hebben geen „last" van de zorgen des levens, weten ook niet al te veel van hun nabestaanden; zij trekken zich niets van de wereld rondom hen aan. Zij zijn „binnen."

Ach ja, en dàn?

Dan staan zij *buiten!* God beware ons allen voor zùlk een verschrikkelijken dood, als daarop volgt. „En daarna het oordeel." En dàn? En dàn?

Maar er is óók een ouderdom, die meê-leeft en meê-voelt met hen, die lijden. Die zichzelven verloochenen kan en kan *blijven* denken aan anderen, tot aan den laatsten snik. Een ouderdom, die niet verlangt naar de rust en het genot van den „onbezorgden ouden dag," maar naar de rust van het eeuwige leven.

Ja, dàt is de ware dood ten leven, die op zulk een gezegenden ouderdom volgt. Moge ons zùlk een dood beschoren zijn!

En wanneer de Heere u in Zijne wijsheid dien dood des *ouderdoms* niet heeft toebedeeld, o gij kranken en lijdenden, die het wel weet dat gij *niet* oud zult worden, ook u kan die overgang naar het rijk des vredes en der rust door 's Heeren genade goed, ja begeerlijk gemaakt worden. Hoe heerlijk zal het zijn als gij overgaat naar dat land, waar niemand meer zeggen zal: ik ben ziek!

Komt, laat ons allen ons voornemen: in 's Heeren kracht te sterven òm te leven, om dien „dood ten leven" als een welkomen bode Gods te begroeten, wanneer hij zich voor onze vensteren vertoont en met een kalm en rustig hart te antwoorden op zijne waarschuwing: „op *uwe* zaligheid *wacht* ik, o Heere!"

O weg met die ijdele, valsche „vertroostingen," die zoo vaak aan kranken of aan ouden van dagen worden toegediend als een verdoovend geneesmiddel! Weest toch wáár tegenover hen, die zich hebben vóór te bereiden voor den laatsten gang! Hoe schoon is het wanneer een mensch, wiens einde nadert, in oprechtheid mag getuigen: ik weet in wien ik geloof en ik ben verzekerd dat Hij mij niet teleur zal stellen in eeuwigheid! En daarom:

Geen kleurelooze woorden
Verdoezelend de smart!
Geen ziekelijke akkoorden
Ontzenuwend het hart!
Geen staamlen van Gods trouwe
Verdrijft der ziele nood;
Geen zuchten en geen rouwe
Verklaart den donk'ren dood.
Bezoldiging der zonde
Zijn krankheid, dood en graf!

Slechts *Hij* geneest haar wonde,
Die 't leven ons hergaf.
In 's levens donkerheden
Valt enkel 't licht door Hem,
Die met ons mee wil treden
Naar 't schoon Jeruzalem.
Niet *ons* onvaste streven,
Zijn woord alleen geeft kracht;
Hij heeft het eeuwig leven
Ter grafkuil uitgebracht!
Almachtige Genade,
Die ook *mijn* dood verwint,
U loof ik vroeg en spade.
Ook *ik*, Heer, ben uw kind!
Ik voel mijn boeien breken!
De morgenstond breekt aan!
'k Zal van ontferming spreken,
Die dooden op doet staan!

ALS IK STERF.

Als ik sterf, dan sterf ik niet,
Het leven lacht mij in 't verschiet,
Door Jezus mij verworven.
Ik ga, wanneer Hij 't mij gebiedt
En vrees voor het verhuizen niet,
Want 'k ben bij Hem geborgen.

Alles heb ik wel verbeurd,
Maar 'k heb mijn zonden ook betreurd
In diep berouw des harten.
Wat nu dan ook met mij gebeurt,
Al wordt ook alle band verscheurd,
Hij blijft mijn troost in smarten.

LAATSTE BESCHIKKINGEN.

Eene zaak, die ik hier maar *even* wil aanroeren, maar toch *aanroeren* wil, is deze: laat ieder mensch, die nog gezond is (en des te nadrukkelijker zeg ik: laat ieder mensch, die krank is) en die ook maar *iets* van waarde nalaat, een wettig testament maken, of op een andere, voor geen misverstand vatbare wijze, zijne laatste wilsbeschikkingen regelen. Het is niet uit te spreken hoeveel ellende, verdriet en teleurstelling dan voorkomen zullen worden. Indien daar arme betrekkingen of vrienden bij uw leven door u gesteund werden, zorg dat zij niet door uw dood in nog grooter zorgen komen. Vergeet de belangen van Gods Koninkrijk, vergeet bovenal de nooden der Zending niet! God geve dat dit korte, maar ernstig-gemeende woord, niet nutteloos geschreven zij!

Verder geef ik hier de vertaling van het testament van een bisschop, dat mij om zijn verheven inhoud en waardigen toon bijzonder getroffen heeft. Johannes van Salisbury † 1182 was bisschop van Chartres in Engeland. Hij was een beminnelijk en geleerd man, vriend van den heiligen Thomas van Canterbury (Thomas Becket), die in zijn eigen kathedraal bij het altaar vermoord is geworden. († 1170) Als secretaris van diens opvolger schrijft hij, uit naam van den stervenden aartsbisschop Thibald van Canterbury den volgenden brief aan den Koning van Engeland.

„Mijne woorden behoeven niet eerst te verhalen hoe trouw ik u gediend heb; mijn gedrag van vele jaren is daar om het te betuigen. Bovenal is mijn Getuige Hij, die in den hemel is, voor wiens oogen mijn geweten open ligt.

Mijn lichaam is versleten, mijne ledematen kunnen den last der jaren en van den arbeid niet meer dragen, en een zware, aanhoudende ziekte zegt mij dat mijn einde nabij is.

Lang nog heb ik de hoop gekoesterd uw aangezicht nog eenmaal te kunnen zien vóór ik sterve en allen, over wie God mij in uw Koninkrijk als hun opzichter gesteld had, voor het aangezicht diens Gods mondeling aan uw bescherming aan te

bevelen. Maar nu ik, spoediger dan ik meende, voor dien rechterstoel zal moeten verschijnen, waarvoor wij allen eerlang zullen staan, werp ik mij in den geest aan uwe voeten neer en spreek ik voor het aangezicht van God, den Richter aller menschen, uw koninklijk hart in dezen brief toe. Ik vraag u dringend dat gij uwen trouwen dienstknecht, die zijne toewijding aan uw persoon bij elke gelegenheid bewezen heeft, thans, nu hij op zijn uiterste ligt, niet onverhoord zult laten. Verhoor dus mijne bede voor het Huis Gods en voor al de kleinen en onmondigen, die daartoe behooren, en die met mijn sterven allen menschelijken troost verliezen, opdat de Allerhoogste uw huis bescherme en uwe kinderen en kleinkinderen vertrooste.

Ik vermaak aan u en uwe nakomelingen den zegen van onzen Heere Jezus Christus. Laat in plaats daarvan de troost, dien een Koning schenken kan, ook aan degenen, die ik van allen troost verstoken achterlaat, geschonken worden.

Ik beveel u de heilige kerk van Kantelberg aan, die u door mijne hand den koninklijken schepter in handen gaf; bescherm haar tegen de aanvallen der boozen. Laat mij, die, schoon onwaardig in mijzelven, toch naar 's Heeren ordening herder van deze kerk ben geweest en haar naar mijn vermogen verzorgd heb, een man als mijn opvolger benoemd worden, die zulk een zetel waardig is en wien de godsdienst boven alles dierbaar is; die God door zijne deugden welgevallig is en die door zijnen raad, dien hij als uw trouwe onderdaan u schuldig is, u nuttig wezen kan.

Hoor naar mijne bede, want ik sta reeds als het ware vóór God en al Zijne heiligen. Zoek in deze gewichtige zaak niet het uwe, maar wat des Heeren is. Dan sta ik u in Zijnen Naam borg dat wanneer gij Zijne zaak verdedigt, Hij het de uwe doen zal. Ik heb het na smartelijk lijden zoo ver gebracht dat de vrede in de kerk van Kantelberg hersteld, de openbare Godsvereering als uit de puinhoopen herrezen is, en dat er, naar mijn beste weten, waardige opzieners tot handhaving der orde zijn aangesteld. Laat er vóór mijn opvolger gekozen is geen verandering in hun ambten plaats hebben en bedwing het misdadige pogen, dat op scheuring en nieuwigheden zal willen aansturen. Reeds

voorloopig heb ik den ban uitgesproken over hen, die eene omverstooting der vastgestelde toestanden zullen beproeven.

Voorts beveel ik al mijne kweekelingen, geestelijken en leeken, die mij in mijne bediening hebben bijgestaan, aan uwe bescherming aan. Ik smeek u dat gij hun alles, wat ik tot hun bestwil voor hen bestemd heb, wilt laten behouden en hen voor mishandeling beschermen wilt.

Nog één woord tot mijn genadigen heer. Verheug mijne van het lichaam scheidende ziel door mijne wilsbeschikking ten gunste der *armen* te erkennen, die ik tot erfgenamen van al wat ik nalaat (in de gedachte dat ik het voor een langere ziekte zou noodig hebben) heb aangewezen. Zij, die de armen hierin bedroeven, of de uitdeeling van mijn vermogen belemmeren zullen, heb ik reeds van te voren verklaard onwaardig te zijn leden van de gemeente Gods te wezen. Bekrachtig gij dus deze mijne laatste beschikkingen door openbare patenten (koninklijke besluiten) aan uwe ambtenaren. Behalve hetgeen ik aan de armen heb toegedacht, is er geen enkel goudstukje meer aanwezig."

Wie de verhevenheid, de schoonheid, den christelijken adel van dit middeleeuwsche bisschopshart *niet* verstaan kan, voor hem is dit opstel *niet* geschreven. Maar wie het *verstaat*, die make voor *zijne* dagen en voor *zijne* toestanden een testament, dat even hoog staat en even Gode welgevallig moge zijn als dat van dezen Middeleeuwschen Roomschen Kerkvorst.

GEEN RETOURBILJET.

De zendeling James uit Zuid-Afrika schrijft: „Aan het einde van een bidstond ontmoette mijn blik dien van een ouden neger. Ik ging naar hem toe, en vroeg: „mijn broeder, hebt gij een biljet naar den hemel genomen?" Met een gelukkigen glimlach op zijn gerimpeld gezicht antwoordde hij: „Ja dat heb ik, de Heere zij geloofd! — en geen retourbiljet."

NIETS KAN ONS SCHEIDEN.

ROMEINEN 8 : 39.

Ach, hoe vaak moeten wij scheiden hier op aarde van wat ons lief is en dierbaar. Hoe dikwijls worden banden losgesneden, waarvan wij hoopten dat zij onverbrekelijk zouden zijn.

En toch — niets ter wereld, ook de dood onzer meest beminden niet, zal ons kunnen scheiden van de liefde Gods. Dus óók in die bittere smart komt Hij in *genade* en *ontferming* tot ons. Dat is niet gemakkelijk aan te nemen. Er kunnen zelfs wel eens oogenblikken komen dat het ons *onmogelijk* is. Maar komen *zult* gij er toe, want Hij is de Getrouwe en zal ook ù tot de gelukkige bevestiging brengen van het woord des ouden zangers: „Bezwijkt dan ook mijn vleesch en mijn hart, toch is God de rotssteen mijns harten en mijn deel tot in eeuwigheid."

Dit 8e hoofdstuk *begint* zoo heerlijk met „geene verdoemenis meer" en het *eindigt* zoo heerlijk met „geen scheiding meer." Tusschen die twee ligt het gansche, rijke, alles omvattende werk van Christus: de overwinning op onze vijanden, zonde, duivel en dood; de zaligheid in Gods gemeenschap, en de zekerheid dat hun, die den Heere liefhebben, *alle* dingen moeten medewerken ten goede; en eindelijk de zekerheid dat na deze arme aarde, vol raadselen en graven, het rijk der volkomen blijdschap volgen zal, waar alle tranen van de oogen zullen zijn afgewischt. En al die wonderschoone dingen zijn *zekerheid*, onwankelbare *zekerheid*. Zij berusten niet op de fantasie van een *mensch*, maar op de onveranderlijke trouw en liefde des *Heeren*. Niets hoegenaamd, dood noch hel, engelen noch duivelen, tegenwoordige noch toekomende dingen, kunnen ons scheiden van de liefde Gods, welke daar is in Christus Jezus, onzen Heere.

Wie dàt gelooft, die grijpt weer goeden moed, die gordt zich de lendenen en neemt den reisstaf weder getroost ter hand. En onze dierbare ontslapenen wenken ons toe: vreest niet, want Hij, die het beloofd heeft, *is* getrouw. Hij heeft het vervuld voor *ons* en Hij doet het ook *voor u*.

DOOD WAAR IS UW PRIKKEL?

1 CORINTHE 15 : 55*a*.

Laat mij u een gelijkenis verhalen!

Ziet, twee menschen zaten samen in een huis, toen de dood kwam tot een iegelijk van hen beiden.

Hij zeide tot den eenen: „Gij moet sterven."

De man zag hem aan — tranen vulden zijn oogen en bevend zeide hij: „O Dood, ik kan niet, ik wil niet sterven." Hij ontbood een arts en zeide tot hem: „Ik ben ziek, want de Dood heeft zijn oog op mij gevestigd, en ik vrees dat ik heen moet gaan; geef mij gezondheid en laat mij leven, hier is veel, heel veel geld." De arts nam het geld aan, maar gaf hem, hoe bekwaam hij ook was, zijn gezondheid niet weer.

De man nam een ander geneesheer, en nòg een ander, en meende op die wijze zijn levensdraad een weinig te kunnen rekken; maar helaas de Dood kwam en zeide: „Ik heb u tijd gegeven, om uw verschillende uitvluchten te beproeven; ga met mij mede, gij moet sterven." En hij bond hem handen en voeten, en dwong hem mee te gaan naar het donkere land der schaduwen.

Toen de man alzoo ging, beproefde hij elken boom, dien zij voorbij kwamen, te grijpen; maar de Dood zeide: „Gij zijt mijn gevangene, ga voort, en gij zult sterven." En onwillig, als een weerspannige schoolknaap, die met loome schreden naar school gaat, ging hij voort met den Dood. Hij *naderde* niet tot zijn graf, maar de Dood *dreef* hem er heen — het graf kwam tot *hem*.

* * *

Maar de Dood zeide tot den anderen man: „nu kom ik tot u."

Glimlachend antwoordde hij: „o Dood, ik ken u. Ik zag u menigmaal. Ik dacht aan u dikwijls. Gij zijt de dienstknecht mijns Meesters. Ga, zeg Hem dat ik gereed ben; als het Hem behaagt, dan ga ik gaarne met u mede." En zij gingen samen

en spraken goedsmoeds. De Dood zeide tot hem: „ik heb deze gedaante aangenomen, om den goddeloozen menschen schrik aan te jagen, maar ik ben niet zoo vreeselijk. Ik wil u mij-zelf laten zien. De hand, die schreef aan den wand van Belsazar's paleis, deed sidderen, omdat niemand iets zag behalve de hand. Maar ik zal u mijn geheele lichaam laten zien; de menschen zagen alleen mijn knokige hand, en zijn verschrikt geworden."

En toen zij voortgingen, ontgordde zich de Dood om den christen zijn lichaam te toonen, en deze glimlachte, want het was het lichaam van een engel. Hij had de vleugelen van een cherubijn, en een gestalte, heerlijk als die van Gabriël. En de christen zeide tot hem: „gij zijt niet, die ik dacht dat gij waart. Ik wil gaarne met u gaan."

En de dood legde zijn vinger op de pols van den man en deed haar een oogenblik stilstaan. En de christen werd veranderd in een geest, ja ontdekte dat hij een broeder van de engelen geworden was. Zijn ziel was gereinigd, zijn lichaam verheerlijkt, en hij-zelf was in den hemel.

JEZUS ALLEEN.

Ach, op den laetsten stond wat zal het ons al baten
Dat wij van adel zijn en hebben hooge staten?
Helaes! 't en geldt er niet; maer Jesus dierbaer bloed,
Is 't eenigst dat ons dan zal troosten in 't gemoed.
Welaen, laet ons te zaem dees wonden gaen verkiezen;
Wie in dees wonden sterft en kan geen ziel verliezen.
Wij hebben nog den tijd, laet ons dien nemen waer,
Want hieraen hangt het al; men sterft maer eens voorwaer.
Dus, opdat wij in 't eind geoefend zijn tot strijden,
Zoo laet ons dezen strijd nu leeren in het lijden.
Ziet Jesus aen het kruis voor standaerd opgeregt,
Die moet ons geven kracht te midden van 't gevecht.

KORT VOOR HET STERVEN.

Het verloop van het eigenlijke sterfproces is, wat de gewaarwordingen van den stervende aangaat, in den regel dit: alle onrustige ziekteverschijnselen verdwijnen. Zelfs hartlijders, die zich bezorgd gemaakt hadden dat hunne pijnen en benauwdheden op de borst zouden toenemen, bekenden dat zij langzamerhand zeer veel verlichting en aanmerkelijk minder pijn gevoelden. Vooral bij eene langzame nadering van den dood, nemen alle pijnen hoe langer hoe meer af, en zij houden geheel op, wanneer de doodsstrijd begint. Zieken, die zich tot dusver onrustig om en om wentelden, dan dit en dan dat wilden, werden rustig en stil bij de nadering van den dood. De prikkelbare en ongeduldige stemming, door de benauwdheden der ziekte teweeggebracht, verdwijnt en de vroegere zachtmoedigheid en beminnelijkheid keeren terug. Een heilige kalmte weerspiegelt zich in het zachte licht der oogen, in de veredelde trekken van het gelaat. Alle aardsche banden en betrekkingen worden ontbonden; de wereld glijdt heen als een droom. Wij kunnen bij het verflauwen van alle levensfunctiën ons de betrekkingen tot het leven niet duidelijk genoeg voorstellen, om iets mede te gevoelen van hetgeen de omstanders zoo diep ontroert. Alle aandoeningen worden zachter; zorg en angst wijken; en evenzoo het vermogen om te denken. Ook zelfs het heiligste en verhevenste van alle menschelijke gevoelens, de liefde, verzinkt langzamerhand in de zachte, weeke, droomlooze omarming van het sterven. Een onuitsprekelijk weemoedige gedachte voor de nàblijvenden; een onwaardeerbare weldaad voor de heengaanden. Volkomen verdwijnt het bewustzijn in de meeste gevallen eerst tegen het einde van dezen doodsstrijd, of liever van deze overgangsperiode. De reeds half ontbonden geest, op de grens tusschen tijd en eeuwigheid staande, rust dan stil in de handen van den eeuwigen Vader.

Onwillekeurig worden wij aan de bekende verschijnselen van het inslapen herinnerd: zij dwingen ons als met geweld tot het nemen van deze vergelijking. Het valt niet te loochenen dat al

de kenteekenen en uiterlijke verschijnselen van den naderenden en intredenden dood dezelfde zijn, die bij het inslapen na eene groote vermoeidheid worden waargenomen. Men kan het dagelijksche inslapen een dagelijksche vooroefening van het sterven noemen. Aan den slaap gaat altijd een toestand vooraf, dien wij slaperigheid noemen. Een totale afmatting van de spierbewegingen; de zwaar geworden ledematen willen niet meer gehoorzamen. Onzen wil ontbreekt het aan energie; wij kunnen niet goed meer denken; de woorden komen slechts met moeite over de tong. Menigeen, die door inspanning is uitgeput, zegt zelfs: ik ben doodmoede, stervensmoede. En menige stervende zegt weder: nu ben ik moede, nu wil ik slapen; en hij laat zich gemakkelijk neerleggen, en een glimlachje van welgevallen speelt er dan om zijne lippen. Weldra zijn en hooren wij nog slechts als half in den droom; onder elkaar verdringende gedachten en visioenen, vallen wij in een sluimering; het bewustzijn gaat onder in een nacht, die zich over onzen geest uitbreidt. Zoo is het ook in den slaap: zoo is het ook in den dood. De ziel van den stervende verzinkt als die van den slapende in de beelden en fantasieën van den droom; deze sluimertoestanden gaan over in een langzamen, diepen slaap. Bij zulke sterfbedden zegt men dan: hij is zacht en kalm ingeslapen.

Zóó volkomen zacht en stil en vreedzaam schijnt de scheiding der ziel van haar lichaam evenwel niet altijd plaats te hebben. Dikwijls worden de gevoelens der omstanders gekweld door schrikwekkende verschijnselen en rumoerige laatste levensbewegingen, die hen het sterven als een zwaren doodsstrijd doen beschouwen. Laat ons echter bedenken dat de stervende van al deze stormen evenmin iets voelt, als de epilepticus van zijne stuiptrekkingen. De theoloog Kündig verklaart op grond van zijne rijke ervaringen: Er doet zich dikwijls een reeks van geweldige verschijnselen voor. Ik heb echter waargenomen, hoe stervenden, die werkelijk met den dood worstelden en langs wier gelaat het doodszweet stroomde, niet eens wisten dat zij nu in den doodsstrijd lagen. Eens kwam ik bij een stervende jonge vrouw, die sedert verscheidene dagen in doodsstrijd en

doodszweet lag; zij verzekerde mij: ik wil dit lijden gaarne dragen, als ik maar geen doodsstrijd krijg! Van het sterfbed dezer teringlijderes kwam ik aan de legerstede eener waterzuchtige, die op dat oogenblik juist ook met den dood worstelde, wat aan al hare gelaatstrekken te zien was. Vriendelijk vroeg zij mij: denkt gij dat ik nog een doodsstrijd zal krijgen? Tien minuten later was haar einde gekomen.

Wij zien dus: Gods oneindige goedheid wil niet dat Zijne schepselen onder pijnen en worstelingen hun aardsche leven besluiten, maar dat zij zullen „ontslapen." Wanneer het sterven iets zoo verschrikkelijks ware, zou de Zoon van God dan wel Lazarus, dien Hij Zijn vriend noemde, hebben laten sterven? Zou Hij dan wel van hem gezegd hebben: Lazarus, onze vriend slaapt, is ontslapen? Wij behoorden de totaal onjuiste uitdrukking „doodsstrijd" voor goed achterwege te laten, en inplaats daarvan te zeggen: losmaking, of toestand van overgang. „Als ik de kracht maar had om een pen vast te houden," fluisterde William Hunker weinige oogenblikken vóór zijn dood, „dan zou ik haar gebruiken om te beschrijven hoe gemakkelijk en hoe goed het sterven gaat!"

Van buitengewoon groot gewicht zijn voor ons te dezer zake de verklaringen van zulke personen, die, reeds stervend, nog op het laatste oogenblik in 't leven mochten terugkeeren. Juist de eigenaardige verklaringen van hen omtrent hunne gewaarwordingen bij den aanvang van het sterfproces, drukken op het tot dusver gezegde den stempel der waarheid. Zoo b.v. het getuigenis van een jongen geneesheer, die in 1853 aan cholera leed en die, na reeds ingetreden doodsstrijd, als door een wonder gered werd. Prof. Hornemann, zijn collega en vriend, verhaalt er van: Hij lag daar met half geopende oogen, terwijl alleen het wit van het oog nog zichtbaar was, zooals bij alle stervenden; bovendien was hij reeds koud, de polsslag had opgehouden; maar toch was zijn bewustzijn nog aanwezig. Ik sprak tot mijn vriend over zijn naderenden dood, en hij antwoordde mij met een glimlach op het gelaat, dat hij zeer goed wist en voelde dat het nu op sterven zou uitloopen, maar dat hij gerust en welgemoed stierf.

Daar ik mij verbeeldde dat hij wellicht met bekommering aan vrouw en kinderen en hunne onverzorgde toekomst zou denken, verzekerde ik hem dat hij omtrent de zijnen gerust kon zijn, aangezien er voor hen gezorgd zou worden. Maar de stervende voelde deze zorg in 't geheel niet: kalm en min of meer opgeruimd nam hij afscheid van mij. In den loop van dien nacht trad er, volkomen onverwacht en als door een wonder, een omkeer ten goede en steeds toenemende beterschap in."

„Later," verhaalt Hornemann verder, „heb ik met hem over zijn toenmaligen doodstoestand gesproken; en ook nog kort geleden zeide hij mij zich nauwkeurig ieder woord te herinneren, dat ik destijds tot hem gesproken had. Hij heeft er zich later zelf over verwonderd dat hij geen eigenlijke zorg of bekommering gevoeld had, schoon hij vrouw en kinderen zou moeten achterlaten. Hij voegde er bij dat hij zelf een verkwikkende rust had ondervonden. Zijn innerlijk leven was helderder geweest dan anders.

Hornemann deelt nog het getuigenis van eene aan longontsteking hopeloos ziek liggende dame mede, bij wie de doodsstrijd reeds sterk gevorderd scheen. Zij was volkomen kalm, had naar landsgebruik op haar sterfbed het Heilig Avondmaal genoten en verblijdde zich ook in het vooruitzicht op het wederzien van hare innig geliefde en smartelijk gemiste moeder. Toen er zich tegen alle verwachting den volgenden dag sporen van beterschap vertoonden, die weldra tot volkomen herstel leidden, was zij over dien ommekeer volstrekt niet verheugd. Zij verzekerde destijds en ook later aan Hornemann: hare rekening was afgesloten en voldaan geweest, en zij had zich in de gedachte nu te gaan sterven, gelukkig gevoeld; en ach, nu moest zij weder beginnen te wachten! Zij verklaarde ook dat er een wonderbare vrede, juist toen het zoo slecht met haar stond, over haar gekomen was; en alles, zoowel het verledene als de toekomst, had haar in vroeger niet gekende klaarheid voor den geest gestaan.

Wij mogen aan deze beide getuigenissen omtrent den toestand des menschen bij het sterven hooge waarde hechten; vooral nu zij door een zoo uitstekend arts, die tevens een ernstig Christen was, werden waargenomen en medegedeeld.

IN BLIJDE AFWACHTING.

Al ging ik ook in een dal der schaduwen des doods, ik zou geen kwaad vreezen. Want ik heb vergeving mijner zonden. Mijn Heiland helpt mij door alles henen. En als ik op Hem mag leunen, kan ik onmogelijk vallen; als ik met Hem tegen de vijanden inga, zal geen enkele hunner iets tegen mij vermogen. Laat het dan donker worden, ja laat de nacht des doods over mij komen, ten tijde des avondstonds zal het licht wezen. De Heere is mijn Herder, mij zal niets ontbreken.

Gij richt de tafel toe voor mijn aangezicht. Ik lig daar op mijn ziekbed, ik zit daar in mijn leunstoel, bleek, zwak, machteloos, en toch zit ik aan een feestelijken disch. Toch moeten mijne tegenpartijders, de duivel en de wet, die mij wenschen te veroordeelen; mijn zonden en mijn geweten, die mij wel zouden willen afhouden, het aanzien dat ik als een Koningskind bij mijnen Koning te gast ben. Mijn hoofd is gezalfd, mijn beker is gevuld, de Heere maakt het onuitsprekelijk goed met mij. O waarlijk, Hij doet mij niet naar mijne zonden. Wie, wie is een Zaligmaker als Hij?

En nu heb ik een veilig uitzicht. Het goede en de weldadigheid zullen mij volgen, alle de dagen mijns levens. Waar ik den blik ook henen wende, rechts of links, vooruit of achterwaarts, overal is het genade en ontferming. Ik ben reeds in des Heeren Huis, want waar mijn Heiland is, dáár is de Hemel. Het zal straks nog wel veel schooner, veel rijker, veel voller worden, maar het zal toch dezelfde liefde zijn, die ik dáár op mijn gouden harp mag bezingen, die reeds hier mijn harte verheugt en verkwikt. Ik zal in het Huis des Heeren blijven tot in lengte van dagen, tot in de storelooze eeuwigheid toe. Vertroost u, mijne ziel. Verheug u, gij zwakke en ellendige, verblijd u, gij wegkwijnende en wegstervende.... eens houdt het trekken op en is het doel der reize bereikt, wanneer de goede Herder al Zijne schapen voor eeuwig binnenleidt op de groene weiden des hemels, wanneer de Koning al Zijne gasten voor immer aan Zijn bruiloftsdisch vereenigt.

IETS OVER HET ZALIG STERVEN.

Dr Schaepman heeft op zijn grafzerk te Rome de woorden laten inbeitelen: „Nihil beata morte beatius," niets is zaliger dan een zalige dood. En inderdaad, wanneer wij niet de wederkomst des Heilands beleven mogen — dàt ware wel het allerheerlijkste! — dan is een „zalig einde" wel de innigste wensch van Gods kind.

„Nur selig!" is een bekende Duitsche spreuk, die vaak herhaald wordt, wanneer God met de Zijnen bijzonder zware en donkere wegen houdt, en hoe meer het einde onzer pelgrimsreis nadert, of wanneer groote lichaamszwakte na hevige pijnen ons vanzelf bij de mogelijkheid eener spoedige oproeping bepaalt, des te meer vloeien onze gedachten en gebeden samen in de bede: O Heiland, bereid mij een zalig sterven!"

Een zalig sterven is de verhooring van *al* onze gebeden, want wanneer wij naar Jezus' eigen aanwijzing, dagelijks bidden: „verlos ons van den booze," is die bede, die bij alle andere gebeden, die wij opzenden, zal mede-klinken, in volle heerlijkheid eerst verhoord wanneer onze hemelsche Vader ons een zalig uiteinde bereid en ons uit dit dal der beproevingen opgenomen heeft in het eeuwige licht. Luther wist wel wat hij zeide toen hij deze bede van het Onze Vader de summa van al de andere noemde. Wanneer ons een zalig uiteinde geschonken is, hebben wij ook om niets meer te bidden, dan hebben wij alles wat wij behoeven, dan zijn onze reizen in dit land der vreemdelingschap ten einde, dan zijn wij van de onrustige zee in in de veilige haven aangeland. Ja een zalig sterven is een groote en heerlijke zaak! Niet alleen voor *ons zelven*, die, als wij Christus kennen, den weg der overwinning en des eeuwigen levens alsdan voor immer zijn opgegaan, maar ook met het oog op *hen,* die wij zien henengaan. De dood brengt toch altijd droefheid en rouw met zich mede en ook dáár, waar de danktoon overheerschen mag, is toch de gedachte aan het verscheuren van teedere banden, ernstig en ontroerend.

Zalig sterven is aan den éénen kant: een groote *genade* en aan den anderen kant: een groote *kunst.*

Wanneer wij, naar Jacobus' woord (5 : 11), hen gelukzalig houden, die verdragen, die ook het lijden des doods met blijmoedig vertrouwen hebben verdragen, dan prijzen wij toch daarin weer de *genade* Gods, die hen daartoe bekwaamd heeft. Wie roemt, roeme in den Heere! Ook wanneer wij menschen roemen en prijzen voor wat zij gedaan hebben en geweest zijn voor anderen, prijzen wij toch boven al de *genade* Gods, die hen tot zooveel zegen stelde. Niemand kan zalig sterven, die geen vrede had gevonden bij God, en die vrede is een geschenk van Gods *genade.* Jezus heeft die voor ons verworven aan het kruis en plant die door Zijnen Geest in ons hart.

Een zalig sterven is ook een blijmoedig sterven, want het rust op de vaste verzekerdheid van het verkregen kindschap Gods. Maar ook dat kindschap is weer enkel *genade* en de verzekerdheid daarvan, door den Heiligen Geest in het hart gewerkt, is weer niets anders dan een vrucht der *genade.* Het bezit van dien vrede met God en de gewisheid dat wij Gods kind zijn, worden door het geloof ons eigendom; maar wat is het geloof anders dan het grootste geschenk van Gods eeuwige, souvereine *genade?* Welk zondig en verloren menschenkind komt ooit tot leven tenzij dan door de inwerking van Gods onwederstandelijke *genade?*

Maar juist dáárom, omdat het zalig sterven zoo geheel en al eene groote gave is van den genadigen God, is het toch voor ons een heilige *„kunst"* gelijk onze vaders menigmaal van „de kunst van sterven," hebben gesproken. Nog eens, *alles* staat en rust op de *genade* Gods, maar Gods genade blijft nooit ledig, nooit werkeloos; zij laat ons niet traag en onvruchtbaar aan ons lot *over,* maar schept in ons de hoogste energie om „onze eigen zaligheid te *werken* met vreezen en beven." Hoe zullen wij dat leeren? Ach, maak nu geen schema van tevoren gereed, ach, ga niet methodisch uzelven en anderen aanzien hoe het gaan moet, maar leef met God, verblijd u in uw Heiland, rust in Zijn volbrachte offer, en dan groeit gij dagelijks naar uw zalig uiteinde henen. Zoolang wij onder de macht dezer wereld blijven,

als „moderne" of als „orthodoxe," menschen, met een groote of kleine dosis godvruchtigheid, vromigheid en kerkelijkheid, zoolang zijn wij nog onder de vreeze des doods bevangen. Maar als Jezus ons één en al wordt, als wij dagelijks met Jezus verkeeren en in Zijne voetstappen treden, dan overwint Hij in ons ook dat heimelijke afgrijzen van den dood, dat toch zoo menigmaal op den diepsten bodem van uw hart verscholen lag. En dan doet gij soms bij een plotseling gevaar, bij allerhevigste pijn, die uren, *uren* aanhoudt, de blijde verrassende ervaring op, dat gij *niet* meer bang zijt om te sterven, heelemaal niet meer bang, en dat gij heel blij zoudt zijn als de Engel u nu maar kwam halen. Zóó leeren wij de stervenskunst in een leven van gestadige bereidheid om den Heere tegemoet te gaan, hetzij (o zaligheid!) zonder dien donkeren tunnel des doods, hetzij (als het moet!) dan nog even dien somberen en beschamenden dóórgang afleggende, maar toch reeds mèt de eerste stralen van het morgenrood in het brekend oog. Zoo willen wij elkander versterken, broeders en zusters, in de zalige gewisheid: *wij zijn des Heeren.* Hetzij dat wij lijden onder smartelijke pijnen, hetzij dat wij nog daar henen gaan in jeugdige frischheid en kracht; hetzij dat wij nog (naar menschelijke berekening) een lang leven vóór ons zien liggen, hetzij wij in hoogen ouderdom met hijgend verlangen uitzien naar de aflegging van dezen armzaligen tabernakel; hetzij dat onze mond kan overvloeien van lof en prijs van 's Heeren menigvuldige goedheid, hetzij de lofzang alleen in stilheid kan oprijzen uit een bekommerd en zwaar geteisterd hart — het doet er alles niet toe, wij zijn des Heeren, en daarom hebben wij ook een zalig sterven te wachten, al zal ook dat ééne oogenblik hoe langer zoo *minder* in het middelpunt van ons denken en verwachten komen, want voor Gods kind *is* toch feitelijk de dood al geleden; toen zijn Heiland op Golgotha het hoofd boog in den dood, is hij óók gestorven; en nu gaat hij enkel het leven tegemoet, het volle, rijke, zalige, heerlijke leven, waarin hij Hem zal zien, dien Hij reeds hier beneden zoo onbeschrijfelijk heeft liefgehad en wien hij dan zal toebrengen lof, eer en aanbidding tot in de zalige eeuwigheid toe.

ONTSLAPEN.

En sommigen zijn ontslapen. 1 Corinthe 15 : 6

Dat was telkens een bitter groote smart voor de eerste Christengemeente wanneer weer een van degenen, die Jezus' opstanding mede had beleefd, naar den doodenakker moest worden uitgedragen. Want een iegelijk, die getuige was geweest van Jezus' verrijzenis uit het graf, was een levend bewijs dat die gekruiste en verworpen Man de Eengeborene des Vaders was, die de macht des doods had *verbroken.* En.... nu moeten diezelfde getuigen toch óók weer voor die sombere macht *bukken!* Maar.... zegt de Apostel — en welk een rijke troost lag er niet in dat woord! — zij zijn *ontslapen, ingeslapen.* Wij zien ze wel niet meer, maar zij zijn er toch nog, zij rusten in vrede, zij wachten op den grooten morgen der opstanding.

O, allen, die aan het graf van een dierbaren ontslapene hebben gestaan, zij weten er van mede te spreken welk een vijand de dood is. Hij neemt den vriend van onze zijde weg, het kind, dat ons boven alles dierbaar is, hij rukt de gelukkige echtparen uiteen, hij bekommert zich niet om onze tranen. De steun van een gansch gezin, de kleine lieveling van aller hart, het meisje in den bloei harer hoopvolle jeugd, hij snijdt al die kostbare levens af. Maar.... zij zijn *ontslapen.*

„Hem *leven* zij allen."

Het leven zou ondragelijk zijn, wanneer die bittere dood het *einde* er van was, wanneer hij enkel *vernietiging* bracht. Maar nù brengt hij feitelijk *genezing.* Zalig zijn ze, die in den Heere sterven. Hun leven is in Christus geborgen, verborgen in het leven van hun Verlosser, ingehuld in Zijne heerlijkheid. „Lazarus, onze vriend slaapt." De discipelen zeiden een kostelijk woord, al begrepen zij zelven er de diepte niet van: „Heer, indien hij slaapt, dan zal hij weder gezond worden." Ja God zij geloofd, onze lieve dooden hebben de ware gezondheid herkregen!

Als de heidensche Griek van een zware ziekte genezen was, placht hij aan den god der artsen een haan te offeren. Daarom zeide de edele Socrates, vóór hij den gifbeker drinken zou, tot zijne leerlingen: „vrienden, vergeet het niet als ik gestorven zal zijn, aan Aeskulapius een haan te offeren." Hij beschouwde dus het leven als een krankheid, waarvan men eerst bevrijd is wanneer men in den dood ontslapen is. Wanneer reeds een *heiden* zoo spreekt, die de verlossing in Christus niet kende, hoeveel te meer betaamt het *ons* te belijden: „nu Christus mijn leven is, is het sterven mij gewin!" „Ontslapen." Dat is niets pijnlijks, niets verschrikkelijks, niets ontzettends voor dengene, die zijn leven in Christus gevonden had. Dat is het einde van alle smart, van den zwaren strijd tegen de zonde, van hopen tegen hopen in, van het eindelooze struikelen en vallen, klagen en weenen, dat wij hier beneden toch nimmer geheel kunnen afleggen.

Ontslapen. Dat is het passende einde van een vermoeienden levensdag.

„Ontslapen." O dat klinkt niet als vernietiging, oplossing, verdwijning. De slaap vernietigt toch ons bestaan niet? Op het inslapen volgt geheel van zelf, geheel natuurlijk het weer wakker worden, het ontwaken tot nieuwe levenskracht en nieuwe levensvreugd. Ieder uur dat wij slapen is een uur dichter bij het ontwaken. „Dan zal het ons zijn als den droomenden, dan zal onze mond vol zijn van lachen en onze tong vol lof en dank!"

„Ontslapen." Nu is het graf voor ons niet meer een sombere kuil, een steenen gevangenis, maar een slaapkamer, waarin wij ons ter ruste nederleggen. Jezus heeft het alles voor ons veranderd en van zijn verschrikking beroofd.

Ach, nu denken wij niet veel meer aan dat graf, wij denken aan onzen heerlijken, levenden Heiland. Christus is opgestaan van de dooden en de eersteling geworden dergenen, die ontslapen zijn.

Hij sliep een korte poos in die grafkamer — wij ook. Hij trad met verheerlijkt lichaam uit de donkerheid naar buiten — wij ook. Wat God aan Christus, Zijnen Zoon, heeft gedaan, dat doet Hij ook aan allen in wie Christus geleefd heeft, die leden waren aan Zijn lichaam, ranken aan Hem, den wijnstok. Sedert

dien zaligen Paaschmorgen overwint Christus elken dag den dood, want Hij geeft aan Zijne beminden den Heiligen Geest, die Hem altijd weer opnieuw in hen verheerlijkt. Zoo gaan zij zonder verschrikken dien laatsten vijand tegemoet. Zij ontslapen in vrede.

„Ontslapen." Komt laat ons dan niet te lang en niet te veel treuren over onze geliefden, die ons zijn vooruitgereisd.

Wij behoeven ons over onze tranen niet te *schamen.* „Jezus weende." Wij hebben een Hoogepriester, die in *al* onze benauwdheden mede benauwd is geweest en die ook onze tranen ziet en begrijpt. Maar de morgenstond komt toch even zeker als dat zij slapen, en de bazuin van den engel der opstanding zal ook hen tot het vroolijke, blijde, zonnige leven der eeuwige gezondheid opwekken.

„Vader, Ik wil dat waar Ik ben, ook diegenen zijn, die Gij mij gegeven hebt, opdat zij mijne heerlijkheid mogen aanschouwen." Wie kan er ook maar één oogenblik aan denken, dat de Vader *niet* zou hooren naar de stem van Zijn geliefden Zoon? Ja, Hij *zal* het stof van alle ontslapenen opwekken, en die heerlijke verandering zal boven alle beschrijving en boven alle denken zalig zijn. Wanneer ik het onaanzienlijke zaadje, dat in den grond wordt neergelegd, zie opgroeien tot een vruchtbaren korenaar of tot een schitterende bloem, zal ik dan mijn Vader in de hemelen niet vertrouwen, dat Hij mijn slapende lievelingen zal opwekken, die Zijn dierbare Zoon heeft gekocht met Zijn heilig bloed, om ze gelijk te maken aan Zijn verheerlijkt lichaam? O, daar twijfel ik geen oogenblik aan! „Het wordt gezaaid in oneere, het wordt opgewekt in heerlijkheid, het wordt gezaaid in zwakheid, het zal opstaan in kracht en majesteit."

En daarom, broeders en zusters, wij mogen wel weenen bij de graven onzer geliefden, maar wij zullen toch ook in onze droefheid *niet* zijn als degenen, die geene hope hebben. Gij *gelooft* in Christus, die ons verlost heeft van den toekomenden toorn? Die Christus *leeft* ook in u? Dan gaat toch de machtige stroom des eeuwigen levens door onze ziel! Dan heeft toch de dood voor ons alle verschrikking verloren. Ach ik *ben* toch feitelijk reeds gestorven. Dat is vóór negentien eeuwen op Golgotha geschied. Nu ben ik ontwaakt ten eeuwigen *leven.*

Wellicht mag ik, o zaligheid, de wederkomst van mijn Heiland nog beleven, dan word ik zonder dien donkeren gang te hoeven maken Hem tegemoet gevoerd in de lucht. Maar als Zijn wil anders is — fiat voluntas, Zijn wil geschiede! Het zal mij niet al te zeer ontroeren. Als ik mijn vrouw en kinderen goeden nacht zeg als wij gaan slapen, dan schreien we toch niet? Dan zijn we immers blijde omdat wij mogen uitrusten om straks weer verfrischt te ontwaken? Dan zeggen wij elkander goeden „nacht" omdat wij het weten: straks zeggen wij weer goeden „morgen."

In Uw hoede zijn wij wèl geborgen,
En schoon eerlang 't oog ons breekt,
Open gaat het op den grooten Morgen
Na deze aardsche lijdensweek.

Komt, vrienden, vertroosten wij elkander met deze woorden, want Hij, die het beloofd heeft, is getrouw. Hij zal het ook doen!

IN DE STERFKAMER.

In de nabijheid van een stervende gaat de poort der eeuwigheid open. Dat mede te beleven is een geweldig iets. Zeker, uw menschelijk gevoel, uw vleesch, uw bedroefde hart, ze hebben mede hun recht. Gij behoeft u uwe tranen niet te schamen. Het is iets heel aangrijpends wanneer de band van dit aardsche bestaan wordt doorgesneden. Maar het is toch niet de dood, maar het leven, niet het *weg*-gaan, maar het *heen*-gaan, het gaan naar Huis, dat onze gedachten moet vervullen en heiligen. „Hemförlöfvades," noemen de Zweden een gestorvene „iemand die verlof kreeg naar huis te gaan."

Daarom zullen wij niet zeggen bij de doodssponde onzer dierbaren: „nu is alles mij ontnomen." Zóó treuren degenen, die *geen* hope hebben. Maar wij zullen zeggen: ik heb den Heere gezien en ik ben *niet* bezweken. Hij heeft mij gesproken

van het Huis met de vele woningen, waar mijn geliefde nu is ingegaan, en waar ook voor mij een plaats is bereid.

Ik las eens van twee bedroefden, die uit ééne en dezelfde sterfkamer traden. Iemand, die hen ontmoette, zeide tot den eene:

„Ik ken u niet meer. Hoe vreeselijk ziet gij er uit. Wat is er gebeurd?"

— Ik heb den dood van mijn broeder *doorleden,* was het antwoord.

Maar tot den ander sprak die persoon:

„Ik ken u niet meer. Uw oog straalt en het is alsof gij nieuwe kracht hebt ontvangen. Wat is er met u gebeurd?"

— Ik heb den dood van mijn broeder *doorleefd,* was het antwoord.

UIT EEN BRIEF VAN MIJNE ZUSTER ADRIANI.

Velen zeggen dat de overgang voor den stervende een heerlijk oogenblik is. Mij treft het dat vele stervenden altijd weer zeggen: „hoe mooi!" Een Toradja-jongen van ongeveer 15 jaar, nog niet gedoopt, uit een heidensch gezin, had een ongeluk gehad met een buffel en moest na eenige dagen lijdens sterven. Hij had veel pijn en was onrustig, totdat hij zijn moeder zag (die al een jaar geleden gestorven was). Toen zei hij met groote rust en zekerheid dat hij sterven ging en dat zijn moeder hem kwam halen. Een kwartier later ontsliep hij.

Een Toradja-man lag in 't ziekenhuis en hoorde de familie van den zendeling 's morgens zingen. Daarna zeide hij: „ik hoor nog veel mooier muziek." Dienzelfden dag — het was zijn sterfdag — zeide hij telkens dat het zoo bijzonder schoon was en dat het zoo jammer was dat de anderen het niet hoorden.

Ik heb opgemerkt dat de meeste menschen, Toradja's zoowel als Europeanen, bij hun leven bang, of ten minste onwillig zijn om te sterven en den dood een soort schrikbeeld vinden. Maar als hun tijd gekomen *is,* willen zij gaarne heengaan.

DE HEERE IS MIJN HERDER, MIJ ZAL NIETS ONTBREKEN.

PSALM 23 : 1.

De Heere is de Herder der Zijnen. Neen, de kranke is niet als een verdwaald en verloren schaap, dat geheel aan zichzelve is overgelaten, hij is niet verlaten, niet vergeten, niet naar de woestijn hulpeloos weggezonden. De Heere Jezus is zijn Herder, en die Herder heeft Zijn leven gelaten voor Zijne schapen. Ook gij zijt opgenomen in dien stal, gij zijt gedoopt, gij zijt getrokken, gij zijt op duizend manieren geroepen, niet waar? Welnu, vrees dan niet.

Ja, mij ontbreekt niets, wanneer ik Jezus heb. Mijn lichaam rust, zij het ook onder pijnen en zwakheden, het rust onder Jezus' hoede en bescherming; en mijn geest verheugt zich in God mijnen Zaligmaker. Hij is dicht bij mij, Hij vervult mij met Zijn liefde. Hij verzadigt mij met Zijn beloften. Hij neemt voor mij uit Zijn onuitputtelijken rijkdom genade voor genade.

Hij doet mij nederliggen in grazige weiden. Die grazige weide is de heerlijkheid van Gods Woord, de onuitputtelijke rijkdom van Gods ontfermende liefde. Die weide is bedekt met het liefelijkste gras, bezaaid met de heerlijkste, geurigste bloemen. In dat Woord doet God Zijn harte voor mij open, en o dan zie ik Zijne gedachten van vrede en van barmhartigheid opbloeien, zelfs op den dorren akker van mijn schuldig hart.

Hij voert mij zachtkens aan zeer stille wateren. Welk een liefelijk beeld. Een stil, zacht ruischend beekje, dat daar tusschen de groene weiden voorthuppelt. Alles leven, frischheid en blijdschap, en klaardoorzichtbaar, tot op den bodem toe. Zóó is het leven Gods, het leven der heilige liefde, dat in onze harten wordt uitgestort door den Heiligen Geest. O, als dàt ruischen der zeer stille wateren Gods door uwe ziel henen mag gaan, vrees dan niet, mijn kranke, want wees verzekerd, de Heere is ook uw Herder, die het ook u aan niets zal doen ontbreken, en die ook u door allen nood en dood henen zal brengen naar Zijn Vaderhart en Zijn Vaderhuis.

ONZE BAND MET DE ZALIGEN HIERBOVEN.

> Gij zijt gekomen tot den berg Sion en de stad des levenden Gods, tot het hemelsche Jeruzalem en de vele duizenden der Engelen, tot de algemeene vergadering en de gemeente der eerstgeborenen, die in de hemelen opgeschreven zijn, en tot God den Rechter over allen, en de geesten der volmaakte rechtvaardigen, en tot den Middelaar des Nieuwen Testaments Jezus, en het bloed der besprenging, dat betere dingen spreekt dan Abel. HEBREËN 12 : 22—24.

Wanneer één onzer geliefden van ons is heengegaan, worden we veel meer dan anders bij het hiernamaals bepaald, waar ons hart dan vanzelf naar uitgaat. Wij denken dan ook veel meer dan anders over het komende leven na. Dit nadenken is onvruchtbaar, wanneer het slechts dient om onze nieuwsgierigheid te bevredigen; het heeft slechts dàn waarde, wanneer het met het wezen van ons geloof samenhangt en ons verder brengt in liefde. Wanneer wij iets over het hiernamaals willen weten, mogen wij niet tot de spiritisten gaan, die de dooden vragen. Afgezien van de groote mate van zelfbedrog, die dit experiment meebrengt, heeft God het in Zijn Woord verboden. „Zal niet een volk zijnen God vragen? Zal men voor de levenden de dooden vragen?" (Jes. 8 : 10). In deze dubbele vraag ligt reeds het verbod om de dooden te ondervragen. En wanneer er dan verder staat: „Tot de wet en tot de getuigenis" (vers 20) dan beteekent dit: men moet niet de dooden, maar God vragen, en zich naar Zijn wet en getuigenis, d. w. z. naar Zijn Woord richten. „Zoo zij niet spreken naar dit woord," staat er ten slotte (vers 20*b*), „het zal zijn, dat ze geen dageraad zullen hebben," dat beteekent: ze blijven in nacht en duisternis, wanneer Gods Woord hun richtsnoer niet is. Daarom zoeken wij het antwoord betreffende het hiernamaals alleen in Gods Woord, dat ons ook licht geeft. De Christenen, aan wie de Brief aan de Hebreeën is geschreven, waren vroeger Joden, en liepen gevaar zich aan Christus te ergeren (Matth. 11 : 6) en weer in het Jodendom te verzinken. Nu wordt hun in dezen schoonen Brief de heerlijkheid

van het geloof volgens de Nieuwe Bedeeling voorgehouden, eene heerlijkheid, die veel grooter is dan die van het oude verbond. Tot de heerlijkheid van het Christelijk geloof behoort, volgens de hierboven aangehaalde tekstwoorden (Hebr. 12 : 22—24), ook de band met de hemelsche wereld hierboven, met God, Jezus Christus, de engelen, de eerstgeborenen (dat zullen volgens Hebr. 11 : 39, 40 wel de vromen van het Oude Testament zijn) en met de geesten der volmaakte rechtvaardigen, d. w. z. met de Christenen, die aan het einde van hun leven zijn gekomen, en het geloof hebben behouden, zooals Paulus het aan het einde van zijn leven zegt: „Ik heb den loop geëindigd" (2 Tim. 4 : 7). De verder aangehaalde woorden: „Gij zijt gekomen tot de geesten der volmaakte rechtvaardigen" willen we thans goed in ons opnemen. Hier wordt de band tusschen de strijdende gemeente en den hemel onder woorden gebracht.

De zaligen leven. Velen beweren, dat ze in den doodsslaap liggen, en eerst op den opstandingsdag tot nieuw leven worden gewekt. Maar het „ontslapen" heeft slechts betrekking op het aardsch-lichamelijke leven. Op het ontslapen in den dood volgt dadelijk het ontwaken van den geest in het hiernamaals. De rijke ontwaakte en hief zijne oogen op in de hel. Lazarus daarentegen in Abrahams schoot, de plaats, waar de zaligen vertroost worden na al het aardsche leed (Luk. 16 : 22, 23). De zaligen *leven!* God wordt in den Bijbel de God van Abraham, Isaäk en Jakob genoemd. Daardoor worden deze mannen erkend als *levenden*, die op den dag der opstanding wachten, waarop ze hun verheerlijkt lichaam ontvangen. Zij leven, want God is niet een God der dooden, maar der levenden, zegt de Heere Jezus (Luk. 20 : 38). Ook zegt Hij: „Die in mij gelooft, zal leven al ware hij ook gestorven; en een iegelijk, die leeft, en in mij gelooft, zal *niet sterven in der eeuwigheid.*" (Joh. 11 : 25, 26). Wederom: „Zoo iemand mijn woord zal bewaard hebben, die zal *den dood niet zien in der eeuwigheid*" (Joh. 8 : 51). De geloofsgemeenschap met God en den Heere Jezus Christus is een levensrijkdom, die door den dood niet kan worden aangetast, die door den dood nog grooter wordt, daar de belemmeringen

van het aardsche leven ophouden en op het geloof het aanschouwen volgt (Fil. 1 : 21). Ook Hebr. 12 : 22—24 toont aan dat de zaligen leven. Zij worden tot de levenden gerekend. Naast God en Jezus Christus en de engelen worden de eerstgeborenen uit het Oude Testament genoemd en de geesten der volmaakte rechtvaardigen uit het Nieuwe Verbond, dus menschen, die zalig zijn ontslapen. Deze zaligen *leven,* zooals God en Jezus Christus *leven*, zooals de duizenden engelen *leven.*

De zaligen zijn herkenbaar. Wat ze door de genade van Jezus Christus zijn geworden, zal op den dag der opstanding in hun verheerlijkt lichaam en hun aangezicht geopenbaard worden Col. 3 : 4; Openb. 22 : 4). Wanneer wij hen eenmaal op de nieuwe aarde ontmoeten, zullen wij de lieve, bekende trekken, maar dan verheerlijkt, herkennen. O wat een heerlijke lichtgestalten, blinkend als de zon (Matth. 13 : 43)! Wij zullen dan ook degenen kennen, die wij hier niet persoonlijk gekend hebben, want dan is ons herkennen niet meer stukwerk zooals thans, maar zullen wij kennen, gelijk wij ook door God gekend zijn (1 Cor. 13 : 12). Maar zullen wij ook dadelijk na den dood, in den tusschentijd vóór de opstanding, de zaligen herkennen ? Zij worden in die tusschenperiode „geesten" genoemd, daar het verheerlijkte lichaam nog ontbreekt. Toch worden ze ook als gestalten beschreven, die vóór den troon Gods en het Lam staan (Openb. 7 : 9), reeds lang vóór den opstandingsdag (Openb. 20 : 4, 5). Zij dragen witte kleederen. Dat is de lichtende heerlijkheid, die hen omgeeft, zooals Gods Woord het zegt: „Hij bedekt zich met het licht als met een kleed" (Ps. 104 : 2). Deze lichtende heerlijkheid is het teeken dat ze bij hunne verschijning in de toekomstige wereld als rechtvaardigen door God zijn erkend (Openb. 6 : 11). Daar God Zijn werk bij de Zijnen tot den opstandingsdag voortzet (Fil. 1 : 6), is er niets vreemds in den toestand tusschen het sterven en den opstandingsdag. De gestalte, die God den zaligen in dien tusschentijd geeft, toont aan wat ze op aarde waren en op den dag der opstanding zullen zijn. Zij zelven en geen vreemden zijn het, heerlijker dan op aarde, maar nog niet omgeven van die heerlijkheid als op den opstandingsdag hun deel wordt. Zoo zullen wij

hen herkennen, zooals de rijke man Lazarus daarboven herkende, en de jongeren op den berg der verheerlijking Mozes en Elia herkenden.

De zaligen hebben gemeenschap met elkaar. Bovenal wordt in de toekomstige wereld de gemeenschap met God volmaakt. Dat sluit echter de volmaakte gemeenschap der zaligen onderling niet uit. Sion was de plaats waar God als Koning heerschte en Zijne priesterlijke genade uitdeelde en Israël als Zijne gemeente tot Hem naderde. Het hemelsche Sion is de plaats, waar de gemeente van Jezus als één geheel voor God gesteld wordt (Ef. 5 : 27). Jeruzalem is eene stad, wier inwoners een gemeenebest vormen. Het hemelsche Jeruzalem is eene volmaakte stadsgemeente, wier inwoners volkomen eensgezind met elkaar omgaan (Joh. 13 : 35). De tusschentoestand na den dood is een streven naar deze volmaaktheid. Op elke trap zijner ontwikkeling gelijkt het hemelrijk op een feestmaaltijd (Matth. 8 : 11; 22 : 2), waarvan de deelnemers zich niet alleen met den gastheer onderhouden, doch ook met elkander, waar ze gezamenlijk de heerlijkheid Gods in Christus beleven, en elkaar mededeelen wat ze in den Heere bezitten. Wel vallen de natuurlijke familiebanden in het hiernamaals weg, maar als wij onze geliefden hier hebben bemind, zullen wij zeker hierboven ons óók weer tot hen aangetrokken voelen. Wij ondervinden na hun dood zeker nog veel meer dan vóór dien tijd, wàt ze voor ons geweest zijn. Daarom zullen wij hen hierboven op eene andere wijze danken voor hunne liefde dan het ons hier beneden mogelijk was, en deze liefde der dankbaarheid zal ons vaster aan hen binden dan aan anderen.

Zij rijpen tegen den dag der voleinding. Ze zijn thuis bij den Heere (2 Cor. 5 : 8) en rusten van hun arbeid (Openb. 14 : 13) en prijzen God en het Lam (Openb. 7 : 10). Het heerschen begint eerst op den dag der opstanding, d. w. z. op den dag van 's Heeren wederkomst (Openb. 20 : 4). Ze worden echter nog steeds verder gevormd voor den dienst, die hen wacht. Het Lam zal ze weiden en zal hun een Leidsman zijn tot levende fonteinen der wateren (Openb. 7 : 17). Dit weiden en drenken is een aanduiding van innerlijken groei. De geesten der volmaakte rechtvaardigen worden daar verder ingewijd in de verborgen-

heden der liefde Gods. Het lichaam van Christus, d. i. de gemeente, moet niet alleen groeien door directe goddelijke aanraking, maar ook door de hulp der leden onderling (Ef. 4 : 16). Dat zal daar doorgaan tot aan de voleinding. Zoo zullen zeker degenen, aan wie wij ons hier innerlijk verwant voelden, boven op ons wachten om ons in te wijden in de verborgenheden der hemelsche wereld, die hun reeds bekend zijn.

De zaligen zijn niet ver van ons. Er staat in onzen tekst: „Gij zijt gekomen tot de geesten der volmaakte rechtvaardigen." Bij ons denken zijn wij steeds aan plaats gebonden en wij denken daarom onwillekeurig dat de zaligen ver van ons weg zijn, Maar de hemelsche wereld is zeer nabij, zij heeft door de tegenwoordigheid van den Vader en Zijn Zoon Jezus Christus aanraking met ons hart.

Door de wedergeboorte overschrijden wij reeds de grens der hemelsche wereld. Eens stond Israël op de reis door de woestijn aan den voet van den berg Sinaï, terwijl Mozes op den top van den berg in de wolk voor God stond. Zoo zijn de geloovigen van het Nieuwe Testament aan den voet van den berg Sion aangekomen. De zaligen hebben echter den berg reeds bestegen en zijn aan ons gezicht onttrokken. Eene moeder moest haar teerbemind dochtertje door den dood aan den Heere teruggeven. Toen kwam de gedachte bij haar op: De Heere heeft mijn kind op den arm genomen en draagt het terwijl ik achter Hem aan ga. Ik kan mijn kind nu niet zien, het is bij den Heere aan de andere zijde, maar ik ben bij den Heere aan deze aardsche zijde. Zoo zijn wij beiden bij Hem, en dus niet ver van elkander. (Jes. 40 : 11.)

Maar — nu komt het ernstige „maar" — behooren wij tot de *rechtvaardigen*, die den loop hier hebben geëindigd? Alleen dan kunnen wij onze verwanten bij het sterven er mede troosten dat ook wij naar den Heere en de zaligen hierboven gaan. Rechtvaardig zijn slechts degenen, die hun zonde en schuld erkennen, die zichzelf veroordeelen en met den tollenaar smeeken: „o God, wees mij zondaar genadig!" en hun toevlucht nemen tot onzen Heere Jezus Christus, die ons *allen* verlossen wil. Wie met de gezindheid van den tollenaar zich aan Jezus' voeten werpt en redding van Hem verwacht, die is reeds gerechtvaardigd, hem reinigt

het bloed der besprenging, dat betere dingen spreekt dan Abel, dat niet om wraak, maar om ontferming voor ons roept. Die behoeft God als rechter niet meer te vreezen. Ach, mijn broeder en zuster, waarom zoudt gij verloren gaan? Kom nog heden, als gij nog niet „gekomen" zijt, en blijf dan onder den invloed en de leiding van 's Heeren geest, totdat gij hier den loop geëindigd hebt. Zalig die behoort tot de geesten der volmaakte rechtvaardigen! Zalig die thuis mag zijn bij den Heere!

DE ZEGEPRAAL OVER DEN DOOD.

Ware er geen Paschen op aarde geweest, dan zou het leven niets waard zijn, dan ware het beter niet geboren te zijn geweest, dan zou men in de verzoeking komen als Job den dag van zijn geboorte te vervloeken, want het is de grootst denkbare ellende om geboren te worden, alléén om te sterven, geen ander doel voor zijn bestaan te hebben, dan een eeuwigen dood na een kortstondig leven. Ja, hadden wij geen Paschen, dan zou de dood de groote machthebber op aarde zijn, de onbeperkte alleenheerscher, en dat niet alleen over de lichamen der menschen, maar ook over hun geest en hun ziel. Al gebruiken wij al onze kracht en wijsheid, wij staan toch machteloos tegenover den dood; al konden wij alle torens der wereld op elkaar stapelen als een brug naar den hemel, of alle zuchten der wereld als een stormwind doen aanslaan tegen den steen, die de graven der aarde of der harten dekt, dan zouden wij dien toch niet doen wankelen, „want hij is zeer groot."

Maar gelooven wij dat Jezus de gevangenis van het Graf heeft ontsloten, dan twijfelen wij er niet aan of Hij kan ook den zondesteen van onze harten en den lijksteen van onze graven afwentelen. Het is de kracht van Christus' opstanding, die reeds hier den geest en het hart levend maakt, en die eenmaal aan onze ontzielde lichamen weer het leven zal inblazen. Ons hart en onze geest kunnen dezen troost niet ontberen. Het menschen-

hart kan de gedachte niet verdragen, dat de dierbaarste banden voor immer zouden verbroken worden, en dat het eigen leven en dat van al zijne geliefden spoorloos te gronde zou gaan en een eeuwige buit van het graf zou worden. De menschelijke geest kan de gedachte niet verdragen dat alle grootsche werkingen van dien geest enkel ijdelheid zouden zijn, hetgeen toch het geval moest wezen indien de dood het einde van alles was, de eenige *waarheid* zou dan zijn dat alles *leugen* is! Daarom is het voor ieder mensch een gezegende boodschap dat Christus is opgestaan, en door de kracht Zijner opstanding nu onze ziel en geest wil opwekken en later ons lichaam „zeer vroeg, als de zon opgaat." Dan weerklinkt het geweldige lied der zegepraal: „Dood, waar is uw prikkel? Graf waar is uwe overwinning? Maar Gode zij dank, die ons de overwinng geeft door onzen Heere Jezus Christus!"

ONZE DOODEN LEVEN.

In den Bijbel staat geen woord ten bewijze, dat wij de onzen in de eeuwigheid zullen zien. Ja toch — ééne plaats is er! Toen hij in de pijn was, zag de rijke man Lazarus in Abrahams schoot. God beware ons voor zùlk een wederzien! *Is* er dan een wederzien?

Met volle vrijmoedigheid antwoord ik: *ja zeker!* Daar staat de liefde van God ons borg voor. Zou Hij, die de menschen voor liefhebben geschapen heeft en hen in liefde met elkander verbond, die gemeenschap van liefhebbende menschen verbreken en in eeuwige scheiding veranderen? Dat is onmogelijk. Wat men waarlijk liefheeft, dat heeft men voor eeuwig lief. God is geen tyran, die verwoest, maar een Vader, die versterken en verheerlijken wil, wat Hij aan liefhebbende menschen in dit leven schenkt. Daarom ben ik vast verzekerd: er komt een wederzien. Maar toch *blijft* het opvallend en merkwaardig dat nergens in den Bijbel het ons uitdrùkkelijk verzekerd wordt: wij zullen *elkander* wederzien, maar dat er wèl geschreven staat: wij zullen *Hem* zien, zooals Hij is. Onze gedachte moet dus op den *Heiland*

in de eerste plaats gericht worden wanneer wij aan de eeuwigheid denken, en eerst daarna, of als ik het zeggen mag: door God en Christus henen, mogen en moeten wij denken aan de geliefden, die ons zijn vóórgegaan. Daarom moeten wij ons altijd weer doordringen van hetgeen de Psalmist ons zoo kostelijk vóórzingt: „Nevens U lust mij *niets!* Wien heb ik nevens U omhoog?" *Jezus* te zien en bij *Hem* in *Zijn* licht onze dierbaren, dàt moet ons hoogste verlangen zijn.

En hoe hebben wij ons nu het leven na den dood voor te stellen? Professor Hilty, die nu weer zoowat àfgedaan heeft, maar dien ik voor een mijner beste en geliefdste leermeesters blijf beschouwen, zegt ergens: „voor mij is het voortbestaan hiernamaals zeker, maar het *hoe* is mij onbegrijpelijk." Dat lijkt mij een goed woord, dat kloek op de lijn des Bijbels blijft. Wij moeten al die fantaziën, waarmede vrome menschen malkaar wat stichtelijks wijs maken, rustig laten varen. Wij hebben ons met het *feit* te vergenoegen *zonder* al die speculatieve uitwerking van het *hoe,* die toch altijd toestanden schept, die uit dit aardsche leven genomen zijn en dáárop alleen passen. En wanneer wij — heel begrijpelijk! — ook af en toe de verzoeking voelen opkomen ons zulke voorstellingen te vormen en ons wijs te maken dat het zóó of zóó zal wezen, en dat wij dit of dat aan onze geliefden zullen vragen en zeggen, dan behooren wij moedig 1 Corinthe 2 : 9 te herhalen: „wat geen oog gezien en geen oor gehoord heeft en in geens menschen hart is opgeklommen, dat heeft God bereid voor hen, die Hem liefhebben." Het behoort tot Gods diepe wijsheid, dat Hij over de dingen der eeuwigheid voor ons oog een dichten sluier houdt uitgespreid.

„Ik geloof de opstanding des vleesches." Nooit spreek ik deze woorden uit het aloude Apostolicum zonder trilling des harten uit. En met een eerlijken spotlach kan ik soms „argumenten" daartegen zien inbrengen als b.v. dit: dat iemand, wiens lichaam in een crematorium of op een brandstapel verbrand is, toch onmogelijk naar zijn lichaam kan opstaan! „Gij dwaas," roept de heilge apostel hem tegen, „wat gij zaait wordt niet levend tenzij het eerst gestorven is." Een zaadkorrel wordt óók eerst

in den grond opgelost en toch komt er een nieuw lichaam uit voort, de stengel, de bloesem, de vrucht. Is dat óók niet een opstanding des vleesches? De rups schrompelt jammerlijk tot een larve ineen en ligt daar als in haar lijkkleed ter aarde. Maar als hare ure gekomen is, stijgt zij weer naar het licht omhoog, dan breekt de schitterende vlinder het leelijke omhulsel stuk en snelt hij de zonnestralen tegemoet. Is dat geen wonderheerlijke opstanding des vleesches? „Zie, ik zeg u een geheimenis," jubelt de apostel, „wij zullen wel niet allen ontslapen, maar wij zullen allen veranderd worden." Niets gaat in Gods schepping verloren, ook de materie niet. Zij lost zich op in onnoembaar kleine atomen, maar om slechts in een nieuwe verbinding te herrijzen. Wanneer een magneet zijn kracht verloren heeft, vallen de ijzerdeeltjes, die er aan hangen, alle af; maar wanneer de magneet zijn oude kracht terug krijgt, dan komen ze weer alle terug en houdt hij ze alle weer stevig vast. Onze ziel is de met goddelijke kracht geladen magneet van ons lichaam, die wonderbare samenvoeging van millioenen atomen. Rekent er op, dat zij hare kracht, die zij bij het sterven verliest, in de opstanding wederkrijgt en die atomen tot een leven der heerlijkheid zal omscheppen!

„Hem leven zij allen!" Zoo mag de gemeente van Jezus Christus van hare gestorven broeders en zusters jubelen.

Geldt dat dus voor die alléén? Ja gewis. Ik lees in de Schrift: „Zalig zijn ze, die in den Heere sterven." Die alléén. Alleen wie den Zoon heeft, heeft het eeuwige leven. Dááraan valt niet te morrelen of te draaien.

Zijt gij bekommerd over een uwer geliefden, die *zonder* tot bekeering te zijn gekomen, is heengegaan?

O, ik versta uw vreeze, uw stillen, knagenden angst. En laat de ernst des Evangelies ons toch *allen* dringen zoolang het heden der genade nog dáár is, onze eigen zaligheid te werken met vreezen en beven, en anderen eerlijk en aanhoudend te waarschuwen. Wat zijn wij toch vaak nalatig in dezen duren plicht! Wij gaan om met menschen, van wie wij *weten,* dat zij naar God noch Zijn gebod vragen — en wij doen niets, *niets* om hen te doordringen van het dreigend gevaar, waarin zij verkeeren!

Denkt gij, dat God *hun* bloed dan niet van *uwe* ziel zal eischen?

Maar ik heb toch óók een *troost* voor u. Onze Heiland en Zaligmaker is de vleeschgeworden liefde en het gaat *Hem* nog oneindig meer dan ù ter harte, wanneer één van Zijne kinderen verloren zou gaan. Hij heeft *geen* lust in den dood des zondaars, maar hierin, dat hij zich bekeere en leve. Hij wil dat *alle* menschen zalig worden, dat *allen* geholpen worden (zooals Luther dit Schriftwoord vertaalt) en Hij geeft *ieder* mensch de gelegenheid klaar en duidelijk tot beslissing te komen: vóór of tegen Hem. Wanneer en wáár? Dat willen wij Hem overlaten. Men kan ook nog in den Heere *sterven,* wanneer men, zooals de moordenaar aan het kruis, niet in den Heere *geleefd* heeft. Hij, die zich in liefde tot dezen stervenden moordenaar heeft geneigd, kan zich ook tot uw kind, tot uw broeder, tot uw geliefden, wie ze dan ook zijn mogen, nog gewend hebben, al heeft ook hun mond geen gelegenheid meer gehad er van te getuigen. Hij kan ook nog bij den laatsten snik iemand zalig maken. Ik zeg dit *niet* om iemand zorgeloos te maken, alsof men zijn bekeering maar uit kon stellen (wie zegt u, dat gij dezen dag ten einde zult brengen?) maar ik zeg dat *wèl,* om elke gedachte aan wanhoop en elke uitspraak over zaligheid of rampzaligheid u te *verbieden.* Wie zijt gij, armzalige vrome, die in de geheimenissen van Gods Raad durft in te dringen? De barmhartigheid van Christus is grooter dan die van alle menschen te zamen, en wat *Zijn* liefde wil bewerken, ontzegt Hem Zijn vermogen niet.

En daarom wèg met alle nieuw-modische recepten voor treurende gemoederen! Wèg met spiritistische en theosofische en scientistische surrogaten voor het oude, onvervangbare, onverwoestbare Evangelie!

Jezus Christus is het brood des levens. Voor ons en de onzen. Voor levenden en voor dooden. Hem leven zij allen! Laat ons nu met beide handen grijpen naar de spijze, die voedt tot het eeuwige leven en ons zóó met *Hem* verzadigen, dat wij ook in onze stervensure geen gebrek en geen vreeze zullen kennen, en dan ziel en lichaam rustig in de handen overgeven van Hem die ook tot ons spreekt: „Ik leef en gij zult leven." Hallelujah!

EEN STERVENDE HEEFT RECHT OP WAARHEID.

De Luthersche kerk reikt aan stervenden, ook aan ernstig kranken, die het begeeren, het Heilig Avondmaal uit. Ik heb het steeds als een noodelooze hardheid beschouwd dat de Gereformeerde kerk, uit vrees voor mogelijk bijgeloof, deze hemelsche lafenis uit de zieken- en sterfkamer bant. Trouwens, ik heb met een gerust geweten meermalen aan kranken, in liefelijke gemeenschap met den Heiland, het lichaam en bloed des Heeren uitgereikt.

Ds. Keller verhaalt het volgende uit zijn practijk:

Toen ik eens een doodzieken arbeider bezocht, die om het Heilig Avondmaal gevraagd had, trof ik daar juist een dokter aan en vroeg hem in het Latijn: „hoe gaat het met den patiënt?" „Hij zal dezen nacht sterven," luidde het antwoord. Daarop richtte hij zich tot den stervende en zeide: „Neem deze medicijn trouw in! Die zal u kracht en verzachting van pijn geven. Laat ze maar dadelijk klaar maken!" Toen de dokter weg was, zag de man mij met die eigenaardig heldere oogen, die ik dikwijls bij stervenden heb opgemerkt, scherp aan en zeide: „Dominee, u zult mij niet bedriegen, wat antwoordde de dokter?" Toen ik het hem voorzichtig gezegd had, riep de man zijn vrouw en zei: „Anna, ga dadelijk naar de fabriek en haal onze beide jongens. Ik wil vóór het Avondmaal nog met hen spreken. De dominee zal wel zoo goed zijn zoo lang te wachten."

Wij hadden een heerlijk gesprek met elkander gehad, toen de vrouw na 20 minuten met de beide zoons, zwart van roet in hun werkmanspak, aankwam. Daarop heeft de stervende van de zijnen een afscheid genomen, gelijk een koning of een kerkvorst het niet waardiger had kunnen doen. Het was aangrijpend wat hij hun in die oogenblikken over kuischheid, vroomheid en plichtsbetrachting, ook tegenover hun moeder en broertjes en zusjes, toevoegde. Diep bewogen kon ik toen daarbij aanknoopen en het Heilig Avondmaal uitreiken. Dat alles zou onmogelijk zijn geweest als ik de noodleugen van den dokter had voortgezet.

Een stervende heeft recht op waarheid.

ZEKERHEID.

Want wij weten dat, zoo ons aardsche huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben. 2 CORINTHE 5 : 1.

Een christen is een mensch, die *zekerheid* heeft, die de dingen *weet.* In de wereld zoekt men. Daar is alles onzeker en onbetrouwbaar. Daar komen de geleerden van heden en stooten omver wat de wijzen van gisteren hadden vastgesteld. Maar wat een kind van God door den Heiligen Geest heeft ontvangen, dat is een onvervreemdbaar en onvergankelijk bezit.

Hij weet dat zijn aardsche huis dezes tabernakels gebroken wordt. Dat wil zeggen: dat het sterven hem niets wezenlijks ontrooft. Een tabernakel toch is maar een tijdelijk verblijf, een behulpsel, in afwachting dat de rechte woning gereed is. Een vroom christen schreef boven zijn ruime, schoone woning dit eene woord: *linquenda*, dat is: het moet verlaten worden, het is bestemd om verlaten te worden. Dat woord schrijft de geloovige op zijn geheele leven en geeft het daardoor vrijwillig in den dood. *Linquenda!*

Maar wie zijn leven verliezen zal, spreekt Jezus, die zal het winnen. In dat sterven is het leven. Als de tabernakel gebroken wordt *hebben* wij het Godsgebouw. Wij *hebben* het dan! Hoort gij dat? Niet gij zult het eens ontvangen, dagen, jaren, eeuwen na uw heengaan, na den beslissenden oordeelsdag, die den loop aller eeuwen afsluit, maar gij *hebt* het *zoodra* als die afbreking aanvangt. Gij *hebt* het, niet alleen in die ontzaglijke ure als men rondom uw sponde staat en met tranen spreekt van uw naderend einde — gij *hebt* het, zoodra gij uw tabernakel dezes vleesches, zoodra gij uw natuurlijk leven den Heere ten offer brengt. Is niet ons leven een dagelijksch sterven? Is dan ook niet ons leven een dagelijksch *hebben* van dat eeuwige huis, niet met handen gemaakt, maar hemelsch, in de hemelen gegrond, door God zelven gebouwd? O, zalige bezitters, die wij zijn, die het *linquenda* mochten schrijven op al wat wij

hebben! Zalige armoede, die zulk eenen rijkdom in zich sluit!

Ja, daar is veel, dat ons duister is hier beneden, veel, dat ons tranen kost, veel wat ons doet zuchten in dezen tabernakel, maar toch, neen, als wij zien op dit arme omhulsel, dat wij hier als gasten bewonen, dan denken wij toch aan onze koninklijke bezitting daarboven en hoe zouden wij *dan* niet zingen? Hoe dan niet van vreugde opspringen? O, Sion! hooggebouwde stad, stad, waar ook *mijn* huis is, door God voor mij weggelegd, wanneer zullen onze voeten u betreden?

HERINNERING AAN ONZE DOODEN.

Wij zagen onze liefsten sterven; en terwijl zij streden, weenden wij. Zoo vast was ons hart met het hunne saamgegroeid, dat het er slechts met geweld van losgescheurd worden kon.

De dood had geen medelijden. Hij reet ons levend vanéén; als een verminkte helft bleven wij over en wij kenden onszelven nauwelijks weer. Toen voelden wij dat de smarten der liefde even groot als haar wellusten zijn. Want als we niet bemind hadden, zouden we ook niet geleden hebben; zij toch, die aan onze stervenden vreemd waren, weenden niet.

De oogen van onze stervenden waren óók droog. De dood is een kamp; en onder het strijden ziet men wel zweetdroppelen, maar nooit tranen vallen. De traan behoort bij het leven, om het te ontlasten van de smart, die het dreigde te verstoren, vandaar komen onze kinderen schreiend ter wereld. Waar de dood komt, wijkt de traan; zijn adem is als de noordenwind, die de bronnen verstijven doet, zoodat hunne wateren niet meer vloeien. O harde dood, die tranen brengt, waar de vreugde lachend van hare onsterfelijkheid droomt, en tranen droogt, waar de smart naar één droppel lafenis smacht. De dood heeft geen troost.

Onze dooden echter hadden zijn troost ook niet noodig, want zij droegen hun Trooster overal met zich om. Hij was ook onder het sterven bij hen. Wij spraken hun vele en schoone woorden

toe, maar ten laatste luisterden zij niet meer naar ons, omdat Hij tot hen sprak. Wat Hij tot hen zeide, konden wij niet verstaan; want Hij fluisterde zacht, gelijk eene moeder tot haar kind spreekt als het krank is, en even teeder. Er kwam iets van een kruis en een lam in, en zij wilden het ons nog zeggen, maar konden niet meer. Toen spraken zij met Hem alleen, in een taal, zonder woord en zonder klank, die, evenals de spraak der liefde, zuchten tot vragen en blikken tot antwoorden had.

Sinds werd hun oog licht, en daaruit leidden wij af dat zij in de donkere vallei des doods, boven welke zonnen noch sterren schijnen, bestraald werden door de hoop der onsterfelijkheid. Trouwens liepen zij, schoon op een vreemd pad, als een, die den weg weet. Ook lachten en knikten zij, maar niet tegen ons. 't Was als hadden zij hunne eigen moeder bij zich; zeker is het dat zij in goddelijk gezelschap heengingen. Op het punt van ons te scheiden, zagen zij nog even naar ons op, en poogden zich met één blik, die ons als een pijl door het hart drong, ten volle aan ons te geven; want zij voelden, dat zij het morgen niet meer konden.

Toen legden zij, evenals het kind, dat slapen wil, zonder zorg hun hoofd in den schoot van hunnen Trooster. Een weinig kracht vroegen ze, niets meer; en zacht ging hun adem weg, zooals het windje zich verliest in het mos der wouden, tegen den avond, als de storm gevloden is. Toen werd het nacht.... maar voor ons, niet voor hen.

Zij stierven niet omdat zij moesten; zij wilden wel.

Over den dag des doods dachten zij, als de maagd in het Oosten over dien dag, waarop zij, tot vrouw verheven, voor het eerst haren bruidegom zal zien. Den zelfmoordenaar moge het tegenwoordige leven met den dood verzoenen, hèn had het toekomende leven tot sterven gewillig gemaakt. Zij hadden het paradijs gezien; van dien tijd af leden zij aan heimwee en wilden er heen. Zij zeiden, dat de engelen hen gewenkt hadden en voelden dat hunne vaderen naar hen verlangden; maar toch had de trek naar het paradijs de vreeze des doods niet verslonden, noch de lust tot leven overwonnen, ware hun „hoop en lust" daar niet geweest. Wel hadden zij liefst het „kleed des vleesches" aan-

gehouden; maar evenals de Meester Zijne goddelijke gestalte afgelegd had, om genaakbaar voor hen te worden, zoo moesten zij hunne menschelijke gestalte afleggen, wilden zij voor Zijn aangezicht verschijnen in het paradijs. Zij vroegen of het niet anders kon; maar het kon niet anders. Het paradijs was heilig; had niet de Meester zelf, vóór Hij dien bodem betrad, het kleed Zijns vleesches afgelegd? Ten teeken dat zij Hem ten volle liefhadden en geheel vertrouwden, moesten zij, als de bruid op den dag, waarop zij haren naam verliest, ongesluierd voor Zijn oogen verschijnen.

Toen legden zij, tegelijk met hun kleed, levenslust en stervensvrees af, bekrachtigd door de liefde, en werd hun naaktheid, ginds in de wereld der boozen een schande, hun eene eer. Wij zagen hen, een halm gelijk, die zich onder den storm nederlegt, het hoofd buigen onder het zwaard van den engel des doods, zoo gewillig als een lam. Maar de Heere zelf was hun ook op het pad des doods tegemoet gewandeld; en toen zij Hem zagen, waren zij niet meer.

Daar ligt nu hun kleed, kleurloos en bebloed, ten teeken dat hij, die het droeg, uit zwaren strijd kwam. Hoe, Elia! laat gij ons niets dan den mantel? Neen, dooden! Ook uw beeld en uw woord blijven bij ons en werken, terwijl gij zelven rust, op aarde voort.

Voorzeker mogen zij, naardien de dagen des arbeids voorbij zijn en de ure huns Sabbats aangebroken is, niets nieuws werken. Naar de wet des Sabbats echter wordt zorg gedragen dat wat er voortgebracht is niet verga, maar onderhouden blijve, om straks vrucht te dragen.

Vandaar geven de dooden, zoo goed als de levenden, aan de wereld hare historie, tenminste als zij tijdens hun leven niet gelijk geweest zijn aan de volken, die, evenals de dieren, nooit geschiedenis hebben gehad. Zelfs oefenen zij grooteren invloed uit dan de levenden; immers leert ons reeds de wet der natuur dat het levende slechts om zichzelf bestaat, en sterven moet, om ten bate van het geheel der schepping te zijn. Ach, met den mensch, zelfs met den Zoon des menschen, is het als met het graan, dat geen vrucht draagt, vóór het gestorven is.

Voor ons zijn onze dooden magneten geworden, die ons hart opwaarts trekken, tot de wereld waar zijzelven zijn.

*

DE LAATSTE TRANEN.

Mijn lieve kranke, hoe vaak hebt gij wel geweend? Geweend om uw pijnen. Geweend om uw smartelijke eenzaamheid. Geweend om de raadselen van uw eigen leven, de zorgen over anderen, de onopgeloste vraagteekens. Geweend wellicht ook om uw zonden, uw hardnekkige afkeerigheid van God, om de moedeloosheid van uw arme hart, dat u influisterde: het baat toch alles *niets!* In raadselen wandelt de mensch op aard, daar is geen priester, die God verklaart....

Toch kondt gij niet van Hem loskomen. Hij hield u vast, ja waarmede? Was het de traditie, waarin ge zijt opgevoed? Neen, want die hebt gij wellicht verbroken. Gij zijt er tegen in opstand gekomen. Gij hebt getwijfeld. Gij hebt alles overboord geworpen. Maar ook de twijfeling gaf u geen rust, en de loochening der geestelijke wereld liet u onbevredigd. En eindelijk is de Heere u te sterk geworden. Eindelijk moest gij het opgeven tegen Hem en gij gingt naar Golgotha. Daar zijn u de schellen van de oogen gevallen. En gij hebt Jezus aangenomen als uw Heere en Heiland.

Ik weet wel, dit is niet de geschiedenis van *elk*, die dit leest. Ach, hoe zou ik in één portret het aangezicht van *alle* menschen kunnen teekenen? Maar toch enkelen zullen deze woorden wel verstaan en bevestigen kunnen.

Veel beloften, die ons voor het leven in de heerlijkheid geschonken zijn, blijven ons maar ten deele verstaanbaar, maar *deze* kunnen wij, althans ten deele, in haar rijke vertroosting als van verre genieten. Geen tranen en geen rouw meer! Geen droefheid over al die verliezen, verliezen van onze geliefden, verliezen van onze illusiën, verliezen van al die schoone verwachtingen, waarop wij zoo vast hadden gerekend.... „En God zal alle tranen van hunne oogen afwisschen."

O, laat ons een weinig daarover nadenken!

Daar komt een ziel voor Gods troon. Zij heeft het nooit *durven* gelooven dat zij nog eens zalig zou worden. Neen, dat was haar

te groot, te wonderbaar. Zij ging al zuchtende haren pelgrimsweg en met sombere vreeze de doodsrivier over.... en zie! Nu is het alles licht? alles zaligheid? alles overwinning? Hoe zouden geen tranen van blijdschap haar uit de oogen vloeien? Maar dàn komt God-zelf en wischt met Zijn eigen hand de tranen af, en dàn blijft er enkel zaligheid over.

Daar komt een ziel voor Gods troon. Zij heeft aan de poorten der Stad met groot verlangen uitgezien naar eene *andere,* op wier ontmoeting zij zich veel *meer* had verheugd dan op de aanschouwing des Heilands. Ach, wat hebben wij veel kleine, zelfzuchtige voorstellingen van den hemel! Hoe denken wij altijd weer aardsch uit de aarde! Hoe weinig verstaan wij het woord van Christus: in het huis mijns Vaders zijn *vele* woningen! Hoeveel moet er nog geleerd en afgeleerd, doorgemaakt en gestreden wellicht, eer de volle zaligheid bereikt is.... Ach, het is haar nog zoo vreemd, zoo wonderlijk te moede!.... Maar God zelf is gekomen, en heeft het licht doen opgaan in die nog onklare ziel, en de tranen, die zij nu schreide, zijn ook de laatste geweest. Nu blijft haar niet dan zaligheid over.

Daar komt eene ziel voor Gods troon. Het is eigenlijk altijd onzeker en donker voor haar geweest. Zij klemde zich vast aan het zwakke steunsel van een vrome opvoeding, of van een ernstigen raad, haar in vroeger tijden gegeven, want toen het op sterven aanging, ach, toen had ze toch wat anders noodig dan haar eigen gedachten en vondsten. En zoo ging zij met een onvaste hope den doodsnacht in, maar Jezus' beeld lag toch in het diepst van haar harte verborgen, en haar brekend oog was toch gericht op Zijn kruis.... En nu, het is alles heldere, glanzende, vroolijke klaarheid voor haar geworden! Zij heeft althans dit ééne verstaan: wat haar het *onzekerste* was, dat is nu de grootste *zekerheid.* Zij zal nog veel moeten leeren, maar dit ééne ziet zij, voelt zij, ademt zij in met elken polsslag in de eeuwigheidslucht: God is liefde! God is erbarmen! En met tranen van berouw en van schaamte en van dank komt zij voor den troon, en ook *die* tranen wischt haar God van de oogen af. Nu blijft haar niets dan zaligheid meer over.

Daar komt een ziel voor Gods troon. Zij had den Heere gekend en gediend, jaren lang. Maar nimmer met blijdschap, nimmer met levensmoed. Want ach, die dochter, haar in vroegere jaren van het harte gescheurd en zonder hope heengegaan! Dat is „de" smart van haar leven geweest. Hoe vaak heeft zij zich gepijnigd om toch maar een klein, klein lichtstraaltje te ontdekken, dat haar goede verwachting gaf voor haar kind, maar ze kon het niet vinden! En zie.... wie is het, die daar aan de poort van Jeruzalem haar tegenkwam? O God, o God, is *zij* het? En als zij van vreugde dreigt te bezwijken, en tranen van de diepste ontroering haar afstroomen van de wangen, vangt haar onvergetelijke lieveling haar op, en leidt haar verder, den Koning tegemoet, en met een glimlach, die haar voor eeuwig den hemel in de ziele schijnt, wischt Hij die tranen van dank en ontroering haar van de oogen af. Het zijn haar *laatste* tranen, maar hoe zoet zijn ze geweest! Nu blijft haar niets dan zaligheid meer over.

Het Lam, dat in het midden des troons is, zal hen weiden, en zal hen leiden tot waterbronnen des levens, en God zal alle tranen uit hunne oogen afwisschen.

O lieve kranken, leest nu, bid ik u, deze regelen niet als een notarieele schildering van de toekomst, en evenmin als een dogmatische uiteenzetting van een stuk der goddelijke waarheid! Wat geen oog heeft gezien en geen oor heeft vernomen en wat in het hart van een mensch nooit is opgeklommen, dat heeft God bereid voor die Hem liefhebben.

Maar het zal alles veel, *veel* heerlijker en rijker en zaliger wezen, dan ik het in mijn arme woorden kan uitdrukken! Gelooft dat maar vrij! De Heere zal het onuitsprekelijk *goed* met u maken.

Die hope beschaamt *niet.* Vele hoop is ook ù ijdel gebleken, maar op wèlken grondslag hadt gij haar ook gebouwd! Op uw geld of op uw gezondheid, op uw goede voornemens of op uw vroomheid, op uw kerk of op uw leeraars, en 't bleek alles zandgrond, onvast en onbetrouwbaar. Maar toen hebt gij u aan Jezus gegeven, het gewaagd op Jezus' noodiging, het anker uwer hope uitgeworpen in den rotsgrond *Zijner* liefde en *Zijner* genade,

en toen hebt gij zekerheid gekregen, hoe vaak ook telkens weer bestreden, en nu ziet gij dat gij niet beschaamd zijt geworden.

Die hoop moet al ons leed verzachten.
Komt, reisgenooten! 't hoofd omhoog!
Voor hen, die 't heil des Heeren wachten
Zijn bergen vlak en zeeën droog.
O zaligheid, niet af te meten,
O vreugd, die alle smart verbant,
Dáár is de vreemd'lingschap vergeten
En wij, wij zijn in 't Vaderland!

OVERWINNING.

Wie in Christus gelooft vreest den dood *niet*. En als gij nog voor hem vreest, mijn medepelgrim naar den hemel, dan is dat een bewijs dat uw geloof nog verdonkerd, nog niet „eenvoudig," op Jezus-alléén gericht is. Zie *Hem* aan en de vreeze des doods verdwijnt.

Vroeger was een zwaar gevreesd voorgebergte in Afrika de uiterste grens der zeevaarders. Nooit kwam er één terug, zei men, die het gewaagd had verder door te dringen. Dit voorgebergte, de schrik der zeelieden, heette „De Kaap der Stormen."

Maar een onverschrokken zeeheld waagde het die Kaap om te zeilen. Hij heeft den weg over zee naar Indië ontdekt en voor zijn land de schatten der wereld ontsloten. Toen zijn koning dat hoorde, riep hij uit: „nu moet men niet meer spreken van de Kaap der Stormen, maar van Kaap de *Goede Hoop.*"

Op de groote, schoone, heerlijke reis naar de zalige eeuwigheid, waarop wij ons allen nog bevinden, is ook nog een gevreesd voorgebergte te omzeilen. Het is de dood. Geven wij hem echter zijn *waren* naam. Christus heeft den dood herdoopt op den dag, waarop Hij door Zijn dood en opstanding het leven en de onverderfelijkheid aan het licht heeft gebracht. Met Hem ontkomen wij aan den dood.

EEN EIGENAARDIG STERFBED.

Het volgende wordt mij uit betrouwbare bron, een vrijmetselaar, omtrent het sterven van een modern predikant, mede vrijmetselaar, met verlof tot publiceering medegedeeld. Ik verzwijg natuurlijk de namen.

De weduwe van dien predikant, die wel wist dat ik vaak met hem over godsdienstige onderwerpen gesproken had, verhaalde mij bij zekere gelegenheid:

„Mijn man zeide in zijne ziekte tot mij: Vrouw, dat gepreek van al die dominees is, geloof ik, klets. Ik geloof dat ik al die jaren de menschen maar wat heb wijsgemaakt. Verbrand mijn preeken na mijn dood!"

Op den dag van zijn sterven zeide hij tot de zuster in het Diakonessenhuis: „Zuster, ik ben hier niet lang meer op deze wereld; er gaan groote dingen met mij gebeuren; ik ga sterven."

De zuster: „Kom dominee, veeg uw oogen eens uit; ge zijt nog niet goed wakker."

Hij: „Neen, zuster, ik ben bij mijn volle bewustzijn. Ga nu henen, ik moet mijn strijd alléén strijden."

De zuster kwam echter met de hoofdverpleegster terug, zij waren niet gerust; maar opnieuw herhaalde hij zijn wensch: „gaat nu, en laat mij alléén!"

Na een klein uur kwamen zij weder. Toen zeide hij: „Zuster, kus mijn vrouw gedag en zeg haar dat het volle vrede is."

De weduwe zei mij, toen zij mij dit verhaald had: „ik zie nu dat de orthodoxie toch wel veel gelijk heeft met haar onzichtbare wereld."

En de vrijmetselaar voegt hier deze woorden aan toe: „Hoewel ik dezen Ds. nooit heb hooren spreken — wel hoorde ik hem in de Loge — heeft hij mij meer geloofsverzekerdheid gegeven dan ik uit alle preeken, die ik in mijn leven hoorde, gekregen heb. Ik meld u dit, waarde Dr. Gunning, tot eere van den Oppersten Bouwheer des heelals en van het geloof in Jezus Christus, onze schuldverzoenenden Borg en Middelaar."

„JOZEF IS ER NIET."

Ach, wij begrijpen die klacht van den zwaarbeproefden Jakob zoo goed!

Hoevele smarten had hij niet reeds doorgemaakt in zijn moeitevolle leven, en op dit oogenblik, waarin hij deze ontroerende klacht deed hooren, waren er ook *andere* kinderen uit zijn oog weggenomen.... Maar die Jozef! die Jozef! Ach, dat was toch zijn hartekind geweest. Hij had ze alle dertien liefgehad, de kinderen, die God hem geschonken had, maar dien éénen, dien éénen, neen, dien kon hij *nimmer* vergeten....

Mijn broeder, mijn zuster, misschien is daar óók zulk een àlles overtreffend gemis in uw leven. Een ledige plaats, die nooit uit uw gedachten wègraakt. Gij kunt u over vele smarten henenzetten, de tijd die *veel* heelt, sleep de bitterste kanten uwer droefheid af, maar dat éène: dat kind, die vrouw, die man, die vader of moeder, die ge moest afstaan, ach, ge *kunt* er maar niet over heen komen, en telkens, telkens bloedt de wonde uws harten opnieuw.

Is dat zonde?

Ach, de Heere kent u en verstaat u, bedroefde! Hij, die ook *uw* hart gevormd heeft, leest ook daarin uw behoefte aan troost en aan hulp. Stel dat hart toch *open* voor Hem en blijf niet *altoos* maar turen op dat eene, dat groote gemis. Hoe weinig vermoedde deze treurende Jakob het dat hij dien verloren-gewaanden Jozef nog eens als onderkoning van Egypte terug zou vinden! Hebt gij wel eens gedacht aan *uwe* ontmoeting met uw dierbaren ontslapene? Hij is toch immers óók, net als Jozef, naar een vreemd land heengereisd, en ook hij *wacht* u toch, met nog veel grooter heerlijkheid en vreugde bekleed dan Jozef? Jozef is toch óók gestorven, en ze hebben hem in een kist geleid en meegedragen in de woestijn. Maar uw lieveling, uw dierbare is toch veilig bij Jezus?

Jezus! Jezus! O laat *die* naam u toch hooger zijn dan *alle* namen, ook boven dien van uw betreurde doode! Hem leven zij *allen.*

ONZE LIEVE DOODEN.

Hoe kan mijn hart naar hen verlangen, die eenmaal op aarde met mij waren, maar die sinds korter of langer tijd zijn vooruitgereisd! Hoe ouder men wordt, te sterker wordt dat verlangen, en zij, die het verst af schijnen, omdat zij het vroegst zijn heengegaan, lijken mij vaak het dichtst nabij. Wat zal het wezen wanneer het gordijn is weggeschoven!

Ik haal hier eenige woorden van Dr Kuyper aan. Die groote geest heeft het goed verstaan dat de Gemeente des Heeren één groote familie is. Dat wij niet sterven om bij God alléén te zijn, maar om ons te vereenigen met dat groote mystieke Lichaam van Christus, waartoe wij door genade reeds hier beneden óók reeds behooren, maar dat in den hemel toch in oneindig heerlijker gestalte zal openbaar worden.

„Seth, Enos, Henoch, Noach, Abraham, Jakob, Petrus, Johannes, Paulus, allen gezaligden en rechtvaardigen, ze zijn ons geen dooden, maar ze leven Hem allen, en wij zullen leven met hen.

En bij dien kring van gezaligden uit vroeger eeuwen sluiten zich dan onze eigen lieven aan, die van ons gingen, voor zooveel ze in Jezus ontslapen zijn. Heel die breede stoet van pelgrims, die met ons op den weg wandelden, en vóór ons de poorte des hemels binnengingen.

Juist in hen vermengt zich dan uw *geloof* met de persoonlijke *liefde* van uw hart, om hun heugenis voort te doen leven en u door hen vertrouwd te maken met den hemel daarboven.

Op aarde aan lieven en vrienden steeds armer, zooals de wind over de velden blaast en telkens weer een bloem van den stengel deed vallen.

Maar in het eeuwige, aan de overzij van het graf, steeds rijker, tot ge ten leste u hier niet meer thuis gevoelt, maar thuis daarboven, waar uw God in Christus is, en met en om Hem al Gods uitverkorenen, en onder die verkorenen ook de uwen, die ge hier beneden slechts een korte poos mocht bezitten, om ze eeuwig te winnen voor het aangezichte Gods."

ONZE AFGESTORVENEN.

> Zalig zijn de dooden, die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten van hunnen arbeid, want hunne werken volgen hen na."
>
> OPENBARING 14 : 13

Er is misschien geen tijd geweest, waarin de menschen zóó sterk over het leven hiernamaals en over den toestand der gestorvenen nadachten, als *onze* tijd. „Hoe staat het toch met hen? Waar zijn zij en in welken toestand?" Die vragen liggen op de lippen van duizenden. En die vragen worden te *meer* dringend, naarmate de eenvoudigheid en zuiverheid der christelijke belijdenis steeds meer bedreigd worden door allerlei secten, die voorgeven het ware omtrent deze dingen te weten en het gaarne te willen mededeelen. Die menschen hebben een gloed, een bezieling, die den gewonen kerkganger, die den gewonen christen ontbreken. Zij loopen met hun geschriften en tractaatjes de deuren plat, en zijn altoos bereid over deze gewichtige vraagstukken te spreken, met een verzekering te *grooter* naarmate de vastheid hunner verzekeringen te *kleiner* is. Zij prikkelen de nieuwsgierigheid door de titels dier boekjes: „Waar zijn de dooden?" „De zekerheid der lichamelijke opstanding." „De waarheid over het leven hiernamaals." En dergelijke meer. En omdat zulke tractaatjes wemelen van teksten, houdt ons volk, dat nog altijd een diepen eerbied heeft voor den Bijbel, dat alles voor „schriftuurlijk," en zoodoende vangen zij niet alleen nieuwsgierigen, maar ook ernstige, heilbegeerige menschen in hun net. De groote kerk laat zich met deze vragen zoo weinig in; de predikanten kennen hun gemeenteleden niet, hebben geen tijd of geen lust zich veel met de schapen te bemoeien, en zoo vallen die vanzelf aan deze ijverige leekenbroeders ten prooi. Hoe vaak heb ik ze niet gezien, die zwart gejaste, bleekwangige vrienden, veelal twee aan twee de straten der arbeidersbuurten afloopende, gewoonlijk op een tijd dat de man des huizes aan zijn werk is, want de vrouwen zijn gewoonlijk het ontvankelijkst voor een

godsdienstig gesprekje. Dat overkomt haar niet vaak — en„ zeg mensch, je weet niet *hoe* goed ze den Bijbel kennen! Voor *alles* hebben ze een tekst of wat, en ze leggen het je uit dat je het zóó voor je oogen *ziet*!"

Ik heb het nu in dit opstel *niet* over de besliste *loochenaars* van een leven na den dood. Die zijn er, helaas, en niet weinigen óók. Maar toch heb ik opgemerkt dat zij maar zelden *gerust* zijn onder hun eigen ontkenning. In het diepst van hun hart schuilt altijd nog zekere onrust. „Er mòcht toch nog eens wat *zijn* na dit leven!" „Ik zou allang in het water gesprongen zijn," zei mij eens een ongeloovige, „als ik maar *zeker* was dat het daarmee uit was."

Ik heb het nu óók hier niet tegen de verbreiders van allerlei leeringen, die de een of andere secte er op na houdt. Gewoonlijk is het een wonderlijk mengsel van teksten, aan elkaar geregen als de kralen van een ketting, en werkelijk een ernstige weerlegging niet waard. Het beste en vruchtbaarste is toch eigenlijk alleen de klare, duidelijke uitspraken der Heilige Schrift elkander voor oogen te stellen, en, naar het bevel van den Apostel Petrus, te allen tijde bereid te zijn rekenschap af te leggen van ons geloof.

Weet gij wat mij telkens weer opnieuw treft wanneer ik de Schrift opsla om over het lot der afgestorvenen iets te vernemen? Dit: hoe majesteitelijk zij *zwijgt* over allerlei, waarover de ijdele vromen zooveel weten te *zeggen*. Zij spreekt heel *veel* over het toekomende leven, ik zou zeggen haast op iedere bladzijde, maar *niet* over den toestand der heengeganen, *niet* over het *hoe*? en het *wáár*? waarover *wij* zoo vaak van allerlei hebben te vragen en te beweren. Gaat *zelf* maar eens na, waarde lezers! of ik dit niet terecht aldus uitdruk. Overal waar de Bijbel van het toekomende leven gewaagt, richt hij ons oog op de *voleinding der wereld*, wanneer de Heere Jezus wederkomt en een nieuwen hemel en eene nieuwe aarde schept, als de dooden de stem van den Zoon des menschen zullen hooren en zullen opstaan bij de geboorte van het eeuwig Koninkrijk Gods op aarde. Maar van dien *tusschentijd*, die er tot het groote slot-feit verloopen zal, dien tijd van *wachten* niet alleen voor de strijdende kerk op aarde, maar óók voor de in den Heere ontslapenen,

wordt eigenlijk *niets* met klaarheid geleerd. Zoowel voor de *strijdende* als voor de *rustende* geloovigen geldt het woord van den Apostel: „*Verwachtende* de zalige hoop en verschijning der heerlijkheid van den grooten God en onzen Zaligmaker Jezus Christus" (Tit. 2 : 13). Het is dus een tijd van *wachten* zoowel voor hen, die de verheerlijking van hun lichaam als voor hen, die hun eindelijke verwerping tegengaan. Een *wachttijd* dus voor *alle* gestorvenen, zoolang zij nog zonder hun lichaam zijn en de opstanding der dooden nog niet heeft plaats gehad.

En over dezen geheelen *wachttijd*, dien ganschen *tusschentijd*, breidt nu Gods Woord den sluier van het mysterie uit; dat is eene *verborgenheid*, die wij niet mogen noch kunnen verklaren. Menschen, die daar toch in willen doordringen, gelijk bijv. de Spiritisten doen, gaan verder dan God ons vergunt. Wat de Schrift over hun toestand doet zien, moet ons genoeg zijn en *is* ook genoeg om ons zoowel over ons eigen sterven als over onze dierbare in Christus ontslapenen volkomen *gerust* te doen zijn. „Ik hoorde eene stem van den hemel," zegt Johannes, „die tot mij zeide: schrijf, zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten van hun arbeid, want hunne werken volgen hen na." Johannes hoort hier de stem van den Zone Gods, van den mond der waarheid. En *deze* getuigt: de dooden, die in den Heere sterven, zijn *zalig*. Geen wonder ook, want zij zijn in Hem *gestorven* in wien zij *geloofd* hebben; zij stonden in de innigste verbintenis met Hem, en zij staan daar nòg in. Al wat met Christus verbonden is, is voor *eeuwig* met Hem verbonden. Die band, wel verre van door den dood *verbroken* te zijn, is er slechts des te *vaster* door geworden. Geloof dan ook niet dat deze zalig-ontslapenen in een nacht van bewusteloosheid, in een soort van bedwelming, van geestesslaap verzinken — van *zulk* een toestand zou Paulus nooit gezegd hebben: ik verlang henen te gaan en met Christus te zijn, want het sterven is mij gewin! (Fil. 1 : 21, 23.) Of zou de stervende Stefanus aan zulk een zieleslaap gedacht hebben toen hij uitriep: „Heere Jezus, ontvang mijnen geest?" (Hand. 7 : 58.) Neen, de Heere Jezus heeft *hem* ontvangen en Hij heeft *al* Zijn

geloovigen ontvangen, nadat zij dit lichaam der zonde en des doods hadden afgelegd, en weest er maar *zeker* van, geliefden, dat zij het *goed en zalig* bij Hem hadden en hebben!

Een *zalige* rust is hun deel. Zij rusten na hun werken, van dat slaven en draven, van al die vermoeienis en bekommering, die hier in het vleesch hun deel waren. Zij rusten van al dat afmattende, kwellende zwoegen, dat aan het verkeeren in dit zondige leven onvermijdelijk verbonden is. Zij kennen geen ziekte en geen kwalen meer, geen onderdrukking noch vervolging, gelijk dat in *deze* wereld, waarvan de Satan de vorst en de heerscher is, door alle kinderen Gods ervaren wordt. Welk een overgang zal dat voor hen geweest zijn en hoe zalig zal het ook voor *ons* zijn: uit al deze moeiten en tranen — in het licht, in den vrede, in de zoete rust bij den Heiland!

Geldt dat nu van *alle* dooden?

Laat ons niet wijzer willen zijn dan de Heilige Schrift. Wij stellen den Almachtige *geene* perken. Wij willen in geen enkel opzicht aan de onmetelijkheid, aan de onbegrensdheid, aan de wijdte en breedte en diepte Zijner ontferming eenige belemmering aanleggen, maar de *verborgene* dingen zijn voor den Heer, onzen God. Voor Hem *alleen!* De *geopenbaarde* zijn voor ons en onze kinderen, en dan staat er geschreven: „Zalig zijn de dooden, *die in den Heere sterven.*" Hoe zouden diegenen daar ginds zalig kunnen zijn, die niets van Hem weten willen, die zich moedwillig tegen Hem verzet hebben en de deur van hun hart gesloten hielden, hoe dringend Hij ook aanklopte? Zou men dan *zalig* zijn bij Christus *zonder* Christus, *zonder* geloofsvereeniging met Hem, die toch alléén het morgenrood der vreugde in het donkere rijk der afgestorvenen brengen kan? Zalig zijn zij, die in den Heere sterven, en *hunne werken volgen hen na.* Kunnen dit werken der *ongerechtigheid zijn?* Kunnen die volgen waar *Jezus is?* Werken, die *niet* gereinigd zijn door het bloed van Christus? Wanneer zulke onverzoende werken iemand volgen, kan zoo iemand dan *zalig* zijn?

Laat ons blijven *binnen* de perken van Gods Woord! Laat ons geen vragen opwerpen, die buiten de sfeer liggen, waarin

de Heilige Schrift zich beweegt. Daar *zijn* gebieden, waarover zij zwijgt. Laat ons dit *óók* doen en vertrouwen dat de Barmhartige God het ook dáár goed, *zeer goed* zal maken. Maar voor ons, die in het heden en in den tijd der genade verkeeren, zij het genoeg te weten: het sterven is een *ernstige* zaak, maar voor allen, die den Heiland kennen, toch ook een *heerlijke* zaak. Want *zalig* zijn ze, voor *eeuwig* zalig, die in den Heere sterven. Die troost is voor mij en mijne geliefden volkomen genoeg.

BEKEERING OP HET STERFBED.

Aan een ouden prediker, die veel ondervinding had opgedaan, werd eens gevraagd hoeveel gevallen hem waren voorgekomen van personen, die, nadat zij op het ziekbed bekeerd waren en daarna hun gezondheid weder bekomen hadden, werkelijk trouw waren gebleven?

Hij antwoordde: *geen enkel!*

De geschiedenis van den moordenaar aan het kruis is zeker zeer troostrijk, maar zij herhaalt zich ongetwijfeld veel zeldzamer dan voor menschenoog schijnt.

Laat ons op onze hoede zijn! De duivel, die een woord Gods gebruikte om Jezus Christus te verzoeken, kan ook de troostrijke geschiedenis van den moordenaar gebruiken, om ons in leven en sterven te bedriegen. Stel uw berouw en boetvaardigheid niet uit tot uw sterfbed.

Misschien zult ge nooit een sterfbed hebben. Gij kunt plotseling sterven, gelijk met duizenden menschen het geval is. Gij kunt door koortsen, ijlhoofdigheid, verdooving, of door eenige andere oorzaak, op uw ziek- en sterfbed verhinderd zijn te denken en te bidden.

Verbreek de banden der zonde waarin gij zijt. Doe dit *nu* in de gemeenschap met Christus, die leeft en alleen machtig is in u de zonde te verbreken.

Doe boete, val neder als een zondaar voor God en laat Zijne genade u redden, eer het te laat is, voor eeuwig te laat.

GEEN GEVOELLOOSHEID TEGENOVER DEN DOOD.

In de Gesprekken van Eckermann met Goethe, die ons den hoogbejaarden dichter in zijne laatste levensjaren schilderen — waarlijk als een wonder van de veelzijdigste kennis en wereldwijsheid — komt eene bladzijde voor, die mij koud maakte. Eckermann was met den zoon van Goethe, den kamerheer, voor eene reis naar Italië vertrokken. Nadat zij eenige weken te samen in dat land van zonneschijn en schoonheid vertoefd hadden, gingen de twee mannen in alle vriendschap uit elkander. De jonge Goethe zette zijne reis naar Rome en Napels voort, maar Eckermann keerde langzaam naar Duitschland terug. Geheel onverwachts hoort hij in een logement dat de zoon van den beroemden dichter in Italië door een beroerte getroffen is geworden en spoedig daarna overleden. Eckermann was als verplet, en dag en nacht vóór hij in Weimar kon zijn, kwelde hem de vraag *hoe* de grijze dichter dezen vreeselijken slag wel opnemen zou.

Eindelijk heeft hij Weimar bereikt — het reizen ging vóór honderd jaren niet zoo snel en zoo gemakkelijk als tegenwoordig — en met bevend hart trad hij de kamer van zijn hoogvereerden meester binnen. Hoe zou hij hem aantreffen? Gebroken van smart? Zijne Olympische waardigheid veranderd in bittere, woeste droefgeestigheid? Leest wat Eckermann schrijft!

„Ik ging naar Goethe. Hij stond vast op zijn voeten en sloot mij in zijn armen. Ik trof hem volkomen opgewekt en rustig aan. Wij gingen zitten en spraken terstond over belangrijke dingen, en ik was innig gelukkig weer bij hem te zijn. Hij toonde mij twee brieven, die hij aan mij begonnen was, maar niet voltooid had. Wij spraken vervolgens over de Groothertogin, over den erfprins en nog andere zaken meer, *maar aan zijn zoon werd met geen lettergreep gedacht.*"

Mij snijden die woorden, telkens als ik ze herlees, door de ziel en ik kan er met geen mogelijkheid iets schoons en verhevens in vinden. Wanneer een man, die voor zijn vriend

geenerlei geheimen had, zooals dat bij Goethe tegenover Eckermann het geval was, geen *enkel* woord over zijn plotseling gestorven zoon, den vader zijner kleinkinderen, den man zijner schoondochter, die in hetzelfde huis met hem woont, te zeggen heeft, dan vind ik dit een toestand, die òf onverschilligheid is (en dit *mag* men bij Goethe niet denken) òf eene geheelheidensche zelfbeheersching is, die hij althans van Jezus niet geleerd heeft.

Jezus *weende* bij Lazarus' graf.

HEDEN MET MIJ IN HET PARADIJS.

Wat moet het toch zalig sterven zijn wanneer men, vredig en stil daar neerliggend, zich vertroosten mag met het tweede kruiswoord van onzen Heiland, gesproken tot den misdadiger aan Zijne zijde: „voorwaar zeg Ik u, heden zult gij met mij in het Paradijs zijn!" Ach, ik weet wel, wij kunnen het sterven vooraf niet bepalen of beschrijven. Wij zien het vaak, zelfs bij Gods liefste en vroomste kinderen, zoo geheel anders gaan dan wij gehoopt en verwacht hebben. Menigmalen is hun geest zoo dof door de smarten van het lichaam, vaak ook wordt de ziel nog in de laatste uren beproefd door de vijandschap des Boozen en gaat het niet zonder bitteren strijd door lijden tot heerlijkheid.... Wij moeten het vertrouwend afwachten en zooals de Heere over ons beschikt, zal het goed zijn. Maar o als het eens aldus mocht zijn als ik het mij in dit oogenblik indenk!....

Gij hebt afscheid genomen van het leven. Afscheid van uwe geliefden. En de Heere heeft u werkelijk van dat alles losgemaakt. Met gesloten oogen of — mag het anders — met open oogen, die reeds iets van de naderende heerlijkheid zien, ligt gij daar. En nu geeft de Heilige Geest u die wondere toezegging des

Heilands te overdenken: voorwaar zeg Ik u, heden zult gij met mij in het Paradijs zijn.

Voorwaar, Ik zeg u. Als de Heere Jezus dat zegt, dan verdwijnen al uwe zonden als hadden zij nooit bestaan. Al uwe misdaden en overtredingen zinken weg in het duister der vergetelheid als waren zij nooit begaan. Geheel ons bevlekte leven met al zijn ongerechtigheden, ontelbaar als de korrelen zands aan den oever der zee, wordt opééns door de zonne der genade beschenen en schitterend gemaakt als stralend, blinkend goud.

Voorwaar zeg Ik u: heden. Nu trekt de Heere het gordijn, dat den tijd van de eeuwigheid afscheidt, weg en voor uw verwonderd oog, dat nog zoopas al de vlekken van uw schuldig leven aanschouwd had, gaat de onmetelijkheid der goddelijke erbarming op. „Ik, Ik ben het, die u troost! Ik delg al uwe overtredingen uit als een morgenwolk! Heden, heden zijt gij verlost!" Nu blinkt de blauwe hemel met alle beloftenissen Gods over uw sterfbed en alle duisternis vliedt henen voor eeuwig.

Heden zult gij met mij zijn. Hij, de Verheerlijkte, vereenigt zich dan met u, den machteloozen zieltogende, Hij, de Meester, met u, het verbroken aardewerk, Hij, de Koning aller schoonheid, met u, den armzaligen worm! Met mij. De afstand tusschen de hoogte der hemelsche zaligheid en de diepte der verlorenheid van den armen zondaar, wordt al kleiner en kleiner, en altijd dichter bij komt God tot de ziel, het is haar alsof zij de Bron des levens nu vlak, vlak bij mag zien, zonder te beven, een zalige vreugde doortintelt haar....

Heden zult gij met mij in het Paradijs zijn. Nu vraagt gij niet meer: wáár is dat Paradijs? want gij zijt met Jezus en daarom zijt gij tehuis. Ook vraagt gij niet meer: hoe is dat Paradijs? want Jezus is daar en verzadiging van vreugde is er voor Zijn aangezicht. Wat is het sterven nu? Is het al voorbij? „Dood waar is uw prikkel?" Lieve ziel, gij zijt de eeuwige vreugde reeds binnengegaan en de laatste schaduwen zijn verdwenen in het Licht.

O God, schenk mij zùlk een overgang!

DE TAAL, DIE GOD ZOO ZELDEN VAN ZIJN KIND HOORT.

Psalm 81 : 6, 7 is een moeielijke tekst en in onze Statenvertaling verre van duidelijk. „Hij heeft het gezet tot eene getuigenis in Jozef, als Hij uitgetogen was tegen Egypteland, alwaar ik gehoord heb eene taal, die ik niet verstond; ik heb zijne schouder van den last onttrokken, zijne handen van de potten ontslagen."

Ik heb eens eene andere vertaling gevonden, die ik óók niet voor de beste verklaren wil, maar die mij toch door haar zinrijkheid aantrekt. Zij luidt aldus: „Toen Ik (de Heere) eene onbekende taal, eene taal, die mij vreemd was, hoorde, heb Ik zijnen (Israëls) schouder van den last ontheven, zijne handen van den draagkorf bevrijd." Laat ik die gedachte eens even op mijne manier mogen uitspinnen!

Daar is eene taal, die God maar zelden van Zijn volk beluisteren kan, die Hem als het ware eene „vreemde" taal is, zóó weinig hoort Hij het, en toch is zij Hem zoo liefelijk. Het is de taal van een mensch, die, onder het lijden en in den smeltoven geleid, nochtans aan Hem vasthoudt. Al zou Hij mij dooden, nòg zou ik Hem vertrouwen en stervende mij beroepen op Zijne trouw! Dat is de taal van een mensch, die de zwaarte van den „last" zijner zonde, het drukkende van den „draagkorf," waarin hij de steenen voor Faraö aansleepte, heeft leeren verstaan in hun volle ellendigheid, en nu heeft leeren roepen: Heere, behoud mij, want ik verga! Die mensch wordt *zeker* geholpen en uitgered. Die neemt de toevlucht tot den Borg des Nieuwen Verbonds, wiens bloed reinigt van alle zonde en die gaat in *Zijne* kracht zijn pelgrimsweg gemoedigd, ja bij wijlen jubelend voort.

Die mensch heeft den schrik voor den heiligen God verloren, want Hij weet het: die heiligheid is in verbond met een eeuwige ontferming, die zijnen dood niet wil, maar zijn leven. Hij is gestorven, maar Christus leeft in hem, en de korte poos, die hij hem in dit dal der doodsschaduwen te vertoeven geeft, is voor hem

met hemelsch licht bestraald. Ook in die duistere vallei zingt hij de liederen der optochten, de liederen Hammaälôth. Dat is de taal, die God maar zelden hoort. Ach, de groote meerderheid der menschheid zingt *andere* liederen!

Mijn lijdende medepelgrim, hebt *gij* die taal reeds geleerd?

ALLEEN IN DE STERFKAMER.

Vaak ben ik op mijn verzoek met een gestorvene enkele oogenblikken alléén gebleven. Ik houd er van dan de levenden en de dooden aan Gods grondelooze barmhartigheid aan te bevelen. Ik heb het oogenblik van het sterven nooit zoo *bij uitstek* gewichtig kunnen vinden. Wij zijn toch *altijd* door den dood omringd; ons leven is een *gestadig* sterven; het ontroerende van wat wij gewoonlijk „sterven" noemen, is het afscheid nemen; het wegvallen van het stoffelijk omhulsel, dat wij zoo lief hebben gehad en waarin wij elkander, ons eigenlijk wezen ten deele hebben leeren kennen. Want ten vòlle kent niemand zijn medemensch, zichzelven wel het àllerminst.

Als ik daar dan bij zulk een heengegane neerkniel, beveel ik hem en mijzelven aan die geweldige Liefde aan, die het gansche Heelal beweegt en die ook in zulk een zwijgende sterfkamer haar arbeid niet varen laat. Zijn er machtiger roepstemmen mogelijk dan juist dáár, waar de hand, die zoo pas nog een groet of een zegen wuifde, waar de mond, die voor enkele uren nog een gebed of een verzuchting opzond, nu roerloos en geluidloos u aanzien? O, die saamgevouwen handen van een pas gestorvene, dat met moeite gesloten oog, die vaak zoo vragende, soms nog glimlachende, altoos zoo welsprekende beweeglooze lippen!

En vaak heb ik dan het witte laken, dat enkele oogenblikken mij de bleeke trekken des gestorvenen had onthuld, weer eerbiedig teruggelegd over dat zwijgend gelaat, en fluisterend de woorden gesproken: „welgelukzalig is de mensch, wiens overtreding vergeven, wiens zonde *bedekt* is."

ENKELE STERFBEDDEN

Ik ben de opstanding en het leven; die in Mij gelooft, zal leven al ware hij ook gestorven.

JOHANNES 11 : 25.

DE DAG DER EERE.

Toen het reusachtige amphitheater, welks overblijfselen thans nog te Rome aller bewondering opwekken, voltooid was, liet de Keizer er de eerste voorstelling in geven en naar zijn belofte zou hij dien dag tot een feestdag maken voor den talentvollen architect, dien hij ten aanschouwe van al het volk vorstelijk wilde eeren.

Bijna honderdduizend menschen waren in de ontzaglijke ruimte samengestroomd. En op een wenk des Keizers werden voor het eerst de gevangen christenen in de arena gebracht. Mannen, vrouwen, grijsaards en kinderen. Psalmzingend traden zij in het worstelperk, om weldra door de uitgehongerde leeuwen en tijgers, die tegen hen werden losgelaten, te worden verscheurd. Met duivelschen wellust zagen de ontaarde toeschouwers dit vreeselijk tooneel aan, en in alle banken en rangen jubelde men den Imperator tegen, die aan zijne onderdanen dit heerlijke schouwspel eener christenslachting bereid had.

Nu was het oogenblik gekomen, waarop de Keizer den bouwmeester van dit colosseüm zou beloonen. Maar vóór nog de Vorst had gesproken, verhief de architect zijn machtige stem en schreeuwde het uit, zoodat weldra allen het hoorden: „ook ik ben een christen, ook ik ben een christen." Ik weet niet of hij reeds vroeger den Heere Jezus als zijnen Zaligmaker had aangenomen, dan wel of de blijmoedigheid en de geloofsverzekerdheid, waarmede de christenen thans in den dood gegaan waren, zijn hart hadden getroffen — in elk geval: ten aanhoore van al die duizenden beleed hij zijn geloof in den Gekruiste.

Een oogenblik werd het stil, doodsstil in het onmetelijke amphi-

theater. Maar toen barstte de woede des volks in een vreeselijk gehuil los. Men stootte hem van zijn eereplaats weg, steeds lager, steeds meer naar beneden, totdat hij eindelijk aan den hoogen wal kwam, die de toeschouwers van de gevaarlijke arena afscheidde. Ook daarover werd hij weggestooten en nu stormden de wilde dieren ook op hem los; weldra lag zijn verminkt en verscheurd lijk bij de overblijfselen der martelaren, wier belijdenis en wier eerekroon hij deelen wilde.

Dat was de dag der eere voor den bouwmeester van het colosseüm.

O geliefden, indien zulke tijden eens wederkeerden, zouden wij getrouw bevonden worden?

Wie mij belijden zal voor de menschen, dien zal ook de Zoon belijden voor Zijnen Vader en de heilige Engelen.

HÄNDEL'S STERFBED OP GOEDEN VRIJDAG 1759.

Een der meest beroemde werken van dezen grooten Duitschen toonkunstenaar, wiens vurige begeerte het was om op den Paaschmorgen met zijn Heiland te mogen opstaan, is de „Messias," een meesterstuk, waarin hij het leven en den persoon van Christus zóó heerlijk weet te schilderen, dat wie ééns deze melodiën heeft vernomen, ze nimmer meer kan vergeten! Doch Händel vermocht niet alleen van den Heere Jezus te zingen en te spreken, maar hij kon Hem ook van harte *zijnen* Heere en Heiland noemen. Dat bewezen de tranen, die hij schreide bij zijn muzikale bewerking van Jes. 53, doch niet het minst sprak zijn *sterfbed* van de groote liefde, die hij zijnen Meester toedroeg.

Op zekeren dag klaagde zijn trouwe dienaar, die nooit van zijne zijde week, over de steeds toenemende zwakte zijns meesters. Daarop verzocht deze hem Psalm 91 voor te lezen, waarna de zieke uitriep: „Ja, dàt is voedsel, dat opnieuw versterkt en verkwikt!" Vervolgens verzocht hij hem ook nog 1 Cor. 15 te lezen en verzonk daarna in ernstig nadenken. Toen na eenigen tijd zijn dienaar, in antwoord op een tot hem gerichte vraag, zijnen meester verzekerde dat nog nooit iemand zijn gedachten

zóó heerlijk in muziek had uitgedrukt als hij, en dat hem dus zeker een eereplaats onder de hemelsche zangers zou worden toegewezen, glimlachte Händel en antwoordde: „Ach, als de Heere mij slechts in Zijn hemel wil binnenlaten, en mij daar een hoekje aanwijzen, waar ik naar de hemelsche koren mag luisteren, dan ben ik tevreden. Ik wensch volstrekt niet mij te scharen onder de eerste rijen der Apostelen en Heiligen, als ik maar die genade ontvangen mag, die de Heiland ook den moordenaar aan het kruis geschonken heeft." „Hingen wij," zoo ging hij voort, „van onze werken af, wat zou er van ons worden. Immers het goede, dat wij doen, is alles van God? En zouden wij ons nu beroemen op de gaven, die wij van Hem ontvingen? Bovendien, *deden* wij wel alles, wat wij *konden* en *moesten* doen? O, is er zoovéél dat tegen ons getuigt! Neen, moest dat ééne woordje: „genade" worden uitgewischt, dan ware alle hoop verloren. Maar nu klem ik mij met beide handen daaraan vast, want op U alleen, Heere Jezus, is al mijn hoop gevestigd!"

Niet lang daarna ontving Händel een bezoek van eene prinses, die hem haar wensch te kennen gaf dat hij spoedig weder op mocht staan. „Ja opstaan en naar Boven heen!" antwoordde de stervende, „dat is ook *mijn* wensch, want ach, ik gevoel mij maar al te moede! Hebt gij mij echter werkelijk lief, genadige vrouw, bid dan voor mij dat de nacht spoedig voorbij ga, en mijne vurige begeerte vervuld worde, om op den Goeden Vrijdag te mogen sterven, zoodat ik mijn Zaligmaker op den dag Zijner opstanding aanschouwen moge."

En God verhoorde de bede van den zanger. Op den Goeden Vrijdag van het jaar 1759, terwijl de klokken luidden, vouwde de stervende zijn handen op de borst, terwijl zijne lippen fluisterden: „Heere Jezus, neem mijnen geest."

Zoo nam de zanger van den „Messias" op den sterfdag van zijn Heiland afscheid van de aardsche melodiën, om ze te verwisselen voor de liederen van een Hooger Koor. Hoe zal die rijke, reine geest genoten hebben van de eeuwige lofkoralen des hemels! God geve dat ook ons sterfbed eenmaal aan dat van den grooten Händel gelijk moge zijn, opdat ook wij Hem voor Zijn grenzenlooze liefde danken mogen!

PELGRIMS AAN DE POORT DER EEUWIGHEID.

2 Timotheüs 4 : 6—8.

Paulus gevoelt zich, toen hij deze woorden terneerschreef, heel dicht bij zijn sterven. O welk een rust spreekt er uit zijne woorden! Welk een zaligheid zóó te kunnen schrijven in het aangezicht van den dood. Hij is in zijnen God volkomen gelukkig. En nu slaat hij een blik *terug* en dan den blik naar *boven*.

Waarop ziet hij terug? Op een leven vol zonneschijn en gemak? Neen, als op een worstelperk, zooals men dat in de Grieksche wereld overal aantrof. Daar was geen sprake van rust, maar van enkel onrust, vervolging en strijd.

Maar.... hij wist het: hij had den *goeden* strijd gestreden. Vele menschen hebben óók hun leven lang gestreden. Zij strijden tegen hun medemenschen om hen te overtroeven. Zij jagen niet naar het hemelsch kleinood, maar naar de schatten van Mammon.

Welgelukzalig de mensch, die als Paulus den Gode welgevalligen strijd wil kampen! O, dat ook wij aan het einde onzes levens datzelfde getuigenis afleggen mochten!

Wat is dan zijn uitzicht, als hij opwaarts ziet? Hier beneden is Paulus onafgebroken miskend, veracht, in gevangenissen geworpen, gegeeseld. Doch dáár wacht hem de hoogste eere. Hier stond hij vaak voor een onrechtvaardigen rechter, voor een Ananias bijv. (Hand. 23 : 2) en ten slotte voor een monster als Nero. Doch dáár zal hij staan voor zijnen Jezus, en die weet, wie hij is. Hij ziet zich reeds de overwinningskrans toereiken! Welk een vreugde zal dat wezen! Hij ziet ook reeds het hooge gezelschap, waarmede hij die hemelvreugd deelen zal. Welk een gezelschap! Welk eene zaligheid straalt uit hun oogen! Allen zijn zij overwinnaars. Wie behooren tot die schare? Allen, in wie maar één vonkske liefde tot Jezus brandde. Het smeulende pitje bluscht Hij niet uit. Daar zullen zij leven in vrede en vreugde, geen strijd zullen zij ooit meer kennen, geen twisting noch verdeeldheid. O, welgelukzalig is het volk, dat zijn doel bereikt heeft. O God, was ik reeds dáár!....

PHILIPPUS MELANCHTON, Luther's trouwe vriend en helper, stierf den 15en April 1560. Reeds twintig jaren vroeger was hij, op het dringende smeekgebed van Luther, die den Heere God „den zak met al Zijn beloften voor Zijne deur geworpen had, zoodat Hij hem verhooren *moest,*" van dreigend doodsgevaar gered. Maar nu zou het er toch toe komen. Zijne krachten namen zienderoogen af. Op den 15en April zeide hij 's nachts 2 uur tot zijn arts: „zoo God vóór ons is, wie zal dan tegen ons zijn?" Om 8 uur sprak hij een lang en ernstig gebed, viel toen in een zachte sluimering en liet zich daarna enkele troostwoorden uit de H. Schrift voorlezen. Toen hij Johannes 1 : 12 gehoord had: „zoovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden," riep hij met opgerichte oogen en handen uit: „dat woord staat voortdurend voor mijne ziel." Daarop herhaalde hij meermalen Jezus' eigen bede „dat zij allen één mogen zijn gelijk Gij, Vader, in mij en ik in U," en toen men hem vroeg of hij nog iets wenschte, zeide hij: „niets dan den hemel." Zachtkens, zonder meer te spreken, ontsliep hij en ging henen naar zijn lieven Heere Christus, dien hij met hart en mond geloofd en geprezen had, en bij wien hij nu eeuwige vreugde en heerlijkheid met alle uitverkorenen geniet.

DWIGHT S. MOODY, de gezegende Evangelist, ging 22 Dec. 1899 naar Huis. Niemand had zijn einde zoo nabij gedacht. Plotseling opende hij, na een rustigen slaap, zijn oogen en zeide: „de aarde treedt terug, de hemel gaat mij open." Zijn zoon meende dat hij droomde en zei dat ook, maar Moody antwoordde: „neen, dat is geen droom! Als dit de dood is, dan is hij liefelijk. Hier is geen donker dal. God roept mij en ik moet gaan." Daarna sprak hij nog rustig over het werk der Evangelisatie, dat hem zoo na aan het hart lag, toen brak hij plotseling af en riep uit: „Vandaag is het mijn Kroningsdag! Nu ga ik triumfeeren! Naar dezen dag heb ik sinds jaren verlangd." Volkomen helder en rustig zette hij zich in zijn leuningstoel en zoo ging hij vredig naar Huis.

PHILIPP LUDWIG, GRAAF VAN HANAU EN RHEINECK, liet den 7 Aug. 1612 toen hij van de zijnen afscheid genomen had, de deuren van zijn sterfkamer open zetten en zei: „laat mijn bedienden allen binnen komen, om te zien hoe vroolijk ik sterven mag." Toen hij den volgenden Zondagmorgen de kerkklok hoorde luiden en een kind hem zeide: „die klok roept Uw Genade op voor het gezang der engelen," antwoordde hij: „komt, laat ons dan zingen!" En met heldere stem begon hij: „Den hoogen God alleen zij eer!" Daarna verlangde hij nog dat men den 116en Psalm zou aanheffen, en zachtkens zong hij dien mede. Onder die tonen ging hij blijde naar zijn Verlosser.

JOHANN ARNDT, in heel Duitschland (en ver daarbuiten) bekend door zijn vier boeken „over het ware christendom," had den 5den Mei 1621 over de woorden van den 126en Psalm gepreekt: „Wanneer de Heere de gevangenen Sions wederbracht," enz. en thuiskomende zeide hij tot zijn vrouw: „nu heb ik mijn eigen lijkpredikatie gehouden." Daarop ging hij naar bed en werd ziek. Den 9en Mei genoot hij het Heilig Avondmaal. Den 11en bad hij tegen dat het avond werd: „o Heere, treed niet met uwen dienstknecht in het gericht." Men antwoordde hem: „er staat geschreven dat wie Christus' woord hoort en gelooft in Hem, die Hem gezonden heeft, die heeft het eeuwige leven en komt niet in het gericht." Daarop sliep hij in. Toen hij wakker werd, zeide hij: „Wij hebben Zijne heerlijkheid gezien, eene heerlijkheid als van den Eeniggeborene des Vaders, vol van genade en waarheid." Zijne vrouw vraagde wanneer hij die heerlijkheid had gezien. En hij antwoordde: „nu, zooeven! De heerlijkheid, die geen mensch ooit heeft aanschouwd, die heb ik thans gezien." Om 8 uur vroeg hij hoe laat het was, om 9 uur wederom. Toen men hem gezegd had: negen uur, zei hij kort daarop: „nu heb ik overwonnen." Van dat oogenblik af bleef hij stil liggen totdat hij om half 12 zacht ontsliep.

Hoe heerlijk is het wanneer men, in de vaste verwachting der eeuwige vreugde, stervend zeggen kan: ik heb overwonnen!

FRIEDRICH AHLFELD, een der machtigste en gezegendste predikers uit de vorige eeuw, werd in Februari 1884 ernstig ziek. Hij was toen 74 jaar oud. Toen hij het eens heel benauwd had, vroeg zijne vrouw hem: „gelooft gij dat uw Heiland u nabij is?" „Ja," antwoordde hij, „daarvoor heb ik vele bewijzen." — Wilt gij dan naar uw Heiland gaan?" „Ja!"

Zijn laatste Zondag op aarde was wonderschoon. Hij nam afscheid van zijn hulp-prediker, die hem ook is opgevolgd, Dr Pank, sprak onder diens gebed telkens met krachtige stem „Amen" en toen deze een bekend versje aanhaalde, omklemde hij zijne handen en zoo spraken die twee mannen te samen:

Onder uwe levensboomen,
Zal 't ons zijn alsof wij droomen.
Breng ons, Heer, in 't Paradijs!

De volgende nacht was zijn laatste. Toen een der zijnen, die zijn sterfbed omringden, zeide: „Vader, in uwe handen beveel ik mijnen geest," vouwde hij met moeite zijne handen nog samen, zeide „Ja" en een oogenblik later: „O Heere Jezus, Heere Jezus!" Dat waren zijn laatste woorden.

Toen begaf hem zijn bewustzijn. Net als een sluimerend kind lag hij daar. Den 4en Maart één uur 's morgens stond zijn hart stil. Zijn verlangen was vervuld. Hij was thuis.

Mevrouw BUDDE, 27 Dec. 1903, lag op haar sterfbed, gedragen door de gebeden harer geliefden. Zij bleef tot het laatste toe bij volle bewustzijn. Tot haar kinderen zeide zij: „Ik heb u altijd biddend op mijn hart gedragen. Veel heb ik verkeerd gedaan, maar ik ben altijd met berouw tot den Heiland gegaan en vroeg Hem steeds: laat U aan mijn kinderen niet onbetuigd! Zorgt, lieve kinderen, dat gij steeds inniger met Hem leeft!" Toen haar benauwdheid toenam, herinnerden wij haar Jezus' woord: „Ik ben de opstanding en het leven, die in mij gelooft, zal leven. Gelooft gij dat moeder?" „Ja, dat geloof ik van ganscher harte." Spoedig daarop trad een bekende in de kamer en zeide: „de Heere geeft u genade voor uwe

reis," waarop moeder antwoordde: „ik lig aan de poorten der eeuwigheid."

Toen wij zagen dat haar einde naderde, knielden wij bij haar bed neer. Vader bad met diepbewogen stem, en toen hij de woorden uitsprak: „de straf was op Hem, opdat wij *vrede* zouden hebben," sloeg zij hare oogen wijd open, keek naar boven en blies den laatsten adem uit. Hare trekken waren van een boven-aardschen glans overtogen. Niemand onzer had nog ooit zóó iets gezien. Het was een glansend tafereel („ein Lichtblick") uit de eeuwigheid, dat voor sterfelijke oogen zichtbaar werd.

Zoo verhaalt het haar zoon, die het mede aanschouwde. Hoevelen hebben zulke dingen óók gezien!

GERHARD TERSTEEGEN, 1769, een der edelste en godzaligste mannen, die ooit geleefd hebben. een man, die zijn Heiland zóó liefhad, dat hij in het jaar 1724 met zijn eigen bloed zich als Zijn eigendom aan Hem verbond, is als stichter en leider van talrijke „Gemeenschappen" voor duizenden tot zegen geweest. Zijn vrome versjes, zijn gezalfde Bijbellezingen, zijn ootmoedige wandel hebben tallooze zondaren tot Jezus geleid. Hij was een priesterlijk hart, altijd bereid te waarschuwen en te troosten, klein in eigen oog, vorstelijk in de oogen des Heeren.

Toen hij 72 jaar oud was, kreeg hij het water, dat hem het ademen zeer zwaar en moeilijk maakte. Velen kwamen den geliefden man bezoeken, die vaak in zachte sluimering verzonken was. Werd hij wakker, dan fluisterden zijne lippen menigmaal: „O God! o Jezus, dierbare Jezus!" De laatste woorden, die men van den stervende beluisteren kon, waren tot hemzelf gericht. „Arme, onbeteekende Lazarus, die je bent! En toch schamen zich de heilige engelen niet je aan te pakken!" Toen viel hij in slaap en daaruit nam hem de Heere in Zijne heerlijkheid over. De omstanders meenden eene menigte engelen te bespeuren, die zijne ziel met vreugde aannamen en naar het Rijk van blijdschap, vrede en overwinning geleidden. Tallooze treurden om den vriend, dien zij verloren hadden, maar dankten

toch tevens voor het vele, dat Tersteegen voor hun geestelijk leven geweest was. Hij was een zielen-winner zonder wedergade.

THEODORUS à BRAKEL, 1669, de vader van den vermaarden Wilhelmus à Brakel, gevoelde met zekerheid zijnen dood naderen. Hij ontbood zijn zoon en zeide, toen hij was aangekomen: „tien dagen, mijn zoon, tien dagen!" Hij *is* ook op den tienden dag gestorven.

Hij was bereid. „O wat zal ik den Heere al te zeggen hebben als ik kom," zeide hij. Den Zaterdag, waarop hij gewoon was zich voor den heiligen rustdag voor te bereiden, wilde hij ook in zijn doodelijke ziekte door geenerlei gesprek over aardsche dingen ontheiligen. Hij sprak veel tot God, liet zich telkens uit de Heilige Schrift voorlezen en is op Zondagmorgen ontslapen. Zijn zoon had zich gereed gemaakt voor hem op treden en het H. Avondmaal te bedienen. De Gemeente was reeds in de kerk, maar kon de zoon den zichtbaar-stervenden vader verlaten? Hij scheen het te willen doen en nam afscheid van zijn vader met de woorden: „de Heere zij met u." De vader keurde het goed en antwoordde: „de Heere zij ook met u." Toch bleef de zoon nog staan, aarzelend, en zeide: „vader, herhaal nog eens uw zegen!" De stervende doet dit en zegt: „de Heere zij met u en met ons allen." Dit waren zijn laatste woorden. De strijd was geëindigd. In het uur waarop hij gewoon was uit te gaan om Christus te prediken, is hij heengegaan tot zijn grooten Zender, om te zien en te smaken wat hij anderen had verkondigd. En toen zijn zoon het Avondmaal hierbeneden bediende, was *hij* reeds de hemelsche vreugde deelachtig geworden aan de bruiloft des Lams.

Ook deze zoon, WILHELMUS à BRAKEL, 1713, voor velen ook in onze dagen nog levende door zijn geschriften, is te zijner tijd in vrede ontslapen. „Ik weet niet hoe iemand te moede is, die de liefde van den Heere Jezus mist," zeide hij op zijn laatste ziekbed. „Ik heb Hem liefgehad van mijne kindsheid af. Ik heb een anker der ziele, dat zeker en vast is."

Hij leed zeer veel naar het lichaam, maar zijn vertrouwen was

onwrikbaar op den Heiland gevestigd. „Zegt het der gemeente uit mijnen naam, zeide hij, dat ik haar de waarheid heb gepredikt, die ik gekend, welker kracht ik gesmaakt heb, daar men vast staat op kan maken, daar men de zaligheid door zal verkrijgen en waarop ik nu sterf."

Hij had nog in zijn laatste dagen bestrijding van den Booze, maar hij klemde zich aan Jezus vast en getuigde: „het gaat mij heel wel. Ik rust in mijnen Jezus, ik ben met Hem vereenigd; ik wacht maar op Zijne komst, doch ik onderwerp mij in stilheid." Toen de dood intrad en men verandering in zijn wezen aanschouwde, sprak zijn schoonzoon nog deze woorden: „mijn lieve vader, bedenk dat de Heere Jezus nu met de kroon in de hand staat en tot u zegt: wees getrouw tot den dood en Ik zal u geven de kroon des levens. En hoewel het ons tot groote droefheid en smart is u te verliezen, kunnen wij ons echter verblijden dat wij u in het geloof mogen nazien, als gaande door den dood naar de eeuwige zaligheid."

De stervende toonde deze woorden nog te verstaan, sloot toen zijne oogen en ging in in de vreugde zijns Heeren.

SAMUËL RUTHERFORD. Toen sommigen begonnen te spreken van zijne arbeidzaamheid en getrouwheid in het werk des Heeren, zeide hij: „Op dat alles schrijf ik den dood; de haven, waar ik wensch aan te landen, is verlossing en vergeving door het bloed van Christus." „Gij zult mij het pad des levens bekend maken, verzadiging van vreugde is bij uw aangezicht." „Daar is nu niets tusschen mij en de opstanding: slechts dit ééne: heden zult gij met mij in het Paradijs zijn." Toen Mr Blair hem vroeg, of hij den Heere prijzen zou voor al wat Hij aan Zijnen stervenden knecht had gedaan, antwoordde hij slechts met dit ééne zinrijke woord: „O, welk een heil, in het bezit te zijn van eene welluidende harp!" Hierop zeide hij tot zijn kind: „Andermaal heb ik u aan den Heere overgegeven; zeg aan de anderen dat mijne snoeren in lieflijke plaatsen gevallen zijn, eene schoone erfenis is mij geworden; ik loof den Heere, die mij raad heeft gegeven."

HET STERFBED VAN MATTHIAS JORISSEN.

Toen ik een kleine jongen was in Den Haag, waar mijn vader predikant was, heb ik nog wel van heel oude menschen den naam hooren noemen van Matthias Jorissen. Hij is in 1823 gestorven en van zijn sterfbed wil ik u een en ander verhalen.

Op den tweeden Kerstdag van 't jaar 1822 werd hij ziek en hij had terstond het gevoel dat hij spoedig sterven zou. Met de grootste kalmte sprak hij daarover met zijne vrouw, die 53 jaren lang lief en leed met hem gedeeld had, en zeide tot haar, nadat hij zijne begrafenis geregeld had: „gij kunt nu niets meer voor mij doen dan bidden. Zie, hoe heerlijk mij de Heere leidt. Hij zal ook u geleiden tot aan het einde uwer dagen."

Tot een zijner zonen zeide hij: „Ik heb het goed, zeer goed. Vrees voor den dood heb ik niet; die heeft mijn Heere door Zijn dood van mij weggenomen. Ik ga nu tot het wezenlijke leven over."

Telkens dacht en hoopte hij dat de nieuwe dag zijn sterfdag wezen zou, maar de Heere moest hem nog meer louteren. Hij leed veel. „Bid voor mij," zei hij dan, „dat ik niet onwillig worde wanneer de nood zoo groot wordt; ik zou niet gaarne den Heere schande aandoen." Onder hevige benauwdheid riep hij dikwijls: „Erbarmer, lucht! ach, een weinig lucht!" en daar hij bijkans heel niet slapen kon, voegde hij er wel eens bij: „ach, een weinig slaap!" maar ook terstond daarop: „mijn Heere heeft aan het kruis ook niet geslapen."

Op Nieuwjaarsdag 1823 was hij, tegen zijn verwachting, nog op aarde. Het was een sombere, treurige dag. Maar, zeide hij tot zijne kinderen, door het geloof in God was alles helder. En een weinig later: „hoort eens, kinderen, als gij nu eerlang met mij zult zien geschieden wat de menschen *sterven* noemen, gelooft dat dan niet! Gestorven ben ik al 1800 jaar geleden toen mijn Heiland op Golgotha stierf. Ik ga het leven tegemoet!"

Toen zijn vrouw hem vroeg: „hoe gevoelt ge u, lieve man, wat denkt gij toch zelf wel?" gaf hij ten antwoord: „ik denk op dit oogenblik aan niets, aan geen leven of dood, alles wat de

Heere wil is goed. Spoedig zal ik van het levend water drinken. Ha, Hansje, hoe zal ik mij daar verkwikken!"

Dan zong hij met gevouwen handen de verzen uit zijn lieve Kleefsche Gezangboek (die wij ook vertaald in ons gezangboek hebben 185 : 3, 4)

Zoo 't hart dan nog voor sterven vreest
En voor de laatste snikken,
Och, mocht mij dan uw goede Geest
Met heil en vreugd verkwikken! enz.

Tot zijn kinderen sprak hij telkens heerlijke woorden, vooral over de heerlijkheid der volkomen schuldvergiffenis. „Ha, welk een groot geluk! Niemand, niemand, noch engel noch eenig mensch zal ons verwijten mogen doen. Voor alle overtredingen, voor alle verzuim hebben wij vergeving!"

Een zijner ambtgenooten, die hem bezocht, drukte hij op het hart toch vooral „den Bijbel uit den Bijbel te bestudeeren, niets van onze geleerdheid mede te brengen, maar hem zoo eenvoudig te nemen als hij daar ligt, omdat alles wat menschen in den Bijbel inbrengen ons van den weg afvoert en ons onzen Heere niet leert kennen, zooals Hij is."

Toen zijn jongste zoon hem eenige medicijnen gaf en zijn hand kuste, zeide hij: „ik dank u, mijn jongen! O, dat is mijn Heere aan het kruis niet wedervaren; toen kuste Hem niemand de hand."

Toen de dood naderde, beval hij nog eens met nadruk aan zijn kinderen de zorg voor hun moeder aan. Allen beloofden met heiligen ernst goed voor haar te zullen zorgen. „O, ik zei dit niet omdat ik er aan twijfelde, maar alleen omdat ik moeder zoo innig lief heb." Weldra stonden allen, ook de dienstbode, rondom zijn sterfbed. Tot zijn zesjarig kleindochtertje zei hij: „Zie, zie, lieve Sophie, nu sterf ik en gij ziet dat ik vroolijk ben. Als je ouder wordt en men je zegt dat het sterven verschrikkelijk is, dan moet je zeggen: dat is niet waar, want grootvader was *vroolijk* toen hij stierf."

Nog een weinig moest hij wachten.

Hartelijk nam hij afscheid van enkele ambtgenooten.

Een hunner vroeg hem: „Zijt gij bevreesd voor den dood?" En vader Jorissen antwoordde: „Heelemaal niet. Mijn Heere heeft den dood zijn macht ontnomen. Hij *is* geen koning der verschrikking. Bewijst Bildad de eer niet van dat te gelooven!"

Soms was zijn lichaamszwakte heel groot. Eens zeide hij na eene flauwte tot een zijner schoonzoons: „het is mij zoo ledig in de ziel, spreek er mij wat in!" Daarop sprak deze eenige Schriftwoorden: „Het lijden dezes tijds is niet te waardeeren tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden." „Wij roemen ook in de verdrukkingen, wetende dat de verdrukking lijdzaamheid werkt, en de lijdzaamheid bevinding, en de bevinding hoop." Daarop nam de stervende zelf het woord en voegde er aan toe: *en de hope beschaamt niet.*

Dienzelfden dag 's middags vijf uur sliep hij onmerkbaar in Was dat nu sterven?

Hij zal dat zelf óók wel glimlachend gevraagd hebben toen hij de oogen opende in den hemel en Hem aanschouwen mocht, dien hij zoo vurig had liefgehad. „Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, zoo iemand mijn woord zal bewaard hebben, die zal den dood niet zien in der eeuwigheid."

ALLEEN NOG LIEFHEBBEN.

Voor veertig jaren woonden er in Berlijn twee eerwaardige godgeleerden, Twesten en Nitszch. Bij al hun geleerdheid hebben beiden in het kindschap Gods het hoogste gezien, waartoe de mensch komen kan. Toen Twesten in 1868 zijn stervenden vriend Nitszch bezocht om — gelijk hij zeide — het geliefde aangezicht nog eens te zien, voordat het graf het hem verborg, zei Nitszch: „Ik kan niet meer goed zien, niet meer werken, ik kan alleen nog liefhebben."

„Alleen nog liefhebben!" Welk een schoon woord is dat in den mond van een stervende!

Het kan echter nooit in onze laatste ure van onze lippen klinken, als we in ons leven niet beginnen met lief te hebben.

SAMUËL ZELLER.

Bij het ziekbed van dezen gezegenden Huisvader van Männedorf in Zwitserland hing in zilveren letters op zwarten achtergrond als spreuk dit ééne woord:

Zilverblik.

In de fabrieken van Klaustal in den Harz, waar het zilvererts bewerkt wordt, zag menig reiziger hoe het edele metaal in den smeltkroes op het vuur staat, totdat de „zilverblik" komt en de smelter den kroes verwijderen moet, anders zou het vloeiend zilver verbranden. Daarom zit de goudsmid met voorover gebogen hoofd aandachtig toe te zien om het juiste oogenblik niet te verzuimen. Zóó is ook onze God er bij (Mal. 3 : 3) wanneer Hij Zijn kind in den heeten oven der beproeving brengt. Hij wacht op den „zilverblik," op dat oogenblik waarop Zijn eigen beeld Hem uit het hart des lijders tegenblikt. Dan voert Hij hem den smeltkroes uit.

God heeft het voor dezen trouwen dienstknecht noodig gekeurd hem nog eenigen tijd in smartelijke afzondering te nemen.

Den 18en Augustus 1911 heeft hij voor het laatst in zijn geliefde Inrichting gesproken; 's middags moest hij naar bed. In den loop van vijf, zes dagen werd het eene lid na het andere verlamd. Hij kon moeielijk meer spreken, maar zijn geest bleef helder. In zijn leunstoel gezeten of op zijn ziekbed liggend sprak hij nog menig treffend woord. Toen iemand hem eens zei: „'s isch so heimelig bi dir," glimlachte hij en zeide: „He jo, 's isch immer heimelig, wenn me mit em Heiland in Verbinding isch."

Ziehier enkele van zijn woorden, die men dankbaar in herinnering heeft gehouden.

„Ik kan niets meer doen; dat valt moeielijk. Maar den Heiland te laten handelen, dat is heerlijk."

„Een ding bid ik: maak mij uitverkoren in den oven des lijdens, rein, rein, en dan — haal mij thuis, Heere!"

Urenlang moest hij om een pijnlijke oogontsteking met verbonden oogen in het donker liggen. „Vindt gij dat niet erg vervelend?" vroeg men hem. „O neen, dan spreek ik met mijn God!"

„Niets meer spreken, niets meer zien, niets meer weten, alleen stil zijn voor God."

„O Heere Jezus, ik bid U, laat mijne oogen van uwe heerlijkheid vervuld zijn!"

„Hoe gaat het u?" vroeg iemand hem. „Ik ben vast Jezus' eigendom," was zijn antwoord.

„Ik word gespeend vóór ik naar Silo mag gaan."

„Ik kan niets meer doen; slechts één ding kan ik nog: bij mijn Heiland zijn."

„Ik heb vaak mogen denken dat ik voor andere zondaars iets heb mogen zijn. Inderdaad ik heb voor menigeen veel mogen zijn. Maar dat verdwijnt nu alles voor mijn oogen, en er blijft niets over dan Jezus' alles overklimmende liefde."

„Men heeft nooit berouw zich voor den Heiland te hebben opgeofferd."

„Jezus, Jezus, Jezus! De Heere wil het nu zóó, en omdat *Hij* het zoo wil, wil ik het óók. Ik wil geheel en al stil en tevreden zijn met Gods leiding. Hij heeft mij lief, lief, lief!"

„Mijn Heiland heeft mij niet meer noodig, ik heb Hem alleen noodig."

„Ik zou zoo graag een blijmoedige, vroolijke christen zijn, die in de genade van zijn Heere roemt — maar ik ben zoo moede."

„Heere Jezus, laat uw heilige goddelijke wil geheel en volkomen geschieden! Neem mij aan en voltooi uw werk in mij!"

Als zijn trouwe dienstmaagd Kätherli, die hem meer dan vijftig jaren gediend had, afscheid van hem nam, zeide zij snikkend: „Samuel, wenn Ihr emol gestorbe sind, so holet mi au bald!" Er zijn verheven antwoord luidde: „Ja, Kätherli, i will's dann em Heiland sage."

Hij was al eenigen tijd sprakeloos geweest, toen hij nog éénmaal spreken mocht. „Ik zou toch zoo graag nog anderen helpen," zei hij. Dat zijn zijne laatste woorden geweest.

Weldra sliep hij in onder de gebeden der zijnen.

Ter middernacht kwam de Heiland zelf en bracht Zijn verloste kind in de heerlijkheid.

Hij was een priesterlijke ziel, die alles biddend voor God nederlegde. Hij was een knecht der knechten Gods. Christus heeft zich aan Hem verheerlijkt, gelijk Hij het elk, die Hem zoekt, wil doen.

Kranken, lijdenden, stervenden, houdt dat *vast!* Het is eeuwiglijk wáár.

EEN STERFBED OP STRAAT.

Onlangs werd in de Thiergartenstrasse van Berlijn een bedelaar door een auto omvergereden. Vloekend en scheldend stonden de menschen om den ongelukkige heen. Een agent teekent het nummer van den wagen op en men wil den gewonde naar een ziekenhuis brengen, maar hij gilt zóó vreeselijk dat men aarzelt hem aan te raken. Een dokter, die juist langs komt, geeft aan de omstanders een wenk dat het dadelijk met den man zal afloopen. Daar dringt een meisje naar voren, half nog een kind, knielt bij den stervende neer, neemt zijn hoofd in haar arm en zegt: „ik zal u helpen, spreek na, wat ik u vóórzeg, zoo goed gij kunt." En zij begint: „Onze Vader, die in de hemelen zijt...." Verwonderd kijkt de lijder haar aan, dan komt er een glimlach op zijn gelaat en hij stamelt haar na: „Uw Naam worde geheiligd, uw koninkrijk kome...." De dokter heeft zijn hoed afgenomen, de anderen volgen zijn voorbeeld. Zelfs de kwajongen, die zooeven nog een spotwoord deed hooren, ontbloot zijn hoofd. Zacht en duidelijk klinkt de stem van het meisje in het indrukwekkende zwijgen en met moeite, maar met blijdschap spreekt de verongelukte haar tot de laatste woorden na: „Want uw is het koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid tot in eeuwigheid, Amen."

Toen stierf hij.

EEN LIEFELIJKE HERINNERING.

Zij was een jonge vrouw van ongeveer 35 jaren. Innig gelukkig getrouwd, en zij had drie kindertjes waaraan zij hing met heel hare ziel. Zij ging sterven en zij wist het. Zij had den Heiland gekend sinds hare jeugd, en was Hem trouw gebleven gedurende heel haar leven. En toch gevoelde zij thans Zijne nabijheid *heel* niet. Het was alsof Hij geheel uit haar hart en haar gedachten was verdwenen.

Daarover was zij vaak zeer bekommerd, en het maakte haar laatsten strijd o, zoo zwaar. Telkens trof ik haar in tranen aan als ik haar bezocht, en zij begon waarlijk te „tobben." Zou zij zich vergist hebben en den Heiland *niet* in waarheid toebehooren? Zou zij op een valschen grond gestaan hebben, al die jaren? Zou zij nu tòch verloren moeten gaan?

Al mijne woorden stuitten af als op een ondoordringbaren muur. Zij weigerde getroost te wezen. Haar lief gelaat kreeg meer en meer een uitdrukking van droefgeestigheid, zelfs af en toe van wanhoop, en op zekeren dag zeide ze mij: „nu weet ik zeker dat ik *verloren* ben." Ze zei dat met zulk een holle, klanklooze, wanhopige stem dat ik er van rilde.

Maar op 't zelfde oogenblik dacht ik, en zei ik ook overluid: „*God zij geloofd!* Want wat verloren is wordt gevonden. De verloren penning wordt gevonden. Het verloren schaap wordt gevonden. De verloren zoon wordt gevonden. En zoo wordt Ida Jansen,[1]) die verloren is, ook gevonden. Haar Vader staat al te kijken of zij nog niet aankomt — het zal morgen een dag van groote vreugde voor u zijn." Dien nacht sliep zij weinig, maar zij werd hoe langer zoo rustiger. De zuster, die haar verpleegde, en die om het dreigende gevaar eener bloedspuwing op haar kamertje achter een scherm wachtte, hoorde haar telkens fluisteren: „verloren — en daarom gevonden." Dan kon zij merken dat zij vroolijk lachte, ja een paar malen een gezang-

[1]) **Ik verander hier natuurlijk den naam.**

vers poogde te neuriën. Tegen den morgen was zij buitengewoon zwak en haar man en kinderen waren vóór 8 uur aan haar bed geroepen. Zij glimlachte onophoudelijk, maar kon weinig meer spreken. Het hart begon slecht te werken, en zij kreeg het bij wijlen benauwd, maar zoodra er verademing kwam, keerde de blijde glimlach terug. Om elf uur zeide zij: „beste man, het is heden een dag van groote vreugde! Zeg den dominé dat ik naar den hemel ga!"

Ik trof haar nog levend aan, maar zij lag vlak vóór de poort der eeuwigheid. Zij keek met stralende oogen naar boven, en toen ik mijn hand op haar hoofd legde met de bekende woorden: „De Heere zegene u en Hij behoede u, enz." bewogen hare lippen alsof zij in haar hart medesprak. Na mijn amen zeide zij op eens, met een zóó krachtige stem dat het ons allen ontroerde: „Amen. Verloren en dáárom behouden. Alle vrees is weg. Dank, dank!"

Tien minuten later was zij *thuis*.

KOM, HEERE JEZUS!

Twee geloovige vrouwen, die, slechts door een gang van elkaar gescheiden, hetzelfde huis bewoonden en elkaar hartelijk liefhadden, waren op zekeren morgen in ernstig gesprek. De eene, die een hartkwaal had en die wist dat zij plotseling sterven kon, en daarom vaak om stervensgenade bad, zei: „ik had vannacht een wonderbaren droom. Plotseling op reis moetend, zag ik mij op eens vóór een breeden stroom geplaatst, maar er was nergens een brug of een veerboot te zien. Toen ik daar radeloos stond, voelde ik mij plotseling opgeheven en inééns was ik aan den overkant. Wat zou dit beteekenen?" Op datzelfde oogenblik werd zij duizelig en viel zij haar vriendin in de armen. „Zie ik kom haastiglijk, zegt uw Heiland," riep zij den stervende toe, en met de verzuchting „Ja kom, Heere Jezus!" gaf zij haar scheidenden geest in de handen van haar Heiland, die haar zachtkens over de doodsrivier heenbracht.

HET STERVEN VAN PROF. J. H. GUNNING,

21 Februari 1905.

„.... Mocht ik geen gelegenheid in een laatste ziekte vinden om mij duidelijk uit te spreken, zoo wete men dat ik in vrede en blijdschap ben heengegaan, op grond van de zekerheid, uitgedrukt in de antwoorden op de 1e en de 60e vraag van onzen Heidelbergschen Catechismus. Ik geloof dat het eigenlijke ware leven eerst ontplooid wordt als dit lichaam der zonde zal afgelegd zijn.

. . . . . .

Ik heb ook verwarmende en beschamende vriendschap op allerlei wijze mogen genieten....

Laten zij allen, die nog in leven zijn, weten dat ik menigmaal mijn God voor hunne vriendschap heb gedankt.

Aan mijne leerlingen, vroegere of latere, die ik als leeraar en hoogleeraar onderwees, breng ik een laatsten hartelijken groet. Ik dank ook hen voor de toegenegenheid, van ieder in zijne mate ondervonden. Hen allen, vooral de Dienaren des Woords, vermaan ik met den aandrang der liefde te blijven bij het geloof in den Christus der Heilige Schriften, het Evangelie, de kracht Gods tot zaligheid voor ieder, die gelooft. Wat ik hun voorhield is waar, doch veel meer dan ik het zelf geloofde; en ik betreur het hun niet met meer innigheid en blijde zekerheid te hebben betuigd.

Mocht iemand na mijn heengaan er zich over bezwaren dat hij mij verkeerd beoordeeld heeft, waartoe ik zelf dikwerf aanleiding gaf, hij wete dat ik (ook gedachtig aan den zegen, uit sommige verootmoedigingen geput) van harte die vergeving geef, welke ik wederkeerig behoef voor vele verkeerde oordeelen waartoe ik verviel.

. . . . . .

Op mijn graf mag de liefde, zoo zij er drang toe gevoelt, een eenvoudig woord spreken, doch bovenal dit dat ik een zondig mensch ben geweest, wien *genade,* onbeschrijfbaar groote *genade* geschied is.

. . . . . .

Jezus Christus is de Verzoening onzer zonden, de Opstanding en het Leven. Wie Zijn Woord zal bewaard hebben, *die zal den dood niet zien in eeuwigheid!*

LEIDEN, 28 Dec. 1896"

In dat geloof heeft hij geleefd, en daarin is hij ook gestorven. Zijn wandel, zijn burgerschap (wij halen een zijner meest geliefde Bijbelwoorden aan) was in de hemelen, waaruit hij den Zaligmaker verwachtte, die ons vernederd lichaam veranderen zal opdat het gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam (Fil. 3 : 20, 21). Ja, ook het lichaam van dezen burger des hemels moest nog vernederd worden door den dood; door deze diepte moest hij nog henen, hij die zoo gaarne zijnen Heiland *levend* tegemoet was gegaan.

Toch heeft hij zijnen wensch verkregen; de Heiland heeft hem tot zich genomen, en nu wacht hij de velen af, die hem hebben liefgehad, en die hem eerlang zullen volgen, gelijk reeds velen, die hem vooruit waren gereisd, hem met vreugde zullen hebben begroet. Hij mag nu *aanschouwen* in het volle licht wat hij van verre geloofd en beleden had. Over alle diepe vragen des levens heeft hij lang en veel gepeinsd, maar om in het geloof, eenmaal den heiligen overgeleverd, ook de volkomen uitdrukking van al *zijn* hopen en belijden te vinden. Toen hem zijn gansche boekenschat op de studeerkamer, waar hij gestorven is, ontzonk en zonder sprake voor hem werd, bleef *Gods Woord* hem de eenige verkwikking, maar *die* was dan ook voldoende om hem met vasten tred uit dit land der vreemdelingschappen te doen overgaan in het Kanaän der ruste. Priesterlijk heeft hij nog verschillenden, die tot hem kwamen, de handen opgelegd en gezegend, en van allen verwachtte hij een woord, een Schriftwoord of een gebed, een *levend* woord, dat hem de oude maar nooit genoeg-vernomen boodschap der vrije genade van zijnen God herinnerde. Vijf dagen vóór zijn dood verzocht hij mij met hem te bidden, en toen ik hem en ons allen aan de almachtige voorbede van onzen Hoogepriester had opgedragen, zeide hij: „dat is het, wat mij troost, en dat alléén." Bijna zijn

allerlaatste woord was een driemaal herhaald „Amen" toen hem hem het Schriftwoord herinnerd werd: „Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven, en hij zal den dood niet zien in eeuwigheid."

Amen! Amen! Amen! — sprak de stervende, en ging in tot de vreugde zijns Heeren. Hij heeft den dood *niet* gesmaakt en zijne verschrikking *niet* gezien.

TREFFEND.

Hoe vaak lezen wij in onze dagen over *plotselinge* sterfgevallen van leeraars! Dat is ook heel begrijpelijk in dezen aangrijpenden, gejaagden tijd, waarin een trouw zieleherder haast geen dag, geen uur meer zonder zorgen en beslommeringen is.

Pastor M. Gräber, de stichter van het Westphaalsche Diakonessenhuis, ging den 30 Juli 1904 naar Zwitserland om daar wat uit te rusten en tevens als „Kurpfarrer" de Bijbellezingen te houden, die menige christelijke pensionhouder daar te lande organiseert. Ikzelf heb ook een en andermaal het voorrecht gehad dat liefelijk werk in de bergen te doen.

Op den laatsten dag van zijn leven op aarde maakte Pastor Gräber nog een ferme wandeling in de bergen en sprak 's avonds over de woorden: „door het geloof is Henoch weggenomen." Zijn slotwoord was de bede: „nu Heere, *waar* wij sterven, *wanneer* wij sterven, *hoe* wij sterven, dat laten wij U rustig over. Wij zullen zalig bij U zijn! Amen." Toen hij den volgenden morgen niet voor den dag kwam, opende men de deur van zijn logeerkamer. Men vond hem met gevouwen handen dood in bed. Hij had nog juist een brief aan zijn vrouw geschreven, om haar te troosten over het verlies van een vriend, zonder te vermoeden dat dit zijn eigen troostbrief voor zijn eigen weduwe zou zijn.

Hoe heerlijk is zoo'n plotselinge overgang! Mijn einde zij gelijk aan het zijne!

DE HEERE IS MIJN LICHT.

Een prediker uit Duitschland vertelt het volgende:

Eens zat ik bij het sterfbed van een man van 86 jaar. Hij was arm, heel arm. Zoolang hij gezond was, had hij zijn brood als timmerman verdiend. Nu was hij oud en krank. Zoolang hij nog zien kon, had hij vlijtig Gods Woord doorvorscht; nu was hij blind geworden. Zoolang hij gaan kon, wist hij, ondanks zijn blindheid, den weg naar de kerk, twee uur ver, nog te vinden, geleid door zijn kleindochter en steunend op zijn stok; maar op een van die kerkgangen was hij gevallen en verlamd geworden, zoodat hij nu altoos te bed moest blijven. Ik heb vaak aan zijn bed gezeten, maar in de 20 jaren dat ik hem gekend had, kwam geen klacht of gemor over de lippen van dien armen, blinden, verlamden man. Een diepe vrede lag over zijn eenvoudig gezicht uitgespreid en zijn grootste vreugde was met mij te spreken over het mysterie van de liefde Gods. Ik kwam altijd gesticht en verkwikt bij hem vandaan. In den zomer zei hij mij eens: „als het koren rijp wordt en de oogst nadert, sterft de tarwe van onderen af; eerst wordt de halm dor en dan rijpen de korrels." Toen het met hem ten einde ging en ik bij zijn sterfbed zat, vraagde ik hem: „welken tekst zal ik voor uw lijkrede kiezen?" Hij richtte zich op in zijn bed, wendde zijn lichtlooze oogen naar mij henen en herhaalde het woord van den profeet Micha: „wanneer ik in duisternis ben gezeten, zal de Heere mij een licht zijn."

Wordt mij de last te zwaar,
Breekt mij het hart,
Wenkt mij de doodenbaar,
Somber en zwart....
Draag mij dan in deez' stond
Uit al 't gedruisch,
Waar ik geen stilte vond,
Zachtkens naar Huis.

STERVEN IN SCHOONHEID.

De groote dichter Hendrik Ibsen, wiens drama's ik alle gelezen heb en die mij door zijne geweldige woorden vaak verschrikt en ontmoedigd heeft, laat in zijn „Hedda Gabler," de heldin van dat stuk, aan een harer slachtoffers een pistool in handen geven met de woorden: „Als gij u van kant maakt, zorg dan dat gij in schoonheid weet te sterven!" M. a. w. schiet u niet in het onderlijf, maar door de slapen! Dat is tenminste een poëtische, een mooie manier van sterven.

Dat afschuwelijke woord past geheel en al in den mond dier afschuwelijke vrouw, een der afgrijselijkste karakters uit Ibsen's drama's. Tot op den huidigen dag is het mij een raadsel, wàt de dichter ons met *deze* figuur wil zeggen, tenzij dit: dat óverbeschaving slechts ellende kweekt, en dat er wezens zijn, die alle ideale eischen in den weg staan. Maar welke zedelijk-verheffende kracht kàn er van zulk een voorstelling uitgaan?

Toch werd ik aan dit woord „in schoonheid sterven" herinnerd door eene lieflijke geschiedenis, niet op het *tooneel* maar in een *ziekenhuis,* niet in een *gefingeerde* maar in de *werkelijke* wereld afgespeeld. Een drama.... ja, maar dan toch een *hemelschen* glans achterlatend op hen, die het zagen.

Het was Kerstavond. Een reusachtige Kerstboom was in de hal van het Ziekenhuis neergezet en aan alle kanten zaten of lagen de patiënten er rondom henen. In een der zalen, wier deuren alle wijd open stonden, opdat zij, die niet vervoerd konden worden, toch óók konden zien en hooren, lag een oud man — een stervende. Hij was een stille in den lande, een eenvoudige naar de wereld, maar één, die rijk was in God. Reeds dagen te voren had hij, de toebereidselen tot het feest bemerkende, aan een zuster gezegd, dat hij toch zoo vurig hoopte tot Kerstmis te zullen leven, want hij zou toch zoo gaarne nog eens den boom met al de lichtjes zien branden.

En nu *was* de heilige feestdag aangebroken. De boom straalde in een zee van licht, en de tonen der liefelijke kerstliederen

weerklonken door gangen en zalen. Plotseling zeide de oude tot de Zuster die trouw in zijn buurt was gebleven, want zij *wist* het dat zijn levensdraad snel afliep: „toe, Zuster, keer mij nog eens heelemaal naar het licht!"

Zij deed het en richtte hem tegen de kussens op, zoodat de stralen van den glanzenden kerstboom vlak in zijn aangezicht vielen. Zijne reeds half gebroken oogen verwijdden zich nog even, zijne lippen fluisterden een paar malen den zoeten naam „Jezus, Jezus," een uitdrukking van vrede en van hemelsche gelukzaligheid verbreidde zich over zijne trekken, en terwijl de orgeltonen zich opnieuw in een blijden lofzang verhieven, ging de oude zieke man over in de volkomen gezondheid des hemels.

Zie, dat noem ik „sterven in schoonheid."

HET STERFBED VAN PALMER DAVIES.

(1826—1881).

Deze man, Engelschman van geboorte, heeft den grootsten tijd van zijn leven in Duitschland doorgebracht, in dienst van het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap. Al vroeg had hij zijn Heiland gevonden en het was zijn grootste vreugde vooral tot de misdeelden, de armen en de geestelijk verwaarloosden (bijv. de koetsiers in Berlijn) van Jezus te spreken.

Zijn sterfbed werd een plaats van overwinning. Een plotselinge longontsteking wierp hem er op neder. Het was de Groene Donderdag (de dag vóór Goeden Vrijdag). Hij verzocht zijn vrouw alles in de ziekenkamer te sluiten; hij wilde in het donker een paar uren met zijn God alléén zijn. Toen zijne vrouw daarna terugkwam, zei hij als resultaat van zijn zelfonderzoek: „ik zal wel een zeer geringe plaats in den hemel innemen." Zij antwoordde: „laat u dat niet bekommeren! Als wij dan maar een plaats bij Jezus krijgen, is 't immers goed? En is Hij niet juist gekomen om zulke arme zondaren als gij en ik zijn te redden?" „O ja," zei hij toen, „Hij neemt mij zeker, dat weet ik stellig.

Als iemand mij vroeg: zijt gij bereid om thans te sterven? dan zou ik zeggen: neen — want Jezus is bereid mij aan te nemen."

Uit de Heilige Schrift waren 2 Cor. 4 : 12 en 5 : 1—9 hem tot troost. Hij zeide: „ik sterf zonder eenige vrees of twijfel — Jezus is zoo dicht bij mij. Hoe wonderbaar, dat ik nu misschien reeds binnen enkele uren bij Hem zal wezen en dan alles weten zal wat het andere leven ons zal openbaren!" Na een poosje sprak hij: „de Heere heeft een wonder gedaan dat ik heel niet hoef te lijden, dat ik zóó maar kan overgaan. O, nu zijn de wateren zóó stil — welk een vrede!" — „Indien gij door het water zult gaan, troostte hem zijn vrouw, zal Ik bij u zijn, dat de wateren u niet zullen overstroomen, spreekt de Heere." — „Ja, Hij is nabij, zóó nabij!" — „Dat is geen sterven, dat is volheid van leven!" zeiden zij beiden. „Laat ons danken tot in alle eeuwigheid voor deze genade, voor deze heerlijke oogenblikken!" zei hij herhaaldelijk.

Zijn vrouw had vele uren naast hem gezeten met zijne handen in de hare. Toen zij plotseling hare kracht verloor en dreigde in zwijm te vallen, vroeg hij, beangst voor haar gezondheid: „laat mij alléén sterven; laat ons nu afscheid nemen, totdat wij elkaar in den hemel weerzien!" „Zeg mij eerst nog een woordje van liefde," vroeg zijn vrouw, en hij sprak haar met groote innigheid eenige vriendelijke woorden toe. Daarop herhaalde hij zijn dringend verzoek: „laat ons nu afscheid nemen, ik word al koud." Hoe zou zij hem dit kunnen weigeren? „Is Jezus zoo dicht bij u?" vroeg zij. „O, vlak bij!" hoorde zij hem zeggen, en toen ging zij henen om aan Hem de plaats te gunnen naar wien ook haar hart alleen verlangde.

In de aangrenzende kamer liggende, luisterde zij naar zijn zware ademhaling. Toen die aldoor zwakker werd, kwam zij in de verte weder bij zijn bed — bleef daar zonder eenige beweging wel 20 minuten staan — en toen was zijn ziel bij Jezus.

Zoo is hij ingeslapen in Gods vrede, in den naam van zijn Heiland.

Hij behoefde niet ver te reizen om thuis te komen — Hij zag het Vaderhuis over de rivier liggen en stralen.

Moge ons einde gelijk zijn aan dat van dezen rechtvaardige!

ZONSONDERGANG?

De uitdrukking is niet nieuw, maar omdat ik geen betere weet te bedenken, moet ik het er maar mee doen. Ze was het zonnetje in huis.

Het zonnetje, dat enkele dagen geleden onderging in een hopeloos donkeren nacht.

In den strijd worden de helden ontdekt; het lijden brengt den verborgen mensch aan het licht. Veel zonnen gaan onder in de wereld, als het lijden begint.

Bij haar was het juist andersom. Voor bijna drie jaren is het begonnen. Toen kwam de wreede ziekte. Wreed, niet in de eerste plaats omdat ze zoo ernstig is, maar omdat ze zoo dikwijls doet alsof ze 't niet is. Hebt ge weleens een kat met een muis zien spelen, die ze gevangen had? Die ze — levend nog — tusschen haar scherpe klauwen vasthield.... en dan weer even losliet, om straks weer toe te grijpen? Zoo heeft die ziekte met velen gedaan; zoo deed ze ook met haar. In 't begin zou het een kwestie van enkele weken zijn. Wat strenge rust en wat sterke voeding, dan ging 't wel weer voorbij. 't Was niet van ernstigen aard, niet gevaarlijk. Maar de weken werden maanden en het heele huisgezin stelde zich op de ziekte in. Naast het raam een bed, een stoel en een tafeltje. En op het tafeltje allerlei dingen, die men bij een chronische ziekte vindt: medicijnfleschjes, een koortsthermometer, een boek, bloemen, altijd weer nieuwe bloemen en.... een Bijbel. Hier was het middelpunt van het huiselijk leven. Hier was bijna altijd moeder te vinden. Natuurlijk had moeder haar huiselijke bezigheden, maar onder het werk door was er toch wel telkens iets te vragen, iets te zeggen. Even een woordje, een beetje hulp. Hier kwamen vader en de broers, hier naderden ze voorzichtig en hun sterke werkhanden deden teer. Hier kwamen ook de bezoekers.

Men zegt dat medelijden kort duurt. Zieken, die lang moeten lijden, worden op den duur vergeten. Het interessante gaat er af. Maar zie, haar bezoekers kwamen weer terug. Waar zat het

in? Ik heb geprobeerd het te ontleden. Zat het in den vriendelijken zwaai van haar hand, waarmee ze in de verte de bezoekers verwelkomde? Zat het in de groote dapperheid, waarmee ze elke nieuwe teleurstelling aanvaardde? Of kwam het nog door iets anders, door een stille, verborgen kracht achter haar zonnigheid en dapperheid?

Haar einde heeft op deze vragen wel een heel duidelijk antwoord gegeven. De laatste dagen van haar leven heb ik haar elken dag gesproken. Veel is er gezegd, te intiem om het hier te mogen neerschrijven.

Maar één ding wil ik toch vertellen. Twee dagen vóór haar dood, toen ik met haar moeder naar haar bed wilde gaan, hield deze mij plotseling tegen. „Luister es," zei ze. Van het ziekbed klonk heel zwak en aarzelend een lied, het oude lied van Gerdes:

Daar ruischt langs de wolken een lieflijke naam,
Die hemel en aarde vereenigt te zaam.

Toen ik naar haar bed stapte dacht ik aan de woorden: „Trek uwe schoenen uit van uwe voeten, want de plaats, waarop gij staat is heilig land." Wat is Gods genade wonderheerlijk!

Daar is een vreeselijk somber vers, dat jaren geleden veel opgeld deed, al neemt de dichteres het nu misschien niet meer voor haar rekening.

Een vers over de heilige, onsterfelijke sterren met de klacht: „En het graf is zoo diep en de hemel zoo hoog."

Maar hier was het graf niet diep en de hemel niet hoog. Zooals soms in zee, aan den verren horizont, lucht en zee, hemel en aarde elkaar in een onnaspeurlijke lijn schijnen te ontmoeten, te raken, zoodat men niet kan zeggen, waar het water begint en de lucht ophoudt, zoo waren hier hemel en aarde vlak bij elkaar. Dat zijn de zeldzame oogenblikken in het leven, waarop door het bijna transparante lichaam de heerlijkheid van de ziel schemert.

„Ben je nu zóó gelukkig," heb ik gevraagd, „dat je zingen kunt?"

„Ja," antwoordde zij, „de Heere is al bij mij geweest en heeft gezegd, dat mijn taak volbracht was. Ik ga naar den hemel!"

Dit is het laatste geweest, dat ik van haar gehoord heb.

Als ik nu weer kom, zal het heel vreemd zijn in haar kamer. Het ledikant zal weg zijn en het tafeltje met al haar schatten. Maar bovenal: dat vriendelijke, zonnige gezicht zal ik niet meer zien. Die zon is immers ondergegaan! Maar deze laatste uitdrukking past toch wel heel weinig bij zoo'n sterfbed.

Of we moeten het anders zien!

Elke zonsondergang beteekent tegelijkertijd een zonsopgang. Als de zon voor ons wereld-halfrond onzichtbaar wordt, verschijnt ze tegelijkertijd stralend boven den horizont van de andere wereld-helft.

Ik weet dat dit beeld niet heelemaal opgaat, maar voor onze, door den Heere Zelf van haar taak ontslagene zieke was de zonsondergang de zonsopgang.

*

HET AFSCHEID VAN GENERAAL BOOTH VAN ZIJNE VROUW.

De Generaal en Mevrouw Booth hadden afgesproken dat als het op sterven ging en zij niet meer zouden kunnen spreken, zij door een *teeken* malkaar verstaanbaar zouden maken dat alles wèl was in de doodsrivier.

Dat oogenblik kwam bij Mevrouw Booth. Zij lag daar stervend en kon niet meer spreken. De kinderen stonden aan haar bed en haar oogen gingen de rij langs tot zij rustten op den ouden, eerwaardigen Generaal, haar trouwen levensgezel. Hij begreep dien blik, en zich over haar heen buigend zei hij: „Lieveling, is de Heere, dien gij zoo trouw hebt gediend, trouw aan Zijn woord en is Hij bij u in het wassen van den Jordaan?" Met de laatste kracht, die zij nog bezat, hief zij haar vinger omhoog.

„Die opgeheven vinger van mijn stervende moeder is *meer* voor mij geweest dan alle preeken ter wereld," zei een van haar dochters.

De laatste woorden van den Generaal zelven waren: „de beloften Gods zijn wáár.... zij zijn wáár.... als wij ze maar gelooven!"

EEN STILLE IN DEN LANDE. [1])

Zondagnacht 13 Mei 1928 is een lid van onze gemeente gestorven, die ook een lid van uwe Pniël-gemeente was. Ik weet niet of u hem ooit heeft gekend, maar wel dat hij altoos veel zegen uit uw geschriften ontvangen heeft.

Een week vóór zijn heengaan was ik bij hem. 't Was alles heel goed; hij vertrouwde zich aan den Heiland toe; hij wist dat hij Hem altoos had liefgehad. Maar hij wilde zoo graag nu daarvan meer het *genieten* smaken. Ook wellicht door de moeiten met zijn lichaam miste hij dat. Maar eenige dagen later was het zooveel beter, getuigde hij, dat het volbracht was óók voor hem, en er volkomen vergeving der zonden was in Christus, en hij zou worden opgenomen in heerlijkheid.

Zondagmorgen na kerkdienst was ik bij hem. De dokter verwachtte spoedig het einde. 'k Zei hem dat wij samen voor hem hadden gebeden. Ik had gepreekt over Psalm 73 : 23—26. Hij sprak er weer over dat hij het nu weer zoo wist en gevoelde dat de Heere trouw was en heel dicht nabij.

's Middags, toen het scheen dat hij vermoeid in veel pijn terneerlag, richtte hij zich plotseling op en zei, vol blijdschap, tot zijn vrouw en dochters, die om het ziekbed zaten: „O, wat heerlijk is dàt! Ik heb den Heere Jezus gezien, ik ga naar Hem henen. Zeg, is het niet heerlijk? O vrouw, wat is het heerlijk! Hoe heerlijk is dàt!" En toen tot zijn dochter: „Las je dat vóór uit Pniël?" Ze las niets voor, maar hij dacht het, en zei toen: „Dr Gunning is toch het middel geweest! Ik dacht dat jij 't las of dat hij hier was."

's Avonds is hij even twaalf ure heengegaan in vollen vrede.

U heeft waarlijk zoo veel voor hem mogen zijn. 't Was een man met een zeer zacht karakter, die sterk de liefde van Christus gevoelde. En de verdeeldheid der geloovigen deed hem daarom zoo pijn. Dit was zeker wel een der sterke banden, die hem bonden aan uw blad en aan uw persoon. Toen dicht bij zijn

[1]) Uit een brief van een Gereformeerd predikant.

huis op Zondagavond het Leger des Heils zong en sprak, zong met zijn „helklinkende cymbalen," had hij daar wat last van en vroegen de zijnen of zij wilden ophouden met spelen. Zij deden dat terstond en toen bad de luitenant voor den stervenden broeder. Dat hoorde hij iets later en hij dankte voor Gods goedheid dat zoovelen voor hem baden.

Mocht uw arbeid nog voor velen zóó gezegend zijn, en u er ook telkens iets van zien en hooren!

* * *

Zulke brieven doen de tranen vloeien. Tranen van dank voor Jezus' liefde. Wie, wie verdient die tranen zooals Hij?

STERFBED VAN L. PENNING.

Een zijner kinderen schrijft:

Na de Kerstdagen sprak vader niet veel meer. Zijn lichaam werd steeds zwakker. Zijn schrijven en dicteeren moest gestaakt. Bijna den ganschen dag sliep hij. Als wij aan hem vroegen: „hoe gaat het met u?" was steeds zijn antwoord: „goed! De Heere is mijn Herder."

Vader lag stil en rustig, zonder pijn en zonder benauwdheid.

Maandag 9 Jan. zagen wij dat het einde niet ver meer kon zijn.

Opeens begon vader weer te spreken.

Psalm 23 werd hem voorgelezen en woord voor woord sprak hij 't na, om te besluiten met een: „Amen, ja amen!"

En toen één van ons hem vroeg: „is het vrede voor uw ziel?" toen jubelde hij het uit: „o ja, vrede, onuitsprekelijke vrede! Ik ga naar Jezus, ik ga naar Jezus!"

Daarna vouwde hij zijn handen en met gebroken stem stamelde hij: „o God, wij danken en wij loven en wij prijzen U in eeuwigheid."

Dit zijn de laatste woorden, die wij van hem mochten ontvangen.

Te midden van de stormen des levens was Jezus' kruis het rustpunt van zijn hart.

EEN VREDIG STERFBED.

Zoo gaarne zou ik ter bemoediging van velen, die geloovig zijn mogen en dus weten, dat zij niet tegen het sterven behoeven op te zien, omdat Christus *alles* volbracht heeft, maar die toch de vrees daarvoor af en toe bij zich voelen opkomen, iets uit mijn leven vertellen, dat een onuitwischbaren indruk op mij gemaakt heeft. Het betreft het heengaan van eene dierbare bloedverwante. Zij was door eene vreeselijke ziekte aangetast. Zonder het te weten, vervulde zij tot het laatst toe met voorbeeldige trouw en nauwgezetheid haar stille, huishoudelijke plichten, totdat zij plotseling onwel werd en zich te bed moest begeven. Toen de dokter ontboden werd, constateerde hij een doodelijke kwaal, die haar nog slechts een korten tijd in staat stelde te leven. — Eene operatie zou misschien het te verwachten lijden eenigszins kunnen verzachten, maar op genezing viel niet te rekenen. Na twee maanden is zij dan ook bezweken. Hier in vagen omtrek het ziektebeeld, dat niets bijzonders inhoudt, en dat velen uwer met dergelijke zullen kunnen vermeerderen.

Gezond — en ziek. „Er is slechts ééne schrede tusschen ons en tusschen den dood." Ook onze lieve zuster gevoelde dat. Zij was niet jong meer, had reeds zoovelen zien voorgaan, dus waarom zou zij nu beter worden, terwijl anderen, veel jongeren, stierven? Het maakt echter een groot verschil, of wij de rechtmatigheid van het sterven erkennen, dan of wij er met ons volle hart niet alleen in kunnen berusten, maar zelfs ons erin kunnen verblijden, zóó dat wij evenals zij kunnen zeggen: „als de Heere nu kwam en me meenam in Zijne armen, in Zijne lieve, *lieve* armen, wat zou dàt heerlijk zijn!" Neen, daartoe behoort iets meer en dat „iets" kan geen mensch ons geven; het is „de genadegift Gods" waarvan Paulus spreekt. Wat hielp het, of ik al tot haar zeide: „laat Hem besturen, waken. 't Is wijsheid, wat Hij doet!" enz. Soms scheen het haar te troosten, maar dan weer wilde zij er niet van hooren en wees mij af met een: „geen ernstige praatjes," of „ik kàn niet be-

rusten," totdat opééns die heerlijke vrede over haar kwam. Geen vragen meer: „Hoe is mijn pols?" „Zou ik beter worden!" maar stille, diepe vrede. — Toen ik op een morgen bij haar kwam en haar vroeg hoe zij geslapen had, antwoordde zij met de vraag: „waar ben ik geweest, waar ben ik geweest?" Daarop onmiddellijk zelve antwoordende: „Ik ben in den hemel geweest. O, wat eene heerlijkheid, wàt eene heerlijkheid! Wie had dàt kunnen denken, dat er zooiets bestaat!" „Je hebt dus al een voorsmaakje gehad?" vroeg ik. „Ja, maar ik kan er niet over spreken, ik kán er niet over spreken, maar ik kom nu weer op de aarde terug, in de werkelijkheid, dat voel ik wel." (Het was een smartelijk lijden.) Toen de wijkzuster een paar uur later bij haar kwam, om haar als gewoonlijk te helpen, was haar eerste woord: „Zuster, ik ben vannacht in den hemel geweest, o, wat eene heerlijkheid!" en daarna tot den dokter dezelfde woorden. En toen ik 's avonds bij haar stond, zeide ze: „Ik kan er nòg niet over uit!" „Waarover?" was mijn vraag. „Over vannacht!" Zeer zeker heeft de Heere haar dus in een visioen een blik gegund in die heerlijkheid, waarheen „de lieve, lieve armen" haar een dag of tien later brengen zouden. Daarna geen tobberijen meer, maar een rustig en geduldig den Heere verbeiden; met haar volle bewustzijn nam zij, den dag vóór haar verscheiden, afscheid van haar oude 92-jarige Moeder met de woorden: „Moeder, ik heb u altijd eindeloos liefgehad, u moet niet bedroefd zijn!" Eenige uren vóór haar heengaan, vroeg zij aan de nachtzuster om nogeens allen hartelijk te danken voor alle liefde, die haar bewezen was en te zeggen hun, dat zij zoo rustig was en zoo blij om heen te gaan. „Schrijft u het op," voegde zij eraan toe, „anders vergeet u het misschien." Dit waren haar laatste woorden, woorden vol teedere zorg en groote erkentelijkheid voor elk bewijs van liefde en genegenheid, zooals die haar altijd ook in haar gezonde dagen gekenmerkt hadden. — Zoo spreekt zij nog tot ons, nadat zij gestorven is en wij danken er den Heere voor, dat Hij zoo genadig was haar die woorden in den mond te leggen. Zijzelve zou er niets minder om geweest zijn, als zij die woorden *niet* had uitgesproken, en slechts in stilte van 's Heeren

troostvolle gemeenschap had genoten, maar voor ons, haar nabestaanden, en ik hoop ook voor u, die dit leest, zullen die woorden nog telkens spreken van Gods ontfermende liefde, die zich geopenbaard heeft en nóg steeds zich openbaart, en van „lieve, *lieve* armen" van onzen Heiland, die tot haar en tot ons allen zijn uitgestrekt.

De Heere geve ons daarvoor steeds een heilbegeerig hart en een open oog!

BERTHA GUGELMANN.

Zij was eene Zwitsersche van goede familie. Al heel vroeg had zij diepe indrukken van zonde en genade en zij was nog jong toen zij haar hart aan den Heiland gaf. Zij heeft Hem in het Leger des Heils getrouwelijk gediend, in Nederland, in Engelsch en in Nederlandsch Indië.

Toen zij vernam dat hare ziekte ongeneeslijk was, schrok zij even, maar zei toen: „nu dan is het ook goed, al komt het dan wat vroeger dan wij verwachtten." Van toen af aan was haar blik onafgewend op het Vaderhuis gericht. Zij regelde haar begrafenis zelve, noemde de namen der officieren, die haar dragen zouden en verzocht één hunner *niet* te vragen, omdat hij niet sterk was.

Op haar sterfdag las haar vriendin haar een heerlijk lied voor, en toen zij de woorden vernomen had: „Ginds is mijn Vaderland! Ginds is mijn Thuis!" keek zij haar aan met een hemelschen glimlach en zei verrukt: „het gaat gebeuren!"

Een weinig later zei ze: „ik wil je nog eens zeggen dat ik Hem zoo lief heb. O, ik heb Hem zoo lief!"

Woensdag 3 Dec. 1924 ging zij henen. Zij sprak niet meer en lag rustig, totdat de doodsstrijd begon en de Heer haar in genade tot zich nam. Twintig minuten vóór middernacht verliet haar verloste ziel het arme lichaam en ging naar het land van de reinen van harte.

JANSJE.

't Is al lang geleden dat ik eens een onvergetelijke wandeling maakte door het bosch. Het was een mooie winterdag. De sneeuw lag op de takken en de zon deed alles glinsteren in verblindende pracht. Je hebt van die winterdagen, die al een voorspraak van de lente geven. Ik neuriede het mooie lied: „O wasch mij en witter dan sneeuw zal ik zijn." Onderweg brak ik een groenen tak met roode besjes af. Jammer genoeg weet ik niets van de planten-wereld af — een mensch *behoorde* toch de namen te kennen van die vriendelijke struiken, die het bosch zoo heerlijk en schoon maken.

Men had mij gevraagd de zieke Jansje eens te bezoeken, die daar ergens in een hollen weg in een afgelegen huisje woonde. Zij behoorde tot geen bepaalde kerk, ze kon het maar niet gelooven dat één van al de twistende partijen, die in haar dorp drie onderling vijandige kerkjes vulden, het bij het rechte eind had, en daarom bleef ze maar buiten alle drie. Twee dominees en een oefenaar predikten er week aan week, maar geen hunner zocht dit dolende schaap op. Zij had er trouwens geen behoefte aan, want *vele* kinderen Gods bezochten haar, en wonderlijk, zelfs de vurigste aanhangers van kerk A., B. of C. waren over haar toestand *volkomen* gerust. „'t Was wel niet goed dat zij zich nergens aansloot, maar als er één een gekende des Heeren was, dan was het Jansje."

Ik ben er een keer of zes geweest, en altoos ontving zij mij met een glimlach, ook al leed zij de vreeselijkste pijnen. Zij heeft mij méér goed gedaan dan ik het haar kon doen. Zij kon in waarheid zeggen: „mijn beker is overvloeiende," en mijn hart was vaak dorstig en dor genoeg. Steeds werd ik door haar verkwikt uit de fonteinen des heils.

Op dien mooien winterdag bracht ik haar mijn *laatste* bezoek. Het trof mij dadelijk, toen ik de klink had opgeheven en binnen trad, dat het zoo doodsstil in huis was. Jansje praatte haast altoos met haar moeder, of met de een of andere bezoekster,

of.... met haar God. Ja, zij was met Hem op zoo'n innig vertrouwelijken voet dat zij met Hem praatte als een kind met zijn vader. „Lieve Heere, U weet het wel dat ik zooveel van U houd. Toe laat de pijn niet al te erg worden als de dominé er is," zeide zij eens met open oogen naar boven kijkend. Ik weet niet of éénig gebed mij ooit méér heeft aangegrepen dan dit.

Maar nu was alles stil. En toen ik binnentrad — ja daar lag zij op het rustbed, waar zij zooveel jaren gelegen had, maar nu onder het witte laken. Zij was een paar uur geleden gestorven. Haar moeder sloeg het laken op en toen zag ik haar edele, bleeke gelaat. Haar handen lagen gevouwen in elkaar — dat was haar gewone houding, saâmgevouwen ten gebede. Met eerbied legde ik mijn groene takje op die verstijfde vingeren en toen knielde ik neder bij haar bed. De zon scheen zoo vriendelijk door het dunne neergelaten gordijn binnen, en hare gedempte stralen overglansden haar fijne lippen, die zoo menige bede tot God hadden opgezonden. Ik kon, óók in dat sterfhuis, alleen aan *overwinning* en *heerlijkheid* denken.

Ik kniel graag bij een doode als men mij even alléén laat. Ik vind het zoo heerlijk dan de gestorvenen en mij zelven den barmhartigen God aan te bevelen. „Hem *leven* zij allen."

En toen ik daarna naast het stoffelijk overschot van Jansje was gezeten, liet ik haar eenvoudige levensgeschiedenis nog eens aan mijn oog voorbijgaan.

Bij haar bed hing de tekst: „Zie Ik sta aan de deur en Ik klop." De goede Herder had ook bij haar aangeklopt en zij had Hem opengedaan.

Toen zij zestien jaar oud was, werd zij ziek. Vroolijk en gezond was zij in een kersenboom geklommen, niet hoog en niet gevaarlijk. Maar toch was zij er uitgevallen en haar ruggemerg was bezeerd. Zij was voor altijd verlamd.

Geen klacht is ooit over haar lippen gekomen — die opende zij alléén om God te loven en te danken, of om de menschen te vertroosten. Zij roemde in de genade van haren God, die haar door dat lijden van de wereld had losgemaakt. Niemand heeft haar ooit ongeduldig gezien. Zij was zoo zielsgelukkig

eene dienstmaagd des Heeren te zijn, die ook zonder kerkelijk lidmaatschap, zich lidmate wist der ééne heilige katholieke kerk van Christus. Zij had heimwee naar de stad met paarlen poorten en gouden straten, en in haar slapelooze nachten beval zij getrouwelijk al hare vrienden en vriendinnen den Heere aan. Zij stelde belang in iedereen, en de dolenden en onverschilligen, de afkeerigen droeg zij in priesterlijke voorbede op het hart. Dat was nu *hare* diakonie, haar liefdedienst. Zij was een diakones bij Gods genade, al was zij nimmer „ingezegend." Zij bleef haar leven lang „proefzuster.". Maar beproefd *was* zij. Trouw en vast in haar levensroeping

Men heeft in de Roomsche kerk eene Orde „ter eeuwige aanbidding." Haar leden wisselen elkaar van uur tot uur af, dag en nacht, zoodat het gebed nimmer afgebroken wordt. Deze dienstmaagd des Heeren vouwde dag en nacht hare handen ten gebede samen. Er was in dat kamertje een altijd-brandende vlam van liefde en voorbidding. Hoe groot zal de lijst van hen, voor wie zij gebeden heeft, wel niet zijn!

Haar geloof was vrij van alle ziekelijkheid. En dat was wel iets merkwaardigs bij een meisje, dat nimmer op een catechisatie was geweest en weinig boeken las. Haar Bijbeltje lag altijd bij haar opengeslagen en zeker blaadje, mij niet onbekend, was haar wekelijksche vriend. Zij wist zich zondares voor God, en hoe ouder zij werd te meer voelde zij haar onwaardigheid. Zij was een Protestantsche „heilige." In haar twaalfjarig lijden werd zij altijd armer voor God. Zij wist van *niets* meer te spreken dan van „duizendmaal verbeurde genade." Maar daarin *roemde* zij dan ook dag en nacht. Toen kwam de ure harer bevrijding. Haar moeder en zusters stonden rondom haar bed en weenden. Zij echter zeide: „zingt voor mij: alle roem is uitgesloten." Zoo weende en zong men dan tegelijk.

Na een korten, zwaren strijd leunde zij haar moede hoofd tegen de borst van haar moeder aan, en zoo is zij stillekens ingeslapen.

Het was op een *Paaschmorgen* dat Jansje werd bevorderd tot heerlijkheid. En nu is zij, die nooit „aangenomen" werd op aarde, lidmaat van de triumfeerende Kerk.

Ik verheug er mij op haar eerlang weer te zien.

DE MOOISTE LIEFDESGESCHIEDENIS.

Eene diakones verpleegde een bijkans stervenden Jood. Hij had tering in den hoogsten graad. Men weigerde hem niets meer; men vervulde, zoo mogelijk, elk zijner wenschen — het zou toch spoedig met hem afloopen.

„Zuster," zei hij eens in een van zijn bitterste buien — hij kon geweldig vloeken en spotten, en geloofde in God noch eeuwigheid — „zuster, wilt u mij eens een boek geven uit de bibliotheek?"

„Jawel, mijnheer, wat moet het er voor een wezen?"

„Geef u mij een mooie liefdesgeschiedenis, zuster. Ik ga toch gauw kapot. Ik wil me nog eens amuseeren vóór ze me begraven."

„Goed, mijnheer, ik zal u een mooie liefdesgeschiedenis opzoeken."

Met een beklemd en beangst hart ging zij de trap af en trad zij de boekenkamer binnen. Zij bad den Heere om leiding en hulp. Daar valt haar oog op een Bijbel en hem openslaande leest zij Joh. 3 : 16: „Alzoo lief heeft God de wereld gehad dat Hij Zijn eeniggeboren Zoon heeft gegeven." En terstond gevoelde zij: dàt is het wat ik den armen Israëliet moet brengen.

De Heere schonk haar den moed met een enkel woord hem de lezing van het hoofdstuk aan te bevelen, en hem deze liefdesgeschiedenis als de schoonste en de betrouwbaarste van de geheele wereld aan te bevelen. Nadat hij enkele oogenblikken gelezen had, zei hij: „Nu u bent ook een oolijkert!" Verder zei hij *niets*, geen woord van spot of verwijt, en hij ging het boek *lezen*. Toen werd de diakones ziek, en een andere verpleegster nam hare plaats op de ziekenzaal in. Telkens las de Israëliet in dat heilige boek, en als de zwakte hem weldra alle inspanning verbood, hield hij het met zijn vermagerde vingers in zijn sluimering omkneld.

Na haar herstel werd onze diakones naar een rusthuis gezonden om verder op krachten te komen, maar eerst wilde zij afscheid nemen van den Jood, die nog altijd leefde, hoewel aan den rand der eeuwigheid. Hij dankte haar ontroerd voor al haar liefde, maar sprak geen woord over Jezus. Maar zijn Bijbel hield hij vast in zijn witte handen. Toen de diakones wederkeerde

naar het moederhuis, was het bed van den Israëliet door een anderen patiënt ingenomen. Hij was gestorven. Maar de zuster, die hem verpleegd had, zeide dat hij juichende was heengegaan. Vóór hij den laatsten snik gaf, had hij blijmoedig Jezus als zijn Zaligmaker beleden en jubelend had hij gezegd dat hij naar het Vaderhuis ging.

Is er ooit schooner liefdesgeschiedenis op aarde vernomen dan *deze?*

VIVIA PERPETUA.

Eene jonge christelijke vrouw van 21 jaren, Vivia Perpetua genaamd, was de dochter van een christelijke moeder, maar van een heidenschen vader. Om haar tot afvalligheid te bewegen, wierp men haar in een donkeren, muffigen kerker. Daar werd haar pasgeboren kind haar troost en tegelijkertijd haar kommer. Te vergeefs smeekte haar vader haar het christelijk geloof af te zweren, om haar de smarten en hemzelf de schande te sparen van de openlijke ter dood veroordeeling. Zij wees op een voorwerp en vroeg: „kan ik dit anders noemen dan wat het is?" Toen de vader dit niet kon tegenspreken, sprak zij: „Evenmin kan ik zeggen, dat ik geen christin ben, daar ik het in werkelijkheid toch ben."

Het laatste verhoor kwam, de vader ijlde nogmaals tot haar en bezwoer haar met de teederste woorden toch te herroepen, waarop de grijsaard zich voor haar op de knieën wierp. Ook nu bleef Perpetua haar geloof trouw. Zij antwoordde haar vader: „Als ik voor den rechterstoel sta, dan zal geschieden wat God wil; want ik weet, dat wij niet in onze macht, doch in Gods macht staan." Ook nu bleef zij vast in haar geloof. Zelfs toen de rechter, getroffen door haar schoonheid, door den aanblik op den bevenden vader en het teedere, kleine kind, een beroep deed op het menschelijk gevoel en haar poogde te redden, bleef zij standvastig en op de laatste beslissende vraag: „zijt gij eene christin?" antwoordde zij met vaste stem: „Ja!" Daarop werd zij ter dood veroordeeld en door de wilde dieren verscheurd.

VAN EEN MELAATSCHEN JONGEN.

Christiaan Amand was een weesjongen, die in 't jaar 1901 in het Asyl voor melaatschen te Bethesda (Suriname) werd opgenomen. Hij was een negerknaap, die in 't eerst nog maar weinig sporen van de vreeselijke ziekte vertoonde, en hij was een echt ondeugende rakker. Een paar jaar later was hij veel veranderd. De ziekte had zich nu krachtig geopenbaard, hij wist dat hij jong zou moeten sterven en hij vreesde den dood. Maar God heeft hem doorgeholpen.

Toen hij een rozestekje gekregen had van een der zusters, plantte hij het in den grond en hield dit toespraakje er bij:

„Rozeboom, ik plant u. Als gij groot zijt, dan zult gij bloeien, maar wanneer gij bloeit, ben ik niet meer in Bethesda, want ik zal spoedig een groote reis ondernemen. Zendeling Weiss zal de kapitein, de medehelper zal de stuurman en de ziekenoppassers in het Regeeringsasyl zullen de matrozen zijn. En nu, rozeboom, ik zal niet meer hier zijn als gij groot zijt, maar ik plant u opdat anderen zich over uw bloemen zullen verheugen."

Den 9 Mei 1905 is hij heel zacht ontslapen. Droomend ging hij door de deuren des doods het rijk des lichts, des levens en der vreugde in. Den volgenden dag maakte hij, precies zooals hij gezegd had, zijn laatste reis. Zendeling Weiss ging als kapitein aan de spits van den lijkstoet, de medehelper als stuurman ging naast den zendeling en vier der ziekenoppassers, de matrozen, die Christiaan's lijk droegen, den weg naar het open graf.

In Bethesda bloeien Christiaan's rozen, tot vreugde van hen, die nog op weg zijn naar het land, waar de dood niet meer zijn zal, noch leed noch geween noch smart.

DE STERVENDE HOOGEPRIESTER.

1. Vader, vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen.
2. Voorwaar zeg ik u, heden zult gij met mij in het paradijs zijn.
3. Vrouw, zie uw zoon. Zoon, zie uwe moeder.
4. Eli, Eli, lama sabachtani? (Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?)
5. Mij dorst.
6. Het is volbracht.
7. Vader, in uwe handen beveel ik mijnen geest.

LAATSTE WOORDEN VAN STERVENDEN.

Want Gij zijt mijne verwachting, Heere, Heere.
PSALM 71 : 5.

Als ziekte of ouderdom de broze levensdraad
Meêdoogenloos verbreekt, naar Gods bepaalden raad;
Als, na den laatsten strijd, de ontzaglijke ure slaat,
Waarin de ontbonden ziel haar aardsche huis verlaat;
Hoe wendt zij dan haar oog nieuwsgierig naar de zee
Der eind'looze eeuwigheid, haar eeuwig wel of wee!

De Heilige Schrift wijst ons ook, in haar gewone heilige soberheid, op enkele sterfbedden en vermeldt ons van sommigen ook de laatste woorden. Allereerst denken wij natuurlijk aan de zeven kruiswoorden van onzen Heiland. Maar voorts worden wij ook bij de laatste uren en uitspraken van enkele groote stervenden bepaald; ik noem slechts Abraham en Jakob, David, Elia en Elisa, Simeon en Stefanus, Paulus en Johannes. En zoo mogen ook wij met aandacht en eerbied zulke uitspraken, aan de grens der eeuwigheid gedaan, ons ter waarschuwing of leering herinneren. Vergeten wij echter niet dat de dood geen toovenaar noch kunstenaar is, die ten allen tijde Gods kinderen tot een soort van profetische klaarheid opheft. Bij den eenen werkt hij eene verheldering, bij den ander eene beneveling en verdoffing van den geest.

Daarom moeten wij ook nooit een *al* te groot gewicht hechten aan de laatste woorden van stervenden. Er zijn ware kinderen Gods, die hun leven lang met God en voor God geleefd hebben, en die toch nog een somber, een zwijgend, een moeielijk sterfbed hadden. Wij moeten nooit *te* sterk verlangen naar getuigenissen, uitspraken en verzekeringen van hen, die op het punt staan deze aarde te verlaten, want dan zijn wij soms bedroefd

of ongerust wanneer die woorden ontbreken, terwijl wij toch ons verzekerd mogen houden dat *allen* naar huis gaan, die den Heere Jezus hebben liefgehad.

Maar aan den anderen kant is het toch ook wel aangenaam en vertroostend wanneer wij van de lippen onzer geliefden, óók al wisten wij het reeds lang, een woord ook in hun laatste uren beluisteren mogen, dat uiting geeft aan de vaste hope, die in hen is en van de zekerheid hunner verlossing. Zulke „laatste woorden" van bekende en beroemde personen heeft men dan wel eens verzameld en uitgegeven, en enkele daarvan willen wij hier mededeelen.

Uit de ontelbare schare van martelaren zijn ons heerlijke getuigenissen van hun standvastig geloof, ook onder de gruwelijkste smarten, overgeleverd.

↦

POLYCARPUS, bisschop van Smyrna, stierf 26 Jan. 155 met deze woorden op de lippen: „Ik prijs U, Almachtige God, dat Gij mij verwaardigd hebt op dezen dag en in dit uur deel te hebben in het aantal der getuigen en te drinken uit den beker der gezalfden."

↦

De kerkvader AMBROSIUS, 397. „Ik verlang niet te leven en ik vrees niet te sterven. Mijn leven en mijn dood zijn in dehand des Heeren. De goede God doe volgens Zijne wijsheid en barmhartigheid!"

↦

JOHANNES CHRYSOSTOMUS, den 14 Sept. 407 gestorven, werd herhaaldelijk naar de meest woeste plaatsen verbannen en op die zwerftochten door ruwe soldaten wreedaardig mishandeld. Hij stierf met de woorden: „Geloofd zij God voor alles!"

↦

De groote kerkvader AUGUSTINUS stierf 28 Aug. 430 met deze bede: „Laat mij sterven, mijn God, opdat ik leve!"

↦

ELISA LAURILLARD, † 1908: „Ik ga henen in vrede."

↦

Koning OSKAR II van Zweden, † 1911, stierf met de woorden: „Geloofd zij Jezus!"

↦

De kerkvader IGNATIUS, † 104. Toen de martelaar in het worstelperk stond en het gebrul der leeuwen hem in de ooren klonk, riep hij uit: „Ik ben een zaadkorrel Gods. Door de tanden der wilde dieren zal ik vermalen worden, opdat ik als het ware brood voor God kom te staan."

KAREL DE GROOTE. Toen Karel de Groote in Aken den dood voelde naderen, hief hij de rechterhand omhoog en maakte hij het teeken des kruises. Daarna strekte hij beide handen uit, legde ze over elkander, sloot de oogen en zeide: „In uwe handen, Vader, beveel ik mijnen geest." Zoo stierf de groote keizer 28 Jan. 814.

PAUS GREGORIUS VII, † 1085. Gevlucht voor de wraak der Romeinen, stierf hij te Falerno. Zijn laatste woorden waren: „Ik heb de gerechtigheid liefgehad en de ongerechtigheid gehaat; daarom sterf ik in ballingschap."

HIERONYMUS van Praag, † 1411, die een jaar later dan Johannes Hus, door het Roomsche geweld als martelaar verbrand werd, sprak midden in de vlammen: „Gij weet hoe zeer ik uwe waarheid liefheb." Hij zong totdat hij door den vuurgloed verteerd was.

Onze groote Zwijger, WILLEM VAN ORANJE, riep 10 Juli 1584, toen hij door den Roomschen sluipmoordenaar doodelijk getroffen was, uit: „Mijn God, erbarm U over mij en over dit arme volk!"

Toen LODEWIJK IX van Frankrijk, † 1270, zijn einde voelde naderen, ontbood hij zijn oudsten zoon aan zijn sterfbed, gaf hem ernstige vermaningen om zijn volk met gerechtigheid en waardigheid te regeeren en de vreeze Gods tot drijfveer van al zijn daden te maken. Toen begeerde hij van zijn bed afgenomen en op den grond, in het stof der aarde gelegd te worden, en daarop sprak hij: „Ik zal in uw huis binnengaan, ik zal in uw heiligdom aanbidden."

OECOLAMPADIUS, de hervormer, † 1530. Aan Oecolampadius, prediker te Bazel, werd op zijn laatste ziekbed door een zijner vrienden gevraagd, hoe hij zich gevoelde. Hij beantwoordde die vraag met de wedervraag: „Wat nieuws is er?" — „Niets," luidde het antwoord. — „Welnu," sprak de stervende, „dan zal ik u iets nieuws verhalen! Ik zal weldra bij mijnen Heere Christus zijn." Toen men hem vraagde of het licht hem ook hinderde, legde hij de hand op zijn borst en zeide: „Hier is licht genoeg."

MAARTEN LUTHER, † 1546, bad op zijn sterfbed: „O mijn hemelsche Vader, eeuwige God! Gij eeuwige God! Gij hebt mij uwen Zoon geopenbaard, onzen Heere Jezus Christus. Ik heb Hem verkondigd, Hem beleden, ik heb Hem lief, en vereer Hem als mijn dierbaren Zaligmaker en Verlosser. In uwe handen beveel ik mijnen geest. God, die waarheid en trouw houdt, Gij hebt mij bevrijd."

JOHANN ARNDT, een godzalig schrijver uit Duitschland, stierf 11 Mei 1621 met de woorden: „Thans heb ik overwonnen."

CALVIJN, † 27 Mei 1564, zeide op zijn sterfbed: „O daar te zijn, waar aan alle leergeschillen een einde zal wezen!" Daarop zeide hij den tekst: „Het lijden dezes tijds is niet te waardeeren tegen de heerlijkheid die...." Toen blies hij den laatsten adem uit, zonder het Schriftwoord te kunnen voltooien. Reeds zag hij de waarheid daarvan in de heerlijkheid, die hem wachtte.

JAKOB BÖHME, † 27 Nov. 1624, een der diepzinnigste vromen, riep stervende uit: „Nu ga ik naar het Paradijs."

WALTER RALEIGH, † 1618, was admiraal. Jacobus I liet hem zonder proces ter dood brengen. Toen het hoofd op het blok lag, vroeg hem de beul of het goed lag. Raleigh antwoordde vriendelijk: „het komt er niet op aan, mijn vriend, hoe mijn *hoofd* ligt, omdat het met mijn *ziel* goed staat."

August Hermann Francke, de stichter der groote weeshuizen, de beroemde piëtist, † 8 Juni 1729, zeide op zijn sterfdag, toen hij de klokken het Drieëenheidsfeest hoorde inluiden: „Dat is de laatste maal dat ik de kerkklokken hoor. Vandaag ga ik naar huis. Heere, op uw heil wacht ik." In zijn laatste oogenblikken boog zijn vrouw zich over hem heen en vroeg of hij geloofde dat zijn Heiland hem nabij zou blijven, waarop de stervende antwoordde: „Daaraan is geen twijfel! Mijn Liefste is mijn en ik ben de Zijne."

Bellarminus, Kardinaal, † 1621: „Het is het veiligst op Jezus te vertrouwen."

Jeanne d' Arc, † 1431: „Jezus."

De hertog van Hamilton, † 1629: „Douglas, heel spoedig zult gij een hertog zijn en dan zal ik een koning zijn."

Rutherford, † 1661: „Al sloeg Hij mij tienduizend malen, ik zou Hem tienduizend malen vertrouwen. O, had ik armen om Hem te omhelzen! O, had ik een welgestemde harp!"

Michiel Adr. de Ruyter, † 1676: „O God, Gij zijt mijn God, mijne ziel dorst naar U."

Joachim Neander, de dichter van het klassieke „Lobe den Herrn, den mächtigen König der Ehren," † 31 Mei 1680. „Nu heeft de Heere mijn rekening opgemaakt." Hij wist het, de rekening was voldaan.

Bisschop Beveridge, † 1707, kende op zijn sterfbed niemand meer; zelfs zijn beste vrienden en naastbestaanden niet. „Kent gij Jezus Christus?" vroeg iemand, die bij hem stond. „Jezus Christus?" antwoordde de stervende. „Dien heb ik deze 40 jaren lang gekend. Mijn dierbare Zaligmaker! Hij is mijn éénige hoop."

EBENEZER ERSKINE, † 1754. In zijn laatste ziekte vroeg iemand hem: „wat doet gij nu met uw eigen ziel?" „Wel, wat ik er al deze 40 jaren mee gedaan heb: rusten op dat wonder: Ik ben de Heere uw God. Daarop wil ik nu sterven." Kort vóór hij heenging, las zijn dochter in de sterfkamer. „Wat leest gij daar, mijn kind?" „Een van uw preeken, vader." „Welke?" „Die over den tekst: Ik ben de Heere uw God." Kort daarop sloot hij zijn oogen met zijn eigen vingers dicht en reisde henen om met den Heiland te zijn, dien hij zoo teer had bemind.

OLYMPIA FULVIA MORATA, † 1555: „Ik ben niets dan blijdschap."

FRIEDRICH WILHELM, de groote Keurvorst, † 9 Mei 1688, zeide met stervende lippen: „Ik weet dat mijn Verlosser leeft."

De stervende SPENER, † 1705, beval: „geen zwart vezeltje wil ik op mijn lichaam dragen; als ik gestorven ben, moet men mij in 't wit kleeden."

RALPH ERSKINE, † 1752: „Ik blijf eeuwig een schuldenaar aan vrije genade. Victorie! Victorie!"

Dr ALEXANDER: „Jezus Christus is in de wereld gekomen om zondaren zalig te maken."

J. HOPKINSON. „God zij geloofd, ik heb met de wereld afgedaan."

Dr HOPE, † 1786: „Christus! Engelen! Schoon, prachtig, heerlijk! Ik dank God."

ZINZENDORF, † 9 Mei 1760, de vader der Broedergemeente, sprak op zijn sterfbed: „Ik zal tot mijn Heiland gaan. Ik ben klaar en geheel overgegeven aan Gods wil en Hij is met mij tevreden. Wil de Heere mij hier niet langer gebruiken, dan ben ik bereid tot Hem te gaan en staat mij niets meer in den weg."

President Edwards, † 1758. Toen hij al zijne zaken geregeld en zijne vrienden vaarwel had gezegd, zeide hij: „En nu, waar is Jezus van Nazareth, de Vriend, die mij nimmer verliet?" En zoo ontsliep hij.

Dr Cullen, † 1790: „Als ik er de kracht toe had zou ik u wel willen beschrijven hoe aangenaam (how pleasant) het is om te sterven."

De Gravin Van Huntingdon, † 1791: „Ik heb geen andere hoop dan die van den moordenaar aan het kruis. Mijn werk is afgeloopen. Ik heb niets meer te doen dan naar mijn Vader te gaan."

Peter Mill, † 1805: „Indien ik duizend tongen had, zouden zij alle gebruikt worden om God te loven, en had ik duizend levens, zij zouden alle Hem toegewijd zijn."

Andreas Hofer, † 1810. Toen de Franschen, die hem gingen fusilleeren, hem bevalen te knielen, zeide hij: „neen, ik ben gewoon voor mijn Schepper te staan, en staande wil ik Hem mijn geest teruggeven."

Graaf Buchan, † 1829: „Gelukkig! Gelukkig!"

Edward Paysons, † 1827: „De Hemelsche stad ligt voor mij. Haar heerlijkheid bestraalt mij. 't Harmonische komt tot mij en haar adem waait mij tegen. Niets scheidt mij als de doodsrivier, die mij zeer smal toeschijnt en waarover ik met één stap in den hemel ben, zoodra mijn God 't mij veroorlooft. De zon der gerechtigheid is nader tot mij gekomen, steeds stralender, hoe nader zij kwam, en nu vult zij 't geheele gewelf van den hemel; er stroomt een vloed van heerlijkheid uit, waarin ik mij beweeg, zooals een kapel zich in de stralen van de aardsche zon verheugt. Ik juich van zaligheid en sta verbaasd dat God met zulk een heerlijkheid op mij, arm zondaar, ziet."

HANNAH MORE, † 1833: „Zal het nooit sterven worden? O heerlijk graf. Heer, ik geloof; ik geloof met al de kracht van mijn zwak en zondig hart. Heere Jezus, zie op mij neer van uwe heilige woning, versterk mijn geloof en bevorder mijne toebereiding. Ondersteun mij in de ure der beproeving, wanneer ik er het meeste behoefte aan zal hebben. Het is een heerlijke zaak te sterven."

ABRAHAM ALBRECHT, een zendeling uit Afrika, † 1815, zeide: „Ik ga naar Jezus, ik ben een lid van Zijn lichaam."

WILLIAM HUNTER, † 1783: „Indien ik kracht had om een pen te hanteeren, zou ik nu willen beschrijven hoe makkelijk en hoe heerlijk het is te sterven."

ELISABETH BATTY: „Mijn vertrouwen neemt toe; ik ben stervend."

Lord TEIGNMOUTH, † 1834: „Ik heb geen andere hoop dan in Christus Jezus, in Zijn offer, in Zijn bloed."

WILLIAM KNIBB, † 1845: „Welk een zegen de wolken verstrooid en Gods glimlach op mij rustend te zien! Alles is wèl."

JOHN CLARE, de dichter, † 1850: „Ik verlang naar huis te gaan."

E. RUTHERFORD, † 1860: „Laat mij gaan! Laat mij gaan!"

J. G. BELLETT, † 1860: „O Hem te zien, die aan de Jakobsbron zat!"

CESAR MALAN, † 1864, schrijver, dichter, componist van vele heerlijke liederen, riep stervende uit: „Hij (Jezus) is een werkelijkheid, een werkelijkheid! Neen, neen, er zijn geen wolken aan mijn hemel!" Een dienaar, die bij het bed stond en den hemelschen glans op het gelaat van den stervende zag, riep uit: „o ziet, welk een schoonheid, welk een heerlijkheid!"

Toen WILHELM I, Keizer van Duitschland † 1888, stervende was, sprak de hofprediker Dr Kögel de woorden: „Nu laat Gij Heere, uwen dienstknecht gaan in vrede," en met heldere stem vervolgde de Keizer: „want mijne oogen hebben uwe zaligheid gezien."

ELIZABETH BARRET BROWNING, de groote dichteres, † 1861: „Het is schoon!"

Jhr. Mr. A. F. DE SAVORNIN LOHMAN, † 1924: „Ik heb lang genoeg geleefd, ik wensch mijn Heiland te zien."

DANIEL REINDER BOUHUYS, † 1923. Na gebeden te hebben met en voor zijne kinderen en zijne talrijke vrienden, zeide hij, zoo vredig en berustend mogelijk: „En nu, kinderen, vader gaat naar huis."

ANTHONY BRUMMELKAMP, † 1888:

En zoo ik niet meer mocht ontwaken,
Aan U beveel ik mijnen geest,
Om voor uw troon die rust te smaken,
Die hier mijn uitzicht is geweest.

OTTO VON BISMARCK, † 30 Juli 1898, besloot zijn leven met de woorden: „Heere Jezus, ik geloof, kom mijn ongeloof te hulp!"

De bekende en geliefde JAN DE LIEFDE, † 9 Nov. 1869, stamelde even vóór hij den laatsten adem uitblies: „Mijn hoop is op Je...." De laatste lettergreep sprak hij uit aan de overzijde.

Ds C. J. DAVIS, † 1871. Een lieve vriend stond bij zijn sterfbed en zei: „gij zijt erg ziek. De Heere heeft Zijn hand op u gelegd, maar Zijn liefde-arm ontsluit u." Hij antwoordde terstond: „o ja, o ja, en dat is genoeg, en dat is *genoeg,* dat is *genoeg."* Toen vouwde hij zijne handen op zijn borst en zei vriendelijk: „nu ga ik slapen." Daarop blies hij den laatsten adem uit.

TEN BESLUITE.

Met aandoening zullen mijne lezers nog dit treffend heengaan van eene zuster uit den Haag lezen, gelijk het mij door de vriendelijke hand harer dochter werd medegedeeld.

Ik neem den brief onverkort en onveranderd over.

GOEDE VRIJDAGAVOND, 18 April 1924.

Na gedronken te hebben, sprak zij herhaaldelijk: „Zal nimmermeer dorsten."

„Hier Boven zal ik drinken van het Water des Levens om niet."

Daarna plotseling: „Beërft het Koninkrijk."

Door mij aangevuld met de woorden: „Ja, komt, gij gezegenden mijns Vaders," waarna zij verder den geheelen tekst opzegde.

Toen ik de woorden aanhaalde: „Er blijft een rust over voor het volk van God," sprak zij: „Hoe heerlijk! Door het geloof zeg ik er Amen op."

Herhaaldelijk opgezegd (door haar):

Maar, eeuwig dank, voor al mijn zonden
Wordt bij mijn Jezus heil gevonden.

Telkens herhaald: „Het is voldaan."

Daarna hardop gedankt: „Heere, ik dank U voor al uw goedheid en trouw."

Bij mijn memoreeren van Ps. 103 sprak zij: „Dat komt er zoo mooi bij: Hij weet, wat maaksel wij zijn."

ZATERDAGAVOND, 19 April.

„O, ik heb 't toch zoo moeielijk. Niemand weet, hoè moeielijk ik 't heb."

Ik: „Ja, maar de rust komt."

Moeder: „O, heerlijk erf, gij kunt mijn ziel vervoeren." „Hij

weet, wat van Zijn maaksel zij te wachten. De een heeft zooveel meer moeite dan de ander. De een zooveel meer strijd. O, wat heb ik een strijd gehad!"

Ik: „Waarover?"

Moeder: „Of ik er wel komen zou."

Ik: „Maar nu is het goed, hè? Hij heeft vrede gegeven."

Moeder: „Ja, Hij heeft vrede gegeven.

De losprijs was zoo groot. Voor de eeuwige zaligheid hadden we niet het rechte gevoel.

We dàchten het wel, maar 't wàs zoo niet.

Wij hebben Hem bij aanvang leeren kennen en liefhebben."

Ik: „Ja, en dat is Gòds werk en het kan niet verbroken worden."

Moeder: „Gods werk kan niet verbroken worden." Telkens en telkens herhaald, voortdurend herhaald: *Ik ben de kleinste onder de kleinen!* O Heere, heb dank! Gij zijt het, die den weg voor ons gebaand hebt. O, ik dank U voor uw liefde."

Ik: „Gevoelt U de nabijheid van den Heere?"

Moeder: „Ja, Hij geeft liefde *van Boven af,"* (dit laatste telkens herhaald.)

„Daar is Licht van Boven."

Toen haar door een bezoekster rozen werden gebracht, zeide ze even later, als zag haar oog plotseling iets anders: „*Die* rozen zullen niet meer verwelken. Blijven bloeien tot het einde toe."

„O, die rust voor het volk van God! Eeuwig!"

Door haar opgezegd:

Woord, van God gegeven,
Woord van eeuwig leven, enz.

tot het einde van dat lied toe.

Daarna telkens door haar herhaald: „Leert op God te bouwen."

Gedurig weer, als tot zich zelf sprekende: „Vermoeide ziel, houd moed!"

Plotseling, met luide stem:

Halleluja, eeuwig dank en eere,

tot aan het eind.

„O, wat zijt Gij goed!" (telkens herhaald).

„Allen, die ontslapen zijn in Jezus Christus, zijn ons dierbaar."

„Heere, wij danken U voor uwe onuitsprekelijke genade."

„Ze zijn ons vóórgegaan."

Telkens herhaald: „Heere, wij danken U! Gij zijt ons voorgegaan."

„O, het is zoo mooi!"

Ik: „Wat is zoo mooi?"

Moeder: „O, het is zoo mooi, zooals Gods Hand alles geschapen heeft. Er zij licht! En daar wàs licht."

Toen plotseling:

Den hoogen God alleen zij eer,
Elk kniel' voor Hem aanbiddend neer,

tot het einde.

Daarna: „Alzoo lief had God de wereld, dat Hij Zijnen eigen Zoon" enz.

Ten slotte de handen gevouwen en hardop gedankt: „Heb dank, Heere, voor al uw liefde, uw goedheid, uw gemeenschap, uw nabijheid, Amen."

1e PAASCHDAG (20 April)
tegen den avond.

Telkens herhaald:

Hij kan en wil en zal in nood, enz.

„O, dan ben ik voor eeuwig, voor eeuwig Gods kind."

(Dit onophoudelijk liggen roepen.)

Toen plotseling: „Wat zal 't zijn, wat zal 't zijn, als in Salem

ik verschijn! In die stad met gouden kronen, Heer, mijn God, bij U te wonen, wat zal dat een vreugde zijn!"

Al maar liggen roepen: „O, wat zal dat een blijdschap zijn."

Daarna: „En wij, wij zijn in 't Vaderland. Daar rust mijn ziel van smart" (telkens herhaald.)

„Gij hoort hen, die uw heil verwachten, o Hoorder der gebêen."

„Maar, 's Heeren gunst zal over die Hem vreezen, in eeuwigheid altijd dezelfde wezen" (telkens weer geroepen): „Altijd dezelfde wezen."

Bezoek van een bloedverwant.

„Tante, wat zou 't heerlijk zijn, als de Heere u 't Paaschfeest Bòven gaf te vieren."

„O, ik hèb al zoo'n gelukkige Paschen gehad."

Tot twee maal toe getracht (zij werd zéér moede) op te zeggen het vers, dat van af haar jeugd haar lievelingslied was:

O, zoo mijn hart nog afgeleid
Door mijne diepe onwaardigheid
Uw liefde kon mistrouwen, enz.

2e PAASCHDAG.

„Jezus, uw verzoenend sterven."

„Zoo hoog Zijn troon moog' boven de aarde wezen" enz.

„O, die zalige rust!"

„O, Levensbron, wil bijstand zenden!" (Ja, we hebben dien bijstand van God zoo noodig!) Sprekende, als tot haar eigen vrome moeder: „O, moedertje, wat heb ik toch een voorrecht!"

Ik: „En wat is wel het grootste?"

Moeder: „Dat het einde bekroond is! Ik ga naar Boven! Kom, Heere Jezus, ja kom haastelijk."

DINSDAGMIDDAG (22 April).

Plotseling: „Waar bergde ik mij, waar vluchtte ik heen?"

„Maar eeuwig dank, voor al mijn zonden."

Tot mij: „O, Marie, het leven is zoo kort; de dood wenkt ieder uur."

„O, Hoofd, bedekt met wonden!"

„Ik weet aan Wien ik mij vertrouwe" enz. Telkens herhaald: „Een hooger, reiner loflied toe."

Ik: „Straks is de Heere de Gastheer en behoort u tot de aanzittende gasten."

Moeder: „'k Vind 't zoo benauwd dat dat geschreven staat. Ik ben zoo onwaardig."

Later: „Mijn Heiland, dat uw toekomst mij," enz.

„Dood, waar is uw prikkel?"

„Zie, Ik sta aan de deur en ik klop. Indien iemand mijn stem zal gehoord hebben," enz.

„Mijne schapen hooren mijne stem."

Hardop gebeden: „Heer, geef nog een zegen mee."

's Avonds.

„O, Marietje, Hij komt, Hij komt gewis" (telkens en telkens met vreugde herhaald).

Later: „O, mijn ziel, wat buigt ge u neder."

Met groote instemming geluisterd naar het opzeggen van Ps. 116, Gez. 65 enz. door mij.

WOENSDAGMORGEN, 23 April,
's morgens om 11 uur.

Zonder doodsstrijd ontslapen.

Kort vóór haar heengaan zag ik een bovenaardschen glans op haar voorhoofd.

Toen ik hierop de nachtverpleegster opmerkzaam maakte, zeide deze dat die glans er reeds eenige uren op gelegen had.

Toen de dagverpleegster eenige uren later onderzocht of de dood was ingetreden, bevestigde zij dit met de woorden: „zij is thuis!"

STERVEN ZONDER GOD.

Welgelukzalig is de man, die niet wandelt in den raad der goddeloozen noch staat op den weg der zondaren noch zit in het gestoelte der spotters. PSALM 1 : 1.

VOLTAIRE, † 1778, beloofde zijn geneesheer de helft zijner bezittingen als hij hem in het leven wist te houden. „Zoo niet," voegde hij hem toe, „dan ga ik naar de hel en neem u mede."

Keizer NERO, † 9 Juni 68: „O wee, welk een tooneelspeler gaat er in mij verloren!"

De Kardinaal MAZARIN, † 1661, staatsman en gierigaard, die een 200 millioen francs had bijeengegaard, riep op zijn sterfbed uit: „O mijn arme ziel, wat zal er van u worden? Waar gaat gij heen?"

CECIL RHODES, † 1902, de eigenlijke aanstichter van den Boerenoorlog, zeide op zijn sterfbed: „Ik heb in Afrika veel gezocht en veel gevonden: gezondheid, diamanten, goud en land. Dat alles moet ik nu achterlaten, niets daarvan kan ik meenemen. Wat eeuwig mij zou blijven, heb ik *niet* gezocht en daarom ook *niet* gevonden."

„Ik sterf zonder geleefd te hebben," riep de Franschman LEGRAND uit toen hij 6 Mei 1866 stierf.

THOMAS HOBBES, † 1679: „Ik ben op het punt een sprong in het duister te doen."

DAVID HUME, † 1776, zoo beroemd door geleerdheid en bekwaamheid, was berucht door zijn haat tegen Gods Openbaring en den Heere Christus. Hij heeft zijn leven doorgebracht met het voortdurend strijden tegen Gods Woord, en met het ontwikkelen van een wijsgeerig stelsel, dat alle uitzicht aan gindsche zijde van het graf vernietigt. In zijne laatste oogenblikken trachtte hij vroolijk te zijn, en zich te vermaken met het uiten van kwinkslagen en aardigheden; maar afwisselend plaatsten zich de treurigste beelden voor zijn geest en greep wanhoop hem aan. Hij schreef: „Ik ben verschrikt over de akelige eenzaamheid, waarin mijne wijsbegeerte mij geplaatst heeft. Wanneer ik tot mijzelven inkeer, zoo vind ik niets dan twijfel en onwetendheid. Waar en wat ben ik? Ik begin mijzelven te verbeelden dat ik mij in den meest denkbaar-treurigen toestand bevind en in de diepste duisternis ronddwaal."

Mevrouw DE STAËL, † 1817: „Red mij, want ik vrees den dood."

Keizer SEVERUS, † 211: „Ik was alles en het heeft mij niets geholpen."

GAMBETTA, de bekende staatsman, † 1882: „Je suis perdu." (Ik ben verloren.)

HENDRIK VIII, Koning van Engeland, † 1547: „Nu, vrienden, is alles weg: het rijk, de kroon, de ziel."

Lord BYRON, † 1824, bleef tot het laatst toe vijandig jegens den godsdienst en jegens God. „Zal ik om vergeving vragen?" hoorde zijn medicus hem eens vragen. En hij liet er na een langdurig stilzwijgen op volgen: „Kom, kom, geen zwakheid, laat ik een man blijven tot aan het einde!"

FREDERIK II, † 1786: „Ach, spreek mij geen woord meer van hoop."

HERBART, de Duitsche wijsgeer, † 1841. Stervende zeide hij. „Schrijf op mijn graf niet anders dan het woord: „infelicissimus." (De allerongelukkigste.)

* * *

Rampzalig hij, die U weerstaat,
Dien Gij te schande worden laat
En ver van U doet zwerven
Met d'afgod, daar zijn ziel aan kleeft,
Die hem geen troost in 't leven geeft
En hooploos weg doet sterven.
Maar zalig 't volk, dat U erkent,
Dat Gij verlost hebt uit d'ellend
En in uw weg doet treden.
Zij wandlen, Heer, in 't vroolijkst licht,
Geen schaamte dekt hun aangezicht,
Nu noch in eeuwigheden.

GEBEDEN VAN EN VOOR STERVENDEN.

Verlos mij, O God, want de wateren zijn gekomen tot aan de ziel. PSALM 69 : 2.

1.

O mijn God, help mij! Ik kan niet meer. Het is alles zoo donker. Ik voel uw hand niet. Ik zie geen uitkomst. Maar Gij zijt er toch. Gij ziet mij. Gij kent mij. Ik dank U dat Gij trouw zijt. Daar reken ik op. Vast en stellig. Ontferm U, Heere! Ik kan niet meer. Maar Gij zijt de Almachtige. Ik dank U dat ik dat weet. Amen.

2.

Ik kom tot U, Heere Jezus, niet als een, die U een vast geloof en een overgegeven hart kan toonen, maar omdat ik *niets* heb. Ik kom tot U omdat ik naakt ben en gaarne bekleed zou worden, omdat ik hongerig en dorstig ben, opdat Gij mij zoudt spijzigen met het brood des levens en mijnen dorst zoudt stillen met dat water, dat springt tot in het eeuwige leven. O mijn Heiland, ik kan U niets brengen dan mijne ellende. Ik leg die aan uwe voeten neer. Maar te midden van al mijne pijnen en smarten is *dit* mijne blijdschap en vertroosting: dat Gij mij zoekt. Hoe verkwikt het mij telkens weer te bedenken dat Gij niet voor de gezonden, maar voor de kranken gekomen zijt. Heere, ik ben zoo krank. Ik kom in mijn groote armoede tot uw rijkdom gevloden. Help mij. Ik vertrouw op U. Maak mij niet beschaamd. Amen.

3.

O mijn God, als het zijn *kan,* bespaar mij de vernedering der verdooving wanneer mijne laatste ure nadert. Het zou kunnen zijn dat de pijnen des lichaams zóó hevig zijn dat ze voor mijn zwakke krachten òndragelijk worden; laat mij dàn ook stil en gewillig mogen aannemen wat menschelijke kunde tot verzachting en wegneming dier smarten weet aan te brengen. Maar kàn het wezen, doe mij dan een helderen geest tot het einde toe behouden en een hart, dat innig naar U en uwen hemel verlangt. Geef mij de genade dat ik maar veel moge denken aan uwe onmetelijke liefde, die mij verlost heeft van den schrik des doods en die mij veilig de rivier zal overbrengen. Hoe zal ik U danken, wanneer ik U zien mag, o mijn dierbare Heiland! En hoe blijde zal ik mijne geliefden, die reeds vooruit zijn gereisd, begroeten. Mijn ziel bezwijkt van sterk verlangen. Op U, Heere, betrouw ik. O, ik zal zeker niet beschaamd worden. Ik dank U hartelijk, mijn Heere en mijn God! Amen.

4.

Verlaat mij niet, o Heere, wanneer de nacht des doods mij omringt; immers Gij hebt den dood verslonden tot overwinning en mijne zonden uitgedelgd. Bekleed mij met uwe gerechtigheid. Eeuwige Ontfermer, bevrijd mij van alle doodsangsten en schenk stervensmoed aan mijn hart.

Weldra mag ik U aanschouwen van aangezicht tot aangezicht en en niemand zal die vreugde van mij wegnemen. O, welk een zaligheid bij U te zijn in het heerlijke Vaderhuis, waar vele woningen zijn, waar geen smart, geen dood meer zal wezen. O vreugde des hemels, bij U weer te vinden de geliefden, die in den Heere zijn gestorven en mij reeds zijn voorgegaan! Ja ik heet hem welkom, den dood, hij is een bode des eeuwig zaligen levens. Amen.

5.

Heere mijn God, ik weet dat ik spoedig voor uw aangezicht moet verschijnen, en mij is bange. Al wat ik in mijn leven gedaan en verzuimd heb; gedaan tegen uwe heilige geboden, verzuimd, ofschoon mijn geweten getuigde, dat komt in de ziekte keer op keer, dat komt thans dreigender dan ooit mij voor den geest. O mijn God, indien ik op mijzelven zie, dan ben ik verloren.

Maar ik weet dat ik uw kind ben, hoe schuldig en onwaardig ook. Ik heb mijnen Heiland oprechtelijk liefgehad, en thans, nu de banden met deze wereld losraken, gevoel ik met onbedriegelijke zekerheid: ik ben *niet* los van Hem, ik *zal* het ook niet worden, want Hij is de eeuwig Getrouwe. Daarom schep ik telkens weer moed uit de fontein Zijner liefde en genade.

Heere, het valt mij zoo zwaar mijne geliefden te verlaten. Ik dank U dat Gij mij ook vergeven hebt het vele, waarin ik tegenover hen ben tekort geschoten in wijsheid en geduld, in rechtvaardigheid en vertrouwen. Vergeef mij al mijne zonden, tegen menschen bedreven! Ach, het heeft mij soms tot stikkens toe benauwd dat ik zoovelen hunner in den weg heb gestaan om tot U te komen; dat mijn zelfzucht, mijn hoogmoed, mijn wereldgelijkvormigheid zoo vaak voor hen een voorwendsel is geweest om uw Naam niet te belijden. Maar ik weet ook voor die zonden is daar vergiffenis in het bloed des kruises.

Barmhartige God, ontferm U over mij! De wateren stijgen en mijne voeten gevoelen maar zelden de vaste steenen uwer beloften. Maar ze *liggen* er toch, ze liggen er ook voor *mij*. Op U rekenende, o trouwe, genadige, machtige Verlosser, daal ik dan af in de wateren van den Jordaan, ik weet het: Gij zult mij doorhelpen en vastgrijpen met uw sterke hand.

O Heere, ik zie reeds de oevers van den overkant. Ik zal niet vreezen, want Gij zijt met mij. Uw stok en uw staf, die vertroosten mij. Op uwe zaligheid wacht ik, o Heere. Amen.

6.

Mijn God en mijn Vader! Ik besef het dat mijne laatste ure nadert. O God, wees mij zondaar genadig! Ik weet dat mijn Heiland al mijne zonden betaald heeft. Daarom mag ik gerust zijn. Geen enkele zonde, die niet door Zijn bloed is uitgedelgd. Maar ach, ik voel mij toch zoo schuldig voor U. Daarom bid ik maar: O, God, wees mij zondaar genadig. Daarop wil ik het wagen, Heere. Mijne verwachting is op U alleen. Ik zal niet beschaamd worden. Heb dank, Vader, tot in eeuwigheid. Amen.

7.

Almachtige God, God van levenden en dooden, wij denken in dit oogenblik aan uwen dienstknecht (uwe dienstmaagd), die dicht is genaderd tot de poort der eeuwigheid. Wij bevelen hem (haar) aan uwe grondelooze barmhartigheid aan, die den dood des zondaars niet begeert, maar dat hij zich bekeere en leve, en wij smeeken U maak hem (haar) den overgang in uwe heerlijkheid licht. Gij geeft het vaak uwen beminden als in den slaap. Ach, laat ook hier de pijn en de benauwdheid getemperd en het uitzicht op de komende verlossing verruimd en verhelderd worden! O Heere Jezus Christus, Zaligmaker en Koning, wij danken U dat wij het weten dat Gij het voor elk uwer verlosten tot overwinning brengt. Zoo worde het ook aan dit sterfbed ervaren! Hef Gij het bezwijkende hart opwaarts en richt de brekende oogen naar de blinkende tinnen van uw hemelsch Jeruzalem! O Ontfermer, leg uwe hand op dat voorhoofd, van doodszweet klam, en laat in de ziele des stervenden de blijde gewisheid mogen leven: ik weet Wien ik geloofd heb en ik ben verzekerd dat Hij machtig en gewillig is mijn pand te bewaren en mij deel te geven aan de vreugde des hemels. Amen.

8.

Heere Jezus, mijn leven, mijn hulp, mijn troost, Gij hebt leven en zaligheid beloofd aan allen, die in U gelooven. Wees mij nabij met uwe onuitsprekelijke genade in deze bange oogenblikken. Gedenk niet aan mijne zonden, maar aan uwe barmhartigheid. Ik laat U niet los, ik klem mij vast aan uw hoogepriesterlijke hart, 't welk voor mij bidt bij den Vader. O blijf bij mij, trouwe Herder, en behoed uw arm schaap, breng hem daar waar de wateren des eeuwigen levens vloeien. Heere Jezus, U leef ik, U lijd ik, U sterf ik; 't zij dat ik leve, 't zij dat ik sterve, ik ben de uwe. Heere, maak mij eeuwig zalig. Amen.

9.

O mijn God en Heiland, ik gevoel het, mijn laatste ure nadert. Gij hebt mij zoo lang beschermd, geleid en gedragen, mij altijd weer opgericht wanneer ik struikelde en viel. Help mij nu ook o Jezus, deze laatste schrede te doen, die mij tot U brengen zal. Laat mij recht gevoelen dat alles, wat ik hier moet achterlaten, niets is vergeleken met hetgeen bij U mij wacht. Laat ik beseffen mogen dat mijn hart, dat altijd zoo naar liefde verlangd heeft, rust zal vinden in U, die de Bron van alle liefde zijt. Ik hef mijn hoofd tot U op, o Heiland, ik dank U dat Gij op mij nederziet. Ik leg mij neder aan uwe borst. Laat uw doorboorde handen mij dragen naar den troon des Vaders, want Gij hebt mij met uw bloed gekocht, daarom kan en zal ik niet verloren gaan, al heb ik de verdoemenis ook ten volle verdiend. Heere, ik verlang naar U en begeer niets anders dan U. Ik pleit op uwe zoenverdienste alleen en daarop zal ik ingaan in uw koninkrijk. Heere Jezus, hier ben ik. Neem mij op in uwe heerlijkheid! Amen.

10.

Heere, maak mij los van alles. Van mijne geliefden. Van mijne familie. Van mijne vrienden. Van mijn geld. Van mijn zonde. Van mijn vreeze. Van àlles.

En als ik dan waarlijk van alles los ben, verbind mij dan heel vast aan U en aan den Heiland. Zoodat ik niets meer overhoud dan uw genade, Heere Jezus.

Dan kan ik henengaan. Dan zal ik niet meer vreezen. Op uwe zaligheid wacht ik, o Heere.

11.

Liefderijke, trouwe Heiland, Gij zelf hebt den bangsten doodsstrijd ondervonden en Gij hebt den Vader aangeroepen om Zijne hulp; o, help ook mij alzoo! Alle dingen zijn U immers overgegeven van uwen Vader. Neem mij aan in genade. Gij zijt in de wereld gekomen om zondaren te behouden. Heere, maak mijn doodsstrijd kort en geef mij een zalig einde. Amen.

12.

Geloofd en geprezen zij uw genade, machtige, almachtige Overwinnaar! Ik lig in uwe vredeshanden en ik ben volkomen gerust. Gij draagt mij over de wateren henen. De haven is in 't zicht. O, welk een heerlijkheid! Welk een stralende zonneschijn komt mij tegen! Dat is het eeuwige morgenrood! Heb dank, heb eeuwiglijk dank, o mijn Koning! De dood *is* verslonden tot overwinning. Amen.

VICTORIE.

De dood is verslonden tot overwinning.
1 Corinthe 15 : 54.

AAN GOD DEN VADER.

Eén ding alleen heb ik begeerd,
Daarbij ben ik gebleven:
Dat mij — wat deerlijks mij ook deert —
Uw liefde niet begeve.

Mijn droom was slechts uw kind te zijn
En niets dan dit te wezen.
Ik weet door U bemind te zijn,
Nu heb ik niets te vreezen.

Eén deel alleen heb ik begeerd
En blijft dit hart begeeren,
Tot het — heel stil voor U verteerd —
Bij U zal wederkeeren.

IMMANUËL.

God met ons, Immanuël!
Overwinnaar van de hel,
Allen schrik verdrijft Gij.
Raast de Satan, stijgt de nood,
Daagt ook d' onverbidbre dood,
God met ons, die blijft Gij.

OP WEG NAAR HUIS.

Jeruzalem, de stad van vrede!
Mijn ziele hunkert naar den dag
Waarop ik door haar poorten trede,
Haar heerlijkheid aanschouwen mag,
Den Koning in Zijn schoonheid zien
En dankbre hulde Hem zal biên.

Reeds ruischen wonderschoone koren
Als Englenzangen mij in 't oor,
En 't is me alsof ik 't lied mag hooren
Der zaalgen, die in jublend koor
Het Lam daar prijzen, door wiens Bloed
Eens al hun zonden zijn geboet.

En soms, bij 't strijdend, biddend waken
Verscheen me in schitterenden glans
Het beeld der stad, wier gouden daken
Daar blonken aan den verren trans;
Een glans, waar zon en maan voor zwicht,
Des Konings glans, haar eeuwig licht.

Heil ons, al struik'len vaak de voeten,
Wij reizen naar Jeruzalem!
Straks zullen wij de Godsstad groeten
En blijde mengen we onze stem
In 't nieuwe lied, ter eer van 't Lam,
Dat onze zonden op zich nam.

Verhef, o Pelgrimsschaar, uw zangen
En maak des Konings glorie groot!
Hij, Hij moet aller lof ontvangen,
Hij voert Zijn volk door nood en dood
Naar 't Vaderland! O schoon verschiet!
Maar.... die gelooven haasten niet.

BIJ HET STERVEN.

Als 'k eens van d' aarde scheide,
  Och, wijk dan niet van mij!
Als ik den doodssnik beide,
  Och, sta dan aan mijn zij'!
En wordt mijn strijd het bangste,
  Laat dan in angst en pijn,
Uw doorgeworsteld' angste
  Mij tot vertroosting zijn!

Verschijn dan aan mijn sponde,
  Schenk laafnis in mijn nood!
Wijs m' in mijn laatste stonde
  Op uw verzoeningsdood!
'k Houd dan in stervenssmarte
  Den blik naar 't kruis gericht,
En klem dat vast aan 't harte:
  Zóó valt het sterven licht!

EEN WENSCH.

Hoe zal mijn sterfuur zijn? Blijmoedig, als gedragen
Door lieflijke Eng'len Gods op een Eliaswagen,
  Of wel in bittren strijd, in angstig-somb'ren nood,
  Het hart vervuld met schrik en vreeze voor den dood?
Zal 'k als zoo menigeen reeds eenen voorsmaak hooren
Van 't zoete citerspel der reine hemelkoren,
  Of slechts mijn eigen stem, in ongetemden kreet
  Bij 't vlijmen van de smart en 't bange zieleleed?

Zal zij, die ik bemin meer dan mijn eigen leven,
Mij in dien laatsten stond een kus ten afscheid geven,
Of zal zij lang vóór mij ter ruste zijn gegaan,
Tot Gods bazuin ook haar met allen op doet staan?
Zal 't aangebeden kind, het een'ge mij gelaten,
Ginds dwalen in de verte op onbekende straten,
Of knielen aan mijn spond', mij sterken uit Gods Woord,
Wanneer de droefenis zijn zoete stem niet smoort?
O God! Gij *weet* het reeds, wat wij met biddend vragen,
Zoo vaak, des peinzens moê, in 't angstig harte dragen —
Ik dank U dàt Gij 't weet, en help me, om Jezus' bloed,
Dat ik van harte zegg': zooals *Gij* 't schikt is *'t goed!*

Maar *mag* ik wenschen, Heer? Gun mij dan hier te zeggen,
Hoe ik het liefst van al mijn hoofd zou nederleggen!
Als 'k U mijn schuld beleed in 't allerlaatst gebed,
Dat dan mijn vrouw en kind zich aan mijn leger zett'.
O, mocht hun droefenis dan niet te bitter wezen,
En 'k in hun vochtig oog den troost van 't weerzien lezen!
Dan zal 'k dien trouwen mond, die teergeliefde hand,
Nog eenmaal kussen eer ik reis naar 't Vaderland.
Dàn moge een kleine kring van lieve, trouwe vrinden,
Een weinig van ter zij, ten lied zich samenvinden,
Om, als mijn doodsstrijd komt, en alles mij verlaat,
Te zingen van dien Grond, die onbeweeglijk staat.
Als ik dan hooren mag: „de roem is uitgesloten,
„Slechts onverdiende gunst heb 'k van mijn God genoten,"
Dat onder dàt gezang[1]) mijn brekend oog zich sluit' —
Dan zing ik 't verdre lied bij mijnen Heiland uit!

O God! Gij weet het reeds, wat wij met biddend vragen,
Zoo vaak, des peinzens moê, in 't angstig harte dragen.
Ik geef het vragen op! Ik bouw op Jezus' bloed.
En dan maakt Gij, o Heer! toch ook *mijn* sterven goed

[1]) Gezang 38.

DE OVERWINNAAR VAN DEN DOOD.

O Jezus, doe ons meer de kracht
Van uw verrijzing in ons merken.
't Geloof aan 't geen Gij hebt volbracht,
Dat gorde ons aan met moed en macht,
Tot wederliefde en goede werken.

Dat sterke ons in den vasten grond,
Waarop wij onze hope bouwen,
De hoop op dien gewenschten stond,
Dat we, opgewekt door uwen mond,
U in uw heerlijkheid aanschouwen.

Welzalig die U toebehoort.
Dien kan geen dood of graf doen beven.
Die gaat zijn weg gemoedigd voort,
Daar hij zich vasthoudt aan uw woord:
„Die Mij gelooft zal eeuwig leven."

STERVEN?

Wij komen van uit het duister
In 's Heeren wonderbaar licht.
Wij treên van achter den voorhang,
Aanschouwen Zijn aangezicht.
Wij leggen neer onze lasten
En ons arm, verganklijk kleed,
Omstraald van een eeuwigen morgen,
Ontvallen ons angst en leed.
Wij zien dan in al Zijn glorie
Wat 't geloof nù in nevelen ziet...
Waarom wij dat „sterven" noemen,
Voorwaar, dàt versta ik niet!

DE STERVENDE CHRISTEN.

Zoo vrienden, is dan haast mijn laatste strijd volstreden,
Reeds daalt mijn aardsche zon tot d' eindpaal van haar loop.
Maar o, een schooner zon verrijst op mijn gebeden,
En schittert door den nacht voor de oogen mijner hoop.
Laat in dit plechtig uur de stervende u verkonden,
Wat hem een rustpunt biedt, ook bij de jongste smart:
Hij is 't! mijn Jezus! die een vloek werd voor mijn zonden
En de één'ge vrede blijft voor 't arme zondaarshart.
Op Christus is mijn hoop; maar.... *onverdeeld, volkomen.*
Gods Zoon, voor mij gekruist, heeft mij Gods heil bereid.
Mijn ongerechtigheên heeft Hij op zich genomen —
Die troost alléén houdt stand; elke and're is ijdelheid!
Gelooft me, o vrienden, want bij 't scheiden van dit leven
Doorziet de ontboeide geest de waarheid meer dan ooit:
Al werd mij in dit uur der Englen taal gegeven,
'k Zou *beter* spreken, ja, maar *anders* spreken *nooit!*
'k Verheerlijkte evenzeer die Godd'lijke offerande,
Die mijn verzoening is, die 't Paradijs me ontsloot;
In Jezus is mijn Al. Mijn eer is in Zijn schande,
Mijn vrijspraak in Zijn straf, mijn leven in Zijn dood.
O heilig heilgeheim! O Godd'lijke genade!
Mijn Heiland heeft voor God mijn zwarte schuld bedekt.
In Hem slaat de Eeuw'ge mij nu welgevallig gade,
Als had de zonde nooit mijn kranke ziel bevlekt.
Kom dan, mijn Redder, kom! Uit uw doorboorde handen
Ontvang' mijn hongrend hart uw lichaam en uw bloed!
Meer dan een frissche bron de dorgerooste stranden,
Verkwikt uw heilfontein mijn uitgeput gemoed.
Laat me U aanschouwen, Heer, tot stervens toe verslagen,
Met tranen worstelend in der Olijven hof,
En waar ik U den last van heel mijn vloek zie dragen,
Daar werpe ik aan uw zij' mij driemaal neêr in 't stof.
Laat me U aanschouwen Heer! zooals mijn overtreden

De scherpe doornen, ach, U om de slapen vlecht,
En 'k zie dan, door 't geloof, naast uw verscheurde leden,
Het handschrift mijner zonde aan 't bloedig kruis gehecht.
Ik volg U zonder schrik door 's afgronds schaduwwegen,
Gij leidt mij bij de hand naar 't Eeuwig Vaderhuis;
Mijn allerlaatste snik zal spreken van uw zegen,
Mijn allerlaatste blik zal breken op uw kruis.

BIJ EENE LIEVE DOODE.

Nog zooveel schooner in uw dood
Dan ooit in 't leven,
Toen aan uw wang het rozenrood
Zijn gloed mocht geven;
Nog zooveel dierb'rer aan het hart,
Dat u moet derven,
Dan toen 'k u liefhad zonder smart —
Doet dit het sterven?

Is dit het wat de dood vermag:
Het schoonste ontdekken?
Het beste, dat het diepste lag,
Naar boven trekken?
Geheel de kracht, den ganschen schat
Ons doen waardeeren
Der liefde, die ons hart bezat
En nog vermeêren?

Zoo is dan 't einde een nieuw begin;
Zoo sluit ons schreien
Een ongestoord vereenen in,
Dat dóór ons schreien
Den lach van stille blijdschap weeft,
Verzeek'ring gevend,
Dat onze liefde een toekomst heeft,
Voor eeuwig levend.

NAAR HUIS.

Goddank! Zij gaan naar Huis, die in den Heer gelooven:
Na korte smart, schoon vaak na bangen strijd,
Schenkt hun de Heer de zaal'ge rust daarboven,
In 't licht dat eeuwig hen verblijdt. —
Dan rusten zij zoo zoet en zalig aan Zijn voeten,
Na 's werelds leed en eindeloos gedruisch:
Dan mogen zij vol vreugd hun vaderland begroeten:
Zij gaan naar Huis.

Hij ging naar Huis. Een breede schaar van vrinden
Staat bij zijn graf, met droef gesloten mond.
Ach! 't is zoo hard een woord van troost te vinden
Waar aller ziel zoo bitter is gewond. —
Maar toch, wij willen saam, waar voor Gods raad wij buigen,
Schier overstelpt van smart bij zulk een bitter kruis,
Tot roem van Gods gena, en tot Zijn eer getuigen:
Hij ging naar Huis.

Hij ging naar Huis, en wij die hem beminden
Verstaan de bêe, die hij ons achterliet:
Treurt niet te zeer, daar is een wedervinden,
Als aller oog den Vorst des Levens ziet. —
Dan zult ge weer zijn trouw gelaat aanschouwen,
Zijn stem herkennen bij der Eng'lenharp gedruisch. —
Kom, vest het oog omhoog: die op den Heer vertrouwen
Die komen samen thuis!

VERGETEN.

Uw vrienden, ginds in 't Licht gezeten,
Gedenken uwer steeds, hier in den Nacht verstrooid:
Gij, met uw zorgen kunt vergeten,
De zaligen vergeten nooit.

OP MIJN STERFBED.

Legt mij nu maar rustig neer!
'k Heb de rust voor goed gevonden
In mijn Heiland en mijn Heer,
Die eens stierf voor al mijn zonden.
Dit is *al* wat ik begeer....
Legt mij nu maar rustig neer!

Legt mij nu maar rustig neer!
'k Liep de loopbaan haast ten ende,
Heil mij, dat ik *Hem* als Heer,
Op mijn aardschen zwerftocht kende.
Voor Uw trouw heb dank, o Heer!...
Legt mij nu maar rustig neer!

Legt mij nu maar rustig neer!
'k Dank dat ik den naam des Heeren
Mocht verkonden keer op keer,
't Was mijn innigst zielsbegeeren!
Thans verlangt mijn hart niets meer....
Legt mij nu maar rustig neer!

Legt mij nu maar rustig neer!
Teerbeminden — tot Hierboven!
Waar wij éénen God en Heer
Samen dienen, lieven, loven.
Neen wij scheiden nimmermeer....
Legt mij nu maar rustig neer!

Legt mij nu maar rustig neer!
'k Zag des hemels heerlijkheden
'k Vraag nu van deze aard niets meer,
Al mijn strijd is uitgestreden.
'k Zie van verre reeds mijn Heer!....
Legt mij nu maar rustig neer!

Legt mij nu maar rustig neer!
Heer op uw genade bouw ik,
Op uw liefde sterk en teer,
Met mijn gansche hart vertrouw ik!
Legt mij nu maar rustig neer....
Amen, ja kom haastig, Heer!

DICHT BIJ HET VADERHUIS.

Dicht bij het Vaderhuis, dicht bij den *Vrede!*
Stonden wij pal in den heiligen strijd.
Brengen wij wonden van 't worstelperk mede
Omdat ons streven den Heer was gewijd —
Zijn is de balsem, die 't hart doet genezen,
Hij zal onze eerkroon en heerlijkheid wezen.

Dicht bij het Vaderhuis, dicht bij de *Vreugde!*
Dáár is geen lijden, geen moeite of verdriet.
't Hoogste genot, dat ter wereld ons heugde,
Zinkt bij de blijdschap des hemels in 't niet.
't Beste en 't volmaakte is uw deel, Gods verkoornen!
't Licht zonder schaduw, de roos zonder doornen.

Dicht bij het Vaderhuis, dicht bij het *Leven!*
Dáár neemt Gods engel den zweetdoek ons af.
Wáár, o gij Dood! is uw prikkel gebleven,
Wáár uw triomf, alvernietigend Graf?
Zaligend weerzien om nooit meer te scheiden,
Waar ons een eeuwige jeugd zal verbeiden.

Dicht bij het Vaderhuis, dicht bij den *Vader!*
Dichter dan hier ooit in 't vurigst gebed.
Dáár komen we immer den Heilige nader,
Nu door geen zonde bedroefd en belet.
Dáár zijn we als kinderen eendrachtig te samen,
Dáár zal God alles in allen zijn. Amen!

ZIJ GAAN VOORUIT.

Zij gaan vooruit
De dierbre zusterzielen,
Die, met ons lid van 't groote huisgezin,
In kinderliefde of heil'gen broedermin
Den Vader eer of meer dan wij gevielen,
Voor wie dus ook de poort zich eer ontsluit —
Zij gaan vooruit.

Zij gaan vooruit
Om 't zalig heil te smaken,
Waarnaar hun hart zoo lang reeds heeft gesmacht;
Wel haar! Haar taak, haar dagwerk is volbracht.
Zij zijn als vogelen, die vrij geraken
En welker vlucht noch damp noch dampkring stuit —
Zij gaan vooruit.

Zij gaan vooruit
Waar wij ook zullen komen.
Voor ons genaakt met elke zon de dag,
Die ons opnieuw met hen hereenen mag.
Dit, dierbre dooden! droogt de tranenstroomen,
Wij volgen u op 's Heeren stemgeluid....
Gaat gij vooruit!

MIJN LAATSTE BEDE.

Jezus, uw verzoenend sterven,
Blijft het rustpunt van ons hart.
Als wij alles, alles derven,
Blijft uw liefde ons bij in smart.
Ach, wanneer mijn oog eens breekt,
't Angstig doodszweet van mij leekt,
Dat uw bloed mijn hoop dan wekke
En mijn schuld voor God bedekke!

DE STERVENDE PELGRIM.

Niet lang meer duurt de weemoed der woestijnen,
Dra zie 'k de poorten van Gods eeuw'ge stad.
En al wat ik op aard heb liefgehad,
Zie 'k in den glans der eeuwigheid verkleinen.

Ik heb gekend het weenen bij de bronnen,
Die bitter waren en soms uitgedroogd;
En stervensschuw heb ik geen rust gedoogd,
En afgetobd ben 'k weer mijn reis begonnen.

Nu ga ik heen. Vaartwel doorgloeide zanden,
Nooit zal mijn moede voet u meer betreên.
Ik ga naar 't Huis van mijnen Vader heen.
'k Zie reeds van ver de lichten lokkend branden.

Hier was ik vreemdeling in de woestijn.
Dáár zal ik zalig kind van mijnen Vader zijn.

RUSTIG AFSCHEID.

Wanneer de taak is afgedaan,
En 'k naar mijn Jezus heen mag gaan,
Heb 'k mij met pakken niet te kwellen,
Geen koffers angstig na te tellen —
'k Weet dat Daarboven 's Heeren kind
Het alles gansch in orde vindt!
Daar, in mijn ware Vaderland,
Daar leef ik uit mijn Jezus' hand!
O wonderzoete laatste reis!
O Paradijs! O Paradijs!

SONNET VAN MICHELANGELO.

Na storm en harden golfslag is mijn leven
In 't zwakke schip ter rustplaatse aangekomen,
Waar voor 't Gericht de boozen en de vromen
Van al hun werk staan rekenschap te geven.

En wel erken ik, hoe mijn innig streven,
Dat voor de kunst afgodisch-heet ontgloeide,
Zich dikwerf ook in ijd'len waan bemoeide
En niet aan zonde en dwaasheid bleef ontheven.

Ik zie der wereld glans verbleekt alreede,
Daar 't veege leven uitziet naar bescherming
Voor meer dan éénen dood. En d'echten vrede

Kan stift en beitel niet aan 't harte geven,
Dat d'eeuwige Liefde zoekt, die in ontferming
Tot ons aan 't Kruishout de armen houdt geheven.

WEL STERVEN.

Die allen alles heeft vergeven
(Gelijk hem zelf vergeven werd),
Bevel heeft aan zijn huis gegeven
En van die dierst zijn aan zijn hart
In 't allerbangst der donk're stonden
Tot God geroepen, als zijn God,
En rust aan 't Vaderhart gevonden,
Dat instaat voor zijn Eeuwig lot;
Die stervend voelt en mocht getuigen:
„Mijn taak was af, mijn werk gedaan,"
Kan 't hoofd gelijk zijn Heiland buigen
En sterft als Hij, tot wien hij wenscht te gaan.

GEEN STERVEN.

O neen, dat is geen sterven,
Als Christnen huiswaarts gaan;
Het is een overstappen,
Een schrede, licht gedaan.

Het is een opwaarts stijgen
Naar 't eeuwig vaderhuis,
Uit vreemdelingschap ter vrijheid,
Ter rust uit golfgebruis.

Ze gaan van 't aardsche donker
Naar 't wonderbare licht,
Verwis'len kruis met krone
Voor Jezus' aangezicht.

O neen, dat is geen sterven,
Het is triumf en vreugd;
Misgunnen wij geen Christen,
Wat eeuwig 't hart verheugt.

Zij zijn vooruit getogen,
Wij staren hen nog na,
Maar 't scheiden duurt niet lange,
Wij volgen hen weldra.

De paarlen poort blijft open,
Tot God spreekt: „nu is 't tijd!"
En 't wachten en het hopen
Wordt zien en zaligheid.

LEED.

Het zachte roze wiegje stond
Voor 't kindje al lang gereed,
Toen 't eindelijk onder stormgehuil
Zijn intreê in de wereld deed.

De vrouw, die 't liefdewerk verricht,
Lei hem in 't wiegje neer;
Hij knipte de oogjes tegen 't licht
En schreeuwde eens fijn en teer.

Maar daar op 't bed lag 't Moedertje,
Reeds van het doodszweet klam....
„Ach," zei ze, „zou het toch niet gaan
Dat-i efkens bij me kwam?"

Terwijl men 't kindje naast haar lei,
Kwam de Ander toegetreên —
Zij, die het jonge leven *schonk,*
Ging *zelf* als offer heen.

KINDERSTERFBEDDEN.

Laat de kinderkens tot mij komen en verhindert ze niet. MARCUS 10 : 14.

ONS LIEVE MEISKE.

Ach, wie telt ze, de kindergrafjes, wie telt ze, de tranen om het verlies van een kindje geschreid! Indien al die tranen de uitgedroogde zeeën dezer aarde gingen vullen, alle vasteland zou overstroomd zijn en in dien stillen oceaan van smart verzwolgen worden.

Wie onzer heeft *geen* kindje ten grave gebracht, *geen* broertje of zusje in hun prille jeugd verloren?

Ik wil u in deze regels van één dier kleinen wat verhalen; ik heb den brief der bedroefde, maar in God getrooste moeder naast mij liggen en neem er een en ander uit over. Ik verander den naam van het kleintje, maar verder verander ik niets.

Ik kan den geheelen dag met mijn God spreken, maar 's avonds bidden.... O, hoe moeielijk is dat soms. Mijn hart is zoo vol, zoo zwaar dat ik soms heel niet mijn gedachten kan oriënteeren. Maar God, die alle dingen weet, weet ook dat ik geloof dat het Zijne liefde is, die ons lief, aanvallig kindje tot zich nam. Hij weet ook wat ieder hart, zelfs het moederhart, verdragen kan, maar Hij weet ook hoe teer ik ons kleine meisje liefhad.

Ik had een mooie gravure van den goeden Herder gekregen. Mijn kleine Annie bad elken avond dit gebedje:

Trouwe Vader in den hooge,
Zie op mij in liefde neer.
Leer mij vroeg uw kind te wezen,
Neem mij aan schoon jong en klein,
Laat mij van uw groote kudde
Toch een heel klein schaapje zijn.

En dan zei ze altijd met een vaartje, om moesje maar vóór te zijn: „Om Jezus' *alleen* wil. Amen."

Ik nam mijn zieke kindje op m'n schoot en liet haar de mooie gravure zien, zei haar gebedje op en zei: „Kijk, Annie, dat kleine schaapje, dat lammetje van den Heere Jezus, ben jij." U, waarde dominee, niets van haar gebedje wetende, stuurde het tekstje: „Mijne schapen *hooren* mijne stem en zij volgen mij."

Is het niet opmerkelijk dat zij van Zondag op Maandag geen half uur achter elkaar heeft geslapen, maar steeds riep en iets zei? Toen wij den nacht na haar plotseling heengaan opbleven, zei ik tot mijn man: „zou Annie 's nachts *geroepen* zijn dat ze maar heel niet sliep?" En nu moet ik zoo telkens denken aan Mattheüs 18 : 10. „Ziet toe dat gij niet één dezer kleinen veracht, want Ik zeg u dat *hunne Engelen* in de hemelen altijd het aangezicht zien van mijnen Vader, die in de hemelen is."

Ik had haar trouw dokters drankje ingegeven, had haar veel laten drinken en vóór ik de kamer afging, deed ik met haar het gebedje. Eerst dankte ze God voor den „heerlijken dag," vroeg vergeving en om een rein hartje, bad in haar eigen woorden voor ooms en tantes, en toen ik haar vóórzei: „en lieve Heere Jezus, maak me gauw weer beter," zei ze het niet na. Ik merkte dit direct op en het bevreemdde mij. Als slot — dat wilden de kinderen altijd — kwam dan het zooeven genoemde gebedsversje. Daarna ging ik weg, opdat ze rustig worden zou, daar ze 's nachts te voren zoo weinig geslapen had en 's middags maar een uurtje. Ik zat beneden in de kamer precies onder haar bedje. Het laatste, dat ik van haar hoorde, was: „Dag mammie, dag *lieve* mammie." Dit met een bijzonderen klemtoon.

Ik hoorde niets meer en dacht dat ze lekker sliep. Ik was toen erg verdrietig. Het kwam zoo duidelijk tot me: „dit kind moet je verliezen." Maar geen oogenblik dacht ik dat het zóó gauw kon zijn. Om 10 uur ging ik met een verfrissching naar boven. Op de kamer komende hoorde ik een reutelende ademhaling — het licht op — en daar zagen we ons dierbaar kindje in een stuip. Het was tien uur, om elf uur was zij niet meer. Geen oogenblik heb ik om haar behoud gebeden. Ik zei, met alle zelfbeheersching,

die mij mogelijk was, het versje „Veilig in Jezus' armen" op, of eenige andere van haar lievelingsliedjes, die ik 's avonds op moest zeggen. En terwijl mijn man naar den dokter snelde, stond ik alleen bij haar bedje, liep steeds naar de andere bedjes om te zien of de andere kinderen goed toegedekt waren (want ik had alles tegen elkaar opengezet, opdat er toevoer van frissche lucht zou zijn als zij weer bij mocht komen), maar wat de dokter ook beproefde, het was nutteloos. Om elf uur bracht *haar* engel haar zieltje bij haren Herder. Ze was veilig in Jezus' armen, veilig aan Jezus' hart.

Terwijl ik alleen bij haar bedje was, keerde ons kleintje van 2½ jaar zich om en maakte mines van op te staan. Zij is dan altoos *heel* vroolijk. Ik bad: „o Heere, dàt niet!" Zij keerde zich om en sliep in. Als zij wakker werd, riep zij altoos met een doordringend stemmetje: „Annie! Annie!" soms ook als ze er niet was.... Ik zei: „o Heere, ook dàt niet! Ik kan het niet hooren!" God *hoorde.* Zij heeft het *nooit* meer geroepen.

Ik heb het kunnen zeggen bij mijn stervende lieveling: „Zijn doen is enkel majesteit." Maar ach, dominee, ik heb zoo'n strijd met mezelf. Als het geen opschroeverij is, maar je hebt het offer eerlijk gebracht, waarom dan toch dat verscheurend leed in de ziel? Waarom die onaandoenlijkheid voor al wat mij nog gebleven is? Waarom dat verlangen om óók maar heen te gaan? Ik heb ons meiske zoo zéér begeerd (de eersten waren jongens), mijn man óók.... en nu heeft God haar weggenomen. Zij had belangstelling voor de armsten, zij gaf den grootsten schooier een hand, liep met hem mee, vroeg of hij wel een bedje had, of hij wel eten genoeg had, enz. Ze was echt populair bij ons! Maar o ze was zoo'n fijn besnaard zieltje! Haar kinderoogen vroegen zoo: „heb me lief! heb me toch *vooral* lief!" Ja, God weet wel wáárom Hij haar uit deze harde, verdachtmakende en dikwijls zinnelijke wereld weghaalde.

Die kleine huppelaarster! Zij huppelde altijd. Nu mag zij huppelen van zielevreugd, zij heeft haar heil verkregen. Hemelsche glans straalt nu van haar uit, daar Jezus haar omgeeft. Ik heb haar zelf in een eigengedragen nachtjaponnetje met crême omslagen afgelegd. Den avond daarop heb ik haar zelf in haar

aardsche huisje gelegd, en toen lei ik m'n hand op haar voorhoofdje en moest ik opzeggen: Jezus, uw verzoenend sterven, blijft het rustpunt van ons hart, en nog eens: Veilig in Jezus' armen, veilig aan Jezus' hart. Ja, dit alleen gaf mij de kracht om het zelf te doen en haar af te staan. Daarna droegen de mannen haar, door ons beiden gevolgd, naar beneden.

Annie's grafje.

Kiezelsteentjes, waarmee ze zoo graag speelde, dekken haar grafje. Daaromheen maagdepalmen, en aan het voeteneind brachten wij de eerste sneeuwklokjes uit eigen huis, en crocusjes, die ze zoo dikwijls in het gras bewonderd had en waar ze steeds voorzichtig om heen liep, om ze niet te beschadigen. Aan het hoofdeinde een rose treurroos, die geeft haar, als ze bloeit, haar schaduw. En daaronder een ovaalvormig steentje:

Hier rust onze lieveling Annie.

Laat mij van Uw groote kudde
Toch een heel klein schaapje zijn.

* * *

O, duizenden moeders en vaders zullen dezen zoo echt-moederlijken brief *verstaan*. Elk heeft weer zijn *eigen* intonatie van het lied der smart, zijn *eigen* ervaringen en gedachten. Maar geen bedroefd ouderhart of het klopt warm met deze teedere vrouwenwoorden mede, gelijk zij, en elk die dezen weg mede moest bewandelen, voor *goed* geleerd hebben met anderen, die een kindje moesten missen, mede te voelen en mede te bidden. De Heere *heelt* de wonden, die hij slaat, maar volkomen *genezen* doen ze niet meer op aarde. Het lidteeken blijft. Mijn kind in den hemel zou, ware hij bij ons gebleven, nu een man van 42 jaren zijn. Denkt gij dat er in die 40 jaren sedert zijn sterven één dag geweest is, waarop ik *niet* aan hem heb gedacht?

Komt, bedroefde ouders, wij willen onze hoofden opwaarts heffen en ons hartelijk verheugen in *hunne* bevrijding en in *onze* met elken dag nader komende *ontmoeting!*

VAN EEN ZIEKBED.

Zij was een arm, zwak stumpertje. Ziek van haar achtste jaar af. En nu was zij er tien. Zij had veel pijn, *heel* veel pijn. Af en toe kwam de lust in het leven, en het verlangen naar buiten, naar de schoone, lieve zon en naar de vroolijke vogeltjes, wel eens bij haar boven, en dan stonden de tranen in haar zachte oogen. 't Viel ook zoo moeilijk haar makkertjes te hooren daar stoeien en lachen, touwtje springen en krijgertje spelen, terwijl zij op haar eenzaam bedje moest liggen, met ach, zooveel pijnen.

Maar zij had toch ook haar *gelukkige* uren. Want zij had *Jezus* gevonden, en zij leerde Hem hoe langer hoe *meer* vinden; inniger, dieper, teederder. En langzamerhand ontsproot er een liefelijke lente Gods rondom haar legerstede veel schooner dan de bloemen daarbuiten.

Het huisje van haar ouders was arm, en die ouders waren nog ongeloovig bovendien. Het was er dus *heel* arm en *heel* koud. Maar het geloof van de kranke Ida ondermijnde het ongeloof van haar ouders van dag tot dag. Dat wist zij niet eens, daar dacht ze ook niet aan, maar dat blijmoedig vertrouwen op den Heiland — o, het maakte die ongeloovigen zoo ongelukkig; en als een mensch ongelukkig is in zichzelven, dan kan hij zoo gemakkelijk gelukkig worden in Jezus!

De leeraar, die haar bezocht, dacht dat hij dat kind heel wat geven kon, maar hij moest het spoedig erkennen dat hij nergens zóóveel ontvangen mocht, als dáár bij dat jonge teringlijderesje.

Hoe verlangde zij naar Huis. En eindelijk haalde de Heiland haar thuis. Zij voelde met volkomen-helder bewustzijn, dat haar harteklop verslapte, en dat haar oogen begonnen te breken. Haar laatste woord gold haar *moeder*.

„Moeder!" riep ze, „nu kan ik u niet meer zien, maar nu zie ik Jezus!" En daarop stond haar adem stil.

Zoo stierf dit tienjarig dochterken. Ja, het lijden is vaak zwaar te dragen, maar hoe zijn toch Gods kinderen *meer* dan overwinnaars door Hem, die hen heeft liefgehad!

JONG GESTORVEN — VROEG BIJ GOD.

Hoe een kind zegevierde over den dood.
Bevordering tot heerlijkheid en begrafenis van 't jongste dochtertje van Kapitein Stolwerk.

Zij lag in het kistje als een engeltje met de lieve oogen gesloten, als in een rustigen slaap. Het hoofdje was verbonden, maar overigens waren er geen sporen van het vreeselijk ongeluk zichtbaar, behalve een gebrand onderlipje en een vlekje op het neusje. Liefdevolle handen hadden de witte bloemen dicht om haar heen geschikt en het scheen of zij sluimerde, als om er straks mee te spelen. Maar neen, zij speelde reeds eenige dagen te midden der engelen voor Gods troon.

„Dit kind is biddende gestorven, zij stierf met den naam van den Heiland op haar lippen," zei de hoofdonderwijzer der christelijke school op het graf. En zoo was het. Zonder dat iemand het kon voorkomen, was de kleine in brand geraakt door een vonk uit de kachel op het witte nachtjaponnetje, en in eene seconde stond ze in lichte laaie. Toen de ouders de vlammen gebluscht hadden, vouwde zij dadelijk de gebrande handjes en bad: „O, Heere Jezus, neem mijn pijn weg! Om Jezus' wil! Om Jezus' wil!"

Haar vader droeg haar op zijn armen naar het ziekenhuis, maar op de trap van het Officierskwartier keerde de kleine zich om en zei troostend tot het dienstmeisje: „Jij hebt het niet gedaan, hoor Trijntje, jij kon het niet helpen!" — Haar vriendelijke hartje zorgde er voor dat niemand beschuldigd kon worden, de oorzaak te zijn van het ongeluk. Zij was rijp voor den hemel en God nam haar weg. Op de vraag van haar moeder, of zij niet graag nog wat bij hen zou willen blijven, antwoordde zij: „Ja, dat wil ik ook wel, maar ik ga liever naar den hemel."

Een oogenblikje scheen het alsof de duivel zelfs deze reine kinderziel bestookte, want zij zei opeens: „Nu zegt de duivel dat ik niet naar den hemel ga, maar ik ga er wèl heen, want ik houd van den Heere Jezus!"

Haar laatste oogenblikken waren vol van vrede. Zij lag stil, zonder pijn te gevoelen en praatte heel helder, lachte zelfs tegen haar lieve ouders. Toen zeide zij: „nu moet ik gaan slapen, ik heb zoo'n slaap," en ze sloot de oogjes, om in te slapen in de armen van den goeden Herder.

Geen wonder dat de geheele stad diep ontroerd was bij het vernemen der droeve tijding. Een onafzienbare schare volgde den stoet op de straten en omringde het graf. Het muziekkorps speelde o. a.: „Eens brachten de moeders haar kinderen tot Jezus" en langzaam ging het door de straten. De jonge soldaten van Alkmaar in het wit gekleed, volgden in twee rijen, vooraf-gegaan door twee kleinen, die de Eerevlag droegen, waaraan ook het witte lint bevestigd was. De jongelieden-werkers liepen naast de koets.

Majoor Feenstra, bijgestaan door vele officieren, leidde zoowel een dienst in de zaal als de plechtigheid op het kerkhof. Hij sprak woorden van leven en troost, die het oog opwaarts deden blikken en de ziel versterkten. Na hem spraken nog secretaris Jurritsma van Utrecht, een oud vriend van den kapitein, het hoofd der christelijke School, waar de kleine toe behoorde, broeder Stolwerk uit Utrecht, de grootvader, en ook ik had het voorrecht een enkel woord te spreken. De kapitein, de zwaar beproefde vader, werd wonderbaar door God ondersteund en sprak van het vertrouwen, dat hij had in zijn God, zelfs als diens wegen ondoorgrondelijk waren. De Meester, de eigenaar van den hof, had de lelie geplukt waar de tuinman zoo angstvallig over had gewaakt en zoo trotsch op was geweest. Maar omdat de Meester het deed, was het goed.

De zusters Stolwerk uit Utrecht zongen te samen het schoone lied: „Als aan 't eind van mijn leven." En ook werden kinder-stemmen gehoord in zacht, lieflijk gezang. De Jonge Soldaten eerst, die kleine Tim's lievelingslied zongen, daana de kinderen der christelijke school. Niet alle stemmetjes zongen mee, daar vele kleinen moeite hadden hun snikken in te houden. Hetzelfde ondervonden de grooten ook, tot de politie-agenten toe, die gedachten hoe het kleine meisje, dat naar het Hemelsche tehuis

ging, nooit de zaal verliet zonder hun een handje te geven.

Op het lint aan den palmtak, dien de schoolmakkertjes samen gegeven hadden, stond het veelbeteekenend woord: De bloem valt af!

Ja, de wind, de storm was er over gegaan, en had het teere stengeltje geknakt. En toch — ween niet over dit kind, want het is biddende gestorven — het is bij Jezus!

De ouders vragen echter onze gebeden, ons diep medegevoel, om te kunnen blijven dragen en.... danken. Wij willen hen daar gaarne nog eens van verzekeren.

Wij hebben een God en „Hij is krachtiglijk bevonden eene hulp in benauwdheden!"

VOOR BEROOFDEN.

O, schrei niet meer! Uit droeven dood is 't leven,
Is 't zaligst leven heerlijk opgegaan.
Zaagt gij de kroon, aan mij ten deel gegeven,
Van blijden trots zou 't ouderhart u slaan.
Ik jubel voor het aanschijn van den Heer.
O, schrei niet meer!

O, schrei niet meer! Ik kwijnde weg beneden,
Een teêre bloem bij harden voorjaarsnacht.
Hier bloei ik o, zoo schoon in 't Hemelsch Eden,
Hier glanst met oude en altoos nieuwe kracht
Het eeuwig licht der Godheid op mij neer.
O, schrei niet meer!

O, schrei niet meer! De jaren snellen henen:
De vreugdestond, o dierbare ouders, naakt,
Dat gij en ik hierboven, ons hereenen,
Hier, waar geen dood de zoete banden slaakt.
Den blik omhoog! Gij ziet uw kind eens weer.
O, schrei niet meer!

ZIJ SLAAPT.

LUKAS 8 : 52.

Lange, lange jaren geleden was daar een Overste eener synagoge in Palestina, die een dochtertje had van twaalf jaren; de vreugde van zijn leven. Toen dat kind krank werd, hield ook de vreugde van zijn leven op, en toen hij den dood zag naderen, ging Hij tot den Profeet van Nazareth, van wien het gansche land sprak.

Hij trof den Heiland te midden van een groote menigte aan, en gaarne had hij Hem medegenomen naar zijn droevige woning, waar het dierbare kind met half-gebroken oogen ter neder lag. Maar Jezus kon niet medegaan. Daar stond eene vrouw vóór Hem, die er nòg ellendiger aan toe was dan deze bedroefde vader, en die moest Hij eerst opwekken en vertroosten. „Wees welgemoed, dochter, uw geloof heeft u behouden; ga henen in vrede."

Terwijl de Heere met haar bezig was, verloor de arme vader het laatste overblijfsel zijner zwakke hoop. Daar komen zijne knechten hem al achterna met de tijding: „doe den Meester geen moeite meer aan, uw dochtertje is al gestorven!"

Het is dus te laat voor hulp!

Maar voor Jezus is het nimmer te laat.

„Vrees niet, Jaïrus! Zij is niet gestorven, maar zij slaapt! Meen niet dat uw kind moet sterven, omdat Ik eerst een arme vrouw geholpen heb.... Kind, sta op!" Toen kwam haar geest weder, en zij is terstond opgestaan.

Zóó was het lange, lange jaren geleden.

Waar is de Helper nù?

Hij leeft nog, geliefden! Zijn dienaren en boden staan Hem ook nú ten dienste, al is Hij onzichtbaar voor ons oog en niet meer op aarde. Hoe menige kranke is uit de kaken des doods op Zijn woord en bevel ten leven wedergekeerd! Maar ook dáár waar het voorhangsel gevallen is, blijft Zijn Jezuswoord van kracht: zij slaapt. Treurende ouders, verneemt dat woord en troost u! Ook voor het grafje van uw lieveling komt de ure der

opstanding en dan spreekt de engel ook tot uw slapend kind: sta op!

En als wij over onze kerkhoven heenwandelen, en de tranen ons over de wangen stroomen, zeggen wij het elkander met een glimlach van blijde verwachting: zij slapen! Zij slapen! Maar.... om te herrijzen. Hallelujah!

EEN STERFBED.

Ik stond aan 't sterfbed van een kind,
Een kind van negen jaren.
Gelijk een gier het duifje vindt,
Zoo kwam de dood in wervelwind
Den lusthof binnen varen.

Verpletterd stonden de ouders daar,
Onmachtig om te weenen.
Wij zagen zwijgend op malkaar,
Een kleine, diep bedroefde schaar
Om 't roerend schouwspel henen.

Op eens weerklinkt een blijde lach,
Die steenen kan verwarmen;
„Dag paatje, moetje, goeden dag!
„Hoe heerlijk dat ik sterven mag!
„Daar zie ik Jezus' armen!"

En in zijn bedje opgericht
Door d' Engel, die hem haalde,
Hief hij naar Boven 't aangezicht;
En 't was alsof een hemelsch licht
Op allen nederstraalde.

Toen knielden wij bij 't bedje neer,
En weenden tranen-stroomen;
Maar toch verheugden wij ons zeer
Dat God dit kind, zoo zacht en teer,
Bij zich had thuis genomen.

ONZE KINDEREN IN DEN HEMEL.

Wie kent het niet dat liefelijk moment uit het leven des Heeren, waarboven dit opschrift voegt: „Jezus ontvangt en zegent de kinderkens?" Wie wordt niet getroffen, als hij ziet wat de gewijde kunst in beeld heeft gebracht: Jezus zittende op een steenen bank, met een jong kind op Zijn schoot, terwijl er één zoo vertrouwelijk naast Hem staat en met kinderlijken eerbied naar Hem opziet, en vóór Hem andere kinderen? Wie kinderen heeft en op die kinderen bezorgde blikken werpt, vragende: „wat zal er van hen worden, wie zal er voor hen zorgen, hen behoeden, wanneer de dood mij wegneemt?" leze en herleze dat treffend verhaal, dat niet alleen van een gewichtigen eisch spreekt, maar ook van eene heerlijke belofte, de belofte dat die kinderen door Jezus zullen worden gezegend, die door vader of moeder tot Hem worden gebracht. Dit werkelijk te doen, die kinderkens Jezus aan 't medelijdend hart te leggen, al is het met veel gebrek, toch in oprechtheid, draagt voor 't ouderhart een liefelijke vrucht. En die vrucht is zielekalmte, wanneer aan de toekomst wordt gedacht. Dit gedaan te hebben, 't is voor het gebroken vader- en moederhart tot troost, wanneer de ouders staan bij het lijkje van hun kind, na langer of korter lijden voor 't geweld des doods bezweken.

Zullen de gebeden der ouders voor hunne kinderen verhoord worden? Voorzeker, zoo die gebeden zijn naar des Heeren wil, gebeden voor de jeugdige zielen; indien begeerd wordt dat die kinderkens eene eere van Christus mogen zijn, en dat, zoo zij weggenomen worden vóór den dag des kwaads, zij mogen opgenomen worden in de eeuwige heerlijkheid, om Hem, in wiens naam zij gedoopt zijn, eeuwig te verheerlijken.

Menigmaal gebeurt het dat jonge kinderen de kennelijke teekenen openbaren van de werking des H. Geestes in het hart, merkbaar in het spreken over Jezus, in het doen van allerlei vragen over Hem, over de Engelen, over den hemel, terwijl ook de kinderlijke manier, waarop zij spreken: b.v. „als ik in den hemel kom, zal Jezus mij dan een kusje geven? zal Hij zeggen:

zoo Justientje, ik ben blijde dat gij er ook zijt?" of „Moeder! mag ik Jezus een handje geven als ik bij Hem kom?" en dergelijke uitdrukkingen meer, zoo echt natuurlijk en treffend moeten heeten. Juist dat eenvoudige, dat echt kinderlijke bij het spreken over wat zoo verheven, zoo goddelijk groot is, is de beste wederlegging van hen, die beweren dat onze jonge kinderen onvatbaar zijn voor wat met den hemel in betrekking staat. Heeft niet Jezus eenmaal gezegd: „wat Gij, Vader! voor de wijzen en verstandigen hebt verborgen gehouden, dat hebt Gij aan de kinderkens geopenbaard," en wanneer de psalmdichter zoo heerlijk verklaart dat Jehovah zich uit den mond der kinderkens lof heeft toebereid, dan moet dit woord „kinderkens" in zijne letterlijke beteekenis worden genomen.

Eenmaal vond ik enkele dagen na den dood van een klein meisje, 9 jaar oud, een uitgeschreven schoolvers: „ziet gij daar ginds die groote schaar van kinderen voor Gods troon?" Daarop volgden deze woorden: *En ook een kind van negen jaar.* Daarop weer als laatste regel: „Die 't heil voor mij verwierf." Wijzen der aarde mogen daarover lachen, maar de geloovige erkent zulke woorden als de vrucht der werking Gods in het kinderhart.

Onlangs stond ik bij het graf van een vijfjarig meisje. Het was voor mij een smartelijk oogenblik. Ik had dit kind zoo liefgehad, niet alleen omdat het den naam had gedragen van mijne onvergetelijke moeder, maar ook omdat ik in dat kindje iets had ontdekt, dat de werking van Gods Geest in dat jeugdig hart openbaarde. Maar daardoor werd dan ook de smart over haar heengaan wonderlijk verzacht.

Zij was lang lijdende geweest, maar zonder te klagen. In het eerst sprak zij nog al, maar altijd over den Heere Jezus. De moeder moest haar gedurig van Hem vertellen, en dan haar lievelingsversje zingen:

'k Weet een Vriend, ver boven andren,
O welk een Vriend!
Niets kan Hem ooit doen verandren,
O welk een Vriend!

Denk wat Hij voor ons wou lijden,
Om van vloek ons te bevrijden,
Welk een doodsstrijd Hij wou strijden,
O welk een Vriend.

Met haar zusje had zij 't volgende gesprek.

Deze had haar gevraagd: „zou je willen sterven als je naar den Hemel ging?" waarop zij had geantwoord: „ja, ik wel, en jij?" En toen het zusje hernam: „zou je dan moeder hier laten?" gaf zij dit antwoord: „o, dan zou ik in den hemel op moeder wachten!"

Op zekeren middag zat zij met de pop op haar schoot in het ledikantje. Zij was alleen. De moeder luisterde in de kamer daarnaast. Zij verhaalde aan de pop dat de Heere Jezus op de boot naar Oud-Beierland was; want daar was een ziek kindje, dat Hij ging zien; want Hij hield zooveel van dat kindje, en dat kindje hield ook zooveel van Hem.

In het begin van haar ziekte bad zij: „Lieve Heere Jezus! wil U mij beter maken," maar later wilde zij dat niet meer bidden. Als de moeder haar de vraag deed of zij het naar vond te sterven en van moeder af te gaan, schudde zij het hoofdje en zag hare moeder zoo kalm aan. Zij klaagde er over dat zij zich zoo verveelde, ofschoon zij allerlei speelgoed op haar bedje had. Later zeide zij: „Moe, ik ben klaar." De moeder begreep haar eerst niet, maar vraagde later: „ben je klaar als Jezus je komt halen?" en toen zei ze „ja!" en zag er zoo gelukkig uit. Een oogenblik later sprak zij: „mag ik den Heere Jezus dan ook een handje geven?" 's Middags kort vóór haar sterven, sprak haar moeder: „Justientje, als je nu weg bent, en moe zit hier alleen, dan denk ik: „nu zingt Justientje bij Jezus in den hemel." Daarop stak zij beide armpjes naar haar moeder uit en gaf haar het laatste kusje.

Daarna zag zij met oogen vol blijdschap naar den hemel, en wees met haar ééne armpje naar boven alsof zij in de verte wat zag. — Na korten, maar hevigen doodsstrijd ontsliep zij.

Wel mocht ik aan de treurende ouders dit woord des dichters in herinnering brengen:

O gelukkig kindervolk!
O lammerkens des Heeren!
Wie, die de ware liefde kent,
Zou u terug begeeren?

Welk een voorrecht is het kinderen zóó te zien heengaan, om in den geest ze te volgen op hun tocht door lucht en wolken naar het huis des Vaders. Gelukzalig de ouders, die dat in waarheid „Heilige Land" hebben liefgekregen, die zelven door genade Gods naar dat Land op weg zijn. Welk een liefelijke, vertroostende, moedgevende gedachte is het voor zulke ouders te weten dat hunne kinderen reeds dáár zijn, voor eeuwig verheven boven zonde en lijden! Welk een voorrecht te weten dat die almachtige en getrouwe Heiland, wiens lof de kinderkens bezingen, ook hèn door druk en lijden voorbereidt voor die heerlijke toekomst, als alle geloovige ouders, met hunne gezaligde kinderkens voor altijd hereenigd, in het bezit van een storelooze zaligheid de vruchten plukken van des Heeren heilige offerande, eenmaal aan het kruis gebracht, waardoor dat kruis voor ouders en kinderen te samen de boom des levens is geworden.

NU IS HET KINDEKE DOOD, WAAROM ZOUDE IK VASTEN?

2 Samuël 12 : 23.

De wegen des Heeren zijn vaak zoo wonderlijk. Wat is er nu toch tegenstrijdiger dan moeder*smart* zonder moeder*vreugde?* Hoe gaarne en hoe gemakkelijk zou alle leed vergeten zijn, wanneer daar een klein hulpbehoevend wezentje de teedere armpjes kon uitstrekken naar zijne liefhebbende verzorgster, en spelen in haar schoot. En nu.... ach, het is alles zoo anders, zoo droevig anders dan het moederhart had gehoopt en gebeden!

En toch, geliefde, de Heere vergist zich *niet* en gij kunt ook van koning David, wiens woord wij hierboven neerschreven, leeren *hoe* u te troosten. Zoolang daar nog hope was, en hij zijnen

God nog *kon* aanroepen om het leven van zijn kind, *deed* hij het, met vasten en met vurige smeekingen. Maar toen de Heere hem duidelijk had gemaakt: „mijn weg is *anders,* spreek mij niet meer van deze zaak," toen gaf hij zich over in Gods wijzen raad, morde niet tegen, maar vatte de levenstaak in 's Heeren kracht weder op.

O mijne zuster, tracht dien man naar Gods harte na te volgen. Bid om genade dat gij waarlijk *gelooven* moogt dat, wat de Heere deed, *goed* is. Onze wegen zijn zoo dikwijls *niet* de Zijne, ze lijken ons vaak doornig en raadselachtig, maar toch weet Hij zoo goed wàt ons waarlijk vormen kan tot Zijnen dienst en *hoe* wij het best voor het leven in Zijne gemeenschap kunnen toebereid worden.

En uw kleintje, ach, gij moogt u toch óók wel *verblijden* als gij denkt aan zijne heerlijkheid. Zeker, gij hadt het gaarne opgevoed, groot zien worden, als een kind Gods zien opgroeien tot Gods eere en veler vreugd; maar toch, denk eens aan *al* die zorgen en zonden, aan *al* die verleiding en gevaren, waaraan uw lieveling nu voor eeuwig ontheven is! En Hij, die troost „gelijk een moeder troost," Hij geve u genade om nú of later eerlijk te zeggen: „O Gij, Heere van leven en van dood, Gij hebt alles wèl gemaakt." En dan ziet gij ook uw gestorven kindeke niet meer als een *doode* maar als een *levende* aan, en zegt gij met David: „hij zal tot mij niet wederkomen, maar ik zal wèl tot hem gaan." En dan is alle scheiding vergeten en zijn de laatste tranen afgewischt.

AAN TREURENDE OUDERS.

Ik kan en mag niet zeggen: „ween niet!" Onze Heiland heeft óók geweend bij Lazarus' graf, Hij kan uw tranen niet veroordeelen. Maar o, laat de blijdschap der *hope* toch uw droefheid temperen! Ik weet niet *hoe* deze bittere smart u verder brengen moet, maar zij *is* toch ingevoegd bij die „alle" dingen, die hun, die God liefhebben, ten goede medewerken.

Gij hebt uw kind aan God afgestaan. Gij behoeft er niet aan te twijfelen of Hij heeft die overgave aangenomen. Wat gij uw kind boven alles hebt toegewenscht en voor hem hebt atgebeden,

waren geestelijke en eeuwige zegeningen. Indien dan uw hoogste wensch aan uw kind vervuld is, op den tijd en op de wijze, die de hoogste Wijsheid goed vond, dan moogt gij niet weigeren getroost te worden. Gij weet niet wàt heerlijken arbeid, wàt lieflijke vreugde uw lieveling smaakt in die wereld, waar Gods verlosten Hem „dienen in Zijnen tempel dag en nacht."

Wij behoeven aan ons menschelijk gevoel geen geweld aan te doen; wij *mogen* dat zelfs niet. Maar ik mag u toch wel herinneren aan al den strijd en al het lijden, die uw dierbaar kind nu reeds te boven is, terwijl *onze* tranen nog vloeien, en God alleen weet *hoe* lang en *hoe* bitter nog! Denkt aan de vreugde van hen, die bij Jezus zijn.

Kort geleefd, is kort geleden,
Vroeg gestorven, vroeg bij God.

DOODGEBOREN.

Onder de vele raadselen, die deze arme aarde biedt, heb ik dat van de doodgeboren kindertjes altoos een van de smartelijkste gevonden. Moedersmart zonder moedervreugde. Hoeveel stille, blijde hoop, hoeveel liefelijke verwachting is dan op éénmaal verijdeld! Hoe donker is deze weg voor het ouderpaar, dat toch geen ouderblijdschap genieten mag! Ik heb ergens van Jean Paul een woord gelezen, dat ik hier overneem.

Het is hartontroerend na te denken over dien kleinen mensch, die uit den eersten sluimer des levens in den slaap des doods is overgegaan; wiens oogen gesloten zijn op aarde, zonder ooit zijn ouders, die hem weenend nablikken, gezien te hebben; dien men liefhad, maar die zelf hier beneden de liefde niet heeft leeren kennen; wiens kleine mond tot stof wordt, zonder één woord te hebben gestameld, en wiens aangezicht in den nacht wordt weggeborgen, zonder dat het op onze wereld van een eersten glimlach heeft geblonken.

Deze vroeggeplukte bladerknopjes onzer aarde zullen wel hier of daar een stam vinden, op welken de God des levens hen zal overënten. Deze bloemen, die reeds in den morgen zich sloten, zullen wel een morgenzon ontmoeten, die haar opnieuw zal openen.

VERLOF NAAR HUIS TE GAAN.

In Zweden heb ik eens eene arme boerenvrouw bezocht, die een doodziek dochtertje had. De Heere bestuurde het zóó, dat ik juist een uurtje vrij had en met het lieve kind, dat tering had en dicht bij haar einde was, kon spreken en bidden. Een predikant was uren in den omtrek niet te vinden. Ik mag gelooven dat zij in vrede is heengegaan. Hoe internationaal is toch het Christendom! Daar kom ik nu in een vreemd land, in een eenzame woning, bij onbekende menschen, maar toen ik den zoeten naam „Jezus" noemde, verstonden wij elkander terstond.

Toen ik thuiskwam van de reis vond ik de doodskaart van het meisje met deze schoone woorden: „Onze lieve Martha hemförlöfvades," letterlijk vertaald: „kreeg verlof naar Huis te gaan." Dat is in Zweden de gewone uitdrukking voor „sterven." Is dat niet heerlijk? Zal ook van uw en mijn sterven gezegd kunnen worden: zij kregen verlof naar huis te gaan?

EEN HERINNERING.

Al weer een klein kindje naar den hemel. Gisteren kwam mijn vriend zeggen dat zijn jongste dochtertje, onlangs door mij gedoopt, heel bedenkelijk was, en dadelijk gingen mijn vrouw en ik eens kijken. Ik zag terstond dat het einde nabij was; een vluchtige blik op het kranke kind, met zijn heldere oogjes, zou misschien iemand kunnen misleiden, maar neen, dat waren geen normale oogjes meer! Groot van angst keek ze ons aan, doch zonder eenig spoor van bewustzijn, en dat kleine handje greep maar aldoor in de gordijntjes van het wiegje, nèt als ik stervende volwassenen zoo vaak óók zag doen. Korte, pijnlijke kreuntjes, nooit tot gillen of schreeuwen overgaande, maar dubbel duidelijk den ademnood openbarend, werden zonder ophouden uit het hijgende borstje opgezonden, halsje en

gezichtje waren onnatuurlijk dik.... we stonden een wijle machteloos rondom dat worstelende wezentje, en toen bad ik door haar klagende zuchten henen: „wij danken U, Heer, dat Gij de kinderen liefhebt, nog veel inniger en teerder dan deze bedroefde moeder, en wij bidden U dat Gij dit arme schaap zonder al te veel lijden in uwe heerlijkheid wilt opnemen, om de verdiensten van uwen lieven Zoon, haar en onzen Heiland Jezus Christus. Amen."

En nu krijg ik daar vanmorgen om 7 uur de tijding dat het kleintje gisterenavond om 10 uur gestorven is. Hoe raadselvol is toch het leven! Waartoe is toch zoo'n arm schepseltje geboren! Nog geen jaar heeft het geleefd, en geen dag is het gezond geweest. Wat de moeder met dit kleintje heeft afgetobd, is niet te beschrijven, en dat hoeft ook niet. Ik meen dat wanneer al de smarten der moeders beschreven werden, geen duizend werelden deze martelaarsboeken zouden kunnen bevatten. Maar God heeft ook die tranen geteld, ook die verzuchtingen en worstelingen aanschouwd, en dat werpt op al dat lijden een glans van stille, blijde hope. Hij, de Barmhartige, weet het en dat sluit toch den mond van Gods kind voor opstandige klachten. Alle lijden is een raadsel, en onder die vele raadselen is het lijden van zoovele kinderen zeker wel een der àllersmartelijkste, maar de Heere vergist zich toch niet, en uit den mond juist dezer kleine overwinnaars vormt Hij zich de lieflijkste koren Zijner hemelsche zangers.

Ouders, die uwe vroeg gestorven kindertjes beweent, tobt toch nooit over hunne zaligheid! Laat toch, bid ik u, een koude verstandstheologie u nimmer doen twijfelen aan de liefde van uwen God, die deze kleintjes, als wij, in zonden ontvangen en geboren, uit dit leven, vol ellende en tranen, overzet in Zijn heerlijk Paradijs! Bant als een giftige gedachte uit het binnenste van uw hart zelfs maar de mogelijkheid dat de eeuwige liefde het slechter zou maken met uw lievelingen dan gij het in uw onmachtige teederheid voor hen hadt willen doen! De Doop àls zij dien ontvangen konden, is een liefelijke troost, maar de Doop maakt geen enkel kindeke zalig, en daarom ook uw òngedoopte

kleintje is bij den Heere, en uit den mond ook van uw schatje heeft de Heiland zich lof bereid.

Gelukkige kleintjes, die den strijd te boven zijt. Gelukkige vóórtrekkers, die niet als wij en onze grootwordende kinderen, de woestijn nog dóór hebt te worstelen, maar vroegtijdig bevorderd werdt tot heerlijkheid. Kleine majesteiten, wij ontblooten eerbiedig voor u het hoofd en wij verheugen ons eerlang de blijde tonen uwer hemelsche symphonie te hooren, wanneer ook wij de grenzen zijn overgetrokken en binnengaan in het Vaderland, waar wij ook u zullen wederzien en met u ons zullen verheugen in 's Konings aangezicht.

NAAR HUIS GEGAAN.

Onder alle doodsberichten, die ik in den loop der jaren heb ontvangen, hebben weinige mij zóó getroffen als dit briefje: „Onze lieve Lena is vanmorgen half 10 vroolijk en dankbaar naar Huis gegaan." De diepbedroefde moeder, die het mij schreef, kon toch niet zonder een glimlach haar gestorven dochterke aanzien. Ze had zóó naar den Heere Jezus verlangd, en ze was zóó gelukkig in Zijne liefde, dat *alle* bitterheid van dat sterfbed was weggenomen.

Benijdenswaardige genadegave, zóó als een Elia op te stijgen, als een Henoch naar den Hemel te gaan, zonder de schaduwen van den vorst der verschrikking te zien dalen! „Wie in mij gelooft, spreekt de Heiland, zal leven al ware hij ook gestorven." Zoo iemand *sterft* niet meer, omdat hij met Christus gestorven *is*.

Een leeraar zeide eens tot een zieke, dien hij bezocht: „Hebt gij nog trek in iets bijzonders? Zeg het maar gerust, mijne vrouw zal het graag voor u klaarmaken." En de kranke antwoordde: „Ja, ik heb grooten lust in iets bijzonders." „Waaraan dan?" vroeg de predikant. „Naar Huis te gaan en bij Jezus te zijn," was het antwoord.

O, lieve Heiland, vervul ons hart met dat heimwee naar U, dan zullen ook wij den dood niet smaken in eeuwigheid!

O, HEERE JEZUS!

Een meisje van tien jaar was zwaar ziek aan hersenkoorts. Bij haar bed stonden vader en moeder, broers en zusters, verder nog goede vrienden, want allen wachtten op het einde. Wat hen het meest bedroefd maakte, was dat het kind stom was; sedert veertien dagen had het reeds niet meer kunnen spreken en zoo zielsgraag wilden de ouders haar stem nog eens hooren. Maar het kind bleef stil; alleen aan de ademhaling zag men dat het nog leefde.

Toen kwam de Heere en maakte de stomme sprekend. In de ziekenkamer was het zóó stil, dat men een speld kon hooren vallen. En ziet, het kleine meisje richtte zich een weinig op en flink en duidelijk riep zij: „O, Heere Jezus!" Meer zei ze niet, ging weer liggen en was naar Huis gegaan.

Allen, die tegenwoordig waren, hadden voor hun geheele leven genoeg gehoord. De predikant sprak aan het graf heel ernstig over dit woord „O, Heere Jezus" en menig hart werd getroffen en vervuld van liefde voor dien Heiland, die het stervende kind zoo treffend had doen prediken.

ZIE, UW ZOON LEEFT.

1 Koningen 17 : 23.

HET DOCHTERKE IS NIET DOOD, MAAR SLAAPT.

Mattheüs 9 : 24.

Zie ook Luk. 18 : 15—17 en Matth. 18 : 10, 11.

Wanneer de dood in eene woning is binnengetreden, en dat jonge leven, pas ontwaakt, weder door den God des levens is teruggeroepen van deze aarde, denk ik onwillekeurig aan den lieven Heiland, die de kinderen tot zich riep en zegende. En ik zou het aan alle bedroefde ouders, die schreien bij het ledige bedje van hun gestorven lieveling, wel willen toeroepen, wat Elia tot de bedroefde weduwe sprak: „zie, uw zoon *leeft,*" of wat onze Heiland tot de ouders van het gestorven dochtertje

zeide: „het dochterken is niet dood, maar *slaapt.*" O, welk een Heiland hebben wij toch, die zelfs dàn, als vleesch en bloed dreigen te bezwijken, wanneer *alles* in ons in opstand komt tegen dezen harden, bitter smartelijken weg, tot ons komt en zegt: „maar gij twijfelt er toch immers niet aan of uw lieveling heeft het thans beter bij *mij,* dan gij ooit in uw teederste liefde voor hem of haar hadt kunnen zorgen?"

Geloovige ouders moeten *nooit* twijfelen aan de zaligheid van hun gestorven kleinen. Ook al waren zij nog niet eens in den H. Doop den Heere opgedragen, zij *waren* toch reeds *Zijn* eigendom, door Hem gekend *vóór* hun geboorte en door Hem bemind met de teederste liefde, die de liefde van vader en moeder eindeloos overtreft.

Wat zouden wij gaarne iets *meer* van hen weten! Zouden ze groeien, toenemen in ontwikkeling en in grootte en in kennis? Zouden ze ons herkennen, als wij met hen daarboven vereenigd zullen zijn? O zeker, zij zullen volmaakt zalige wezens zijn en met ons den Heiland verheerlijken, die ook *hen* gekocht heeft met Zijn dierbaar bloed. Ook van hen geldt het: „zij gaan van kracht tot kracht steeds voort," en al wat aan hun jonge lijden herinnert, zal zijn uitgewischt en voor eeuwig weggedaan. Uit den mond der kinderen heeft *Hij* zich lof bereid, die ook aan *uw* lieveling een heerlijke plaats in het Vaderhuis daarboven heeft geschonken. En straks — o dan ziet gij elkander weer, bestraald met hemelsch licht en samen zult gij den Heiland groot maken tot in eeuwigheid.

DE ZALIGHEID VAN VROEGGESTORVEN KINDEREN.

Eene moeder te N. De vraag,[1]) door u ons voorgelegd, betreft een teeder en heilig belang. Volstrekte zekerheid kan een ant-

[1]) In het kort deze: mogen, ja moeten geloovige ouders vertrouwen dat hun kind zalig wordt? Soms gaan kinderen ook van vele gebeden verloren. Behoeven wij niets te doen dan te bidden voor ons kind en het te vermanen?

woord niet hebben, omdat Gods Woord zich er niet bepaald en duidelijk over uitspreekt. Maar wat wij zeggen kunnen, is dit: God is voorzeker niet aan de opvolging der geslachten gebonden, maar het behaagt Hem toch zich veelal met de werking Zijner genade langs die lijn te bewegen. In den regel zegent God de kinderen *door* de ouders. De kinderen van slechts voor de helft geloovige ouders, worden door den apostel Paulus voor rein, Gode gewijd, verklaard (1 Cor. 7 : 14). De stokbewaarder te Philippi werd door het geloof in den Heere Jezus Christus zalig, *hij en zijn huis* (Hand. 16 : 31). Daarom mogen geloovige ouders pleiten op het in den H. Doop bezegelde verbond Gods. Want de duidelijke teekenen van verwerping en verlorenheid zijn er niet, waar God nog aan het einde des levens de oogen der verdwaalden kan en wil openen.

In het 1e Hoofdstuk van de 5 Artikelen tegen de Remonstranten zeiden onze Vaderen (§ 17) deze merkwaardige woorden: „Nademaal wij van den wil Gods uit Zijn Woord moeten oordeelen, hetwelk getuigt dat de kinderen der geloovigen heilig zijn, niet van nature, maar uit kracht van het genadeverbond, in hetwelk zij met hunne ouders begrepen zijn, zoo moeten de godzalige ouders niet twijfelen aan de verkiezing en zaligheid hunner kinderen, welke God in hunne kindsheid uit dit leven wegneemt (Gen. 17 : 7, Hand 2 : 39, 1 Cor. 7 : 14)."

De waarheid, in deze woorden uitgedrukt, laat zich ook verder uitbreiden. Geloovige vader en moeder, blijft pleiten op Gods genadeverbond ook voor uwe kinderen. God is machtig het verstorvene levend te maken, en gij wordt geroepen, ja door den Heere zelven gedrongen, tegen hope op hope te gelooven, en van Hem vrijmoedig te vragen al wat u ontbreekt, steunend op Zijn trouwverbond.

Daar God de opvolging der geslachten wel dikwijls zegent, zooals uit de geschiedenis blijkt, maar zich niet daaraan bindt, zoo zou er nog onzekerheid bij eene bekommerde moeder kunnen overblijven omtrent haar kind. Maar nu zegt God: „Werp al die bekommernissen op mij, want Ik zorg voor u." Voor u: dat wil ook zeggen: voor uw vleesch en bloed, voor uw kind. Zoo

mogen wij, ook al blijft er nog onzekerheid over, op de knieën vallen voor Zijn troon en zeggen: „O God, ik pleit op uwe belofte."

AMEN!

De vrome Valerius Herberger lag geknield bij het sterfbed van zijn zesjarigen jongen. Het einde was heel dicht nabij. De vader wist het en zijn hart dreigde van droefheid te breken. Hij had zijn kind zoo innig lief. Ach, 't was zoo'n lieve, vrome jongen!

Herberger zeide: „lieveling, je zult nu spoedig van ons heengaan. Ben je niet bang om te sterven?"

— „Neen, lieve vader," zei het kind. „Ik ben niet bang om te sterven."

„Waarom ben je dan niet bang voor den dood?" vroeg de vader opnieuw.

— „Omdat ik naar Jezus ga, die mij zoo liefheeft," antwoordde het kind in allen eenvoud.

„Maar hoe weet je dat dan dat Jezus je liefheeft?" luidde het nogmaals van 's vaders lippen.

En het kranke, doodelijk vermoeide kind, dat heelemaal niet begreep wáárom zijn vader zoo wonderlijk bleef vragen, richtte zich met moeite uit de kussens op, zag zijn vader met die groote, diepe oogen aan, zooals alleen stervenden die hebben, breidde toen diep ontroerd zijn armpjes uit en zeide: „zóó heeft Hij immers voor mij aan het kruis gehangen!"

Toen zonk het uitgeput op zijn kussen neer, de moede oogen sloten zich en het schaapje was thuisgehaald door den goeden Herder.

Hebt gij nu nog éénige „theologie" noodig als gij *dit* gelooft, mijn broeder of zuster?

Ik heb hier voor leven en sterven genoeg aan. Amen, godlijk Evangelie, amen zegt mijn ziel daarop!

BEGRAFENIS

En Sara stierf. Daarna stond Abraham op van het aangezicht zijner doode, en hij sprak tot de zonen Heths zeggende: Ik ben een vreemdeling en inwoner bij u; geeft mij eene erfbegrafenis bij u, opdat ik mijne doode van voor mijne aangezicht begrave. En de zonen Heths antwoordden.... begraaf uwe doode in de keur onzer graven; niemand van ons zal zijn graf van u weren, dat gij uwe doode niet zoudt begraven.

GENESIS 23 : 2—6.

HET KERKHOF.

Stille rustplaats van Gods dooden,
'k Denk aan u met zoete vreugd,
Eindpaal van verdriet en nooden,
Rustplaats na den strijd der deugd.
Zouden wij voor 't sterven beven,
Sidd'ren voor dien jongsten nood?
Jezus liet voor ons Zijn leven,
Jezus overwon den dood.

Vrome, vroeg gestorven vrinden,
Slechts zijt gij mij wat vooruit.
'k Zal u allen wedervinden
Als ons Jezus 't graf ontsluit.
Eerlang zal ik met u rusten,
'k Rijp al vast voor de eeuwigheid;
'k Staar vast op die blijde kusten
Waar mij 't hoogst geluk verbeidt.

BEGRAVEN, GEEN VERASSCHING.

Hoewel wij erkennen moeten dat de lijkverbranding nergens in Gods Woord *verboden* wordt, en men zich wachten moet voor „bewijsvoeringen," die den toets eener eerlijke Schrift-uitlegging niet kunnen doorstaan, heeft toch het christelijk gevoel aller eeuwen zich vóór de ter-aarde-bestelling verklaard. Met instemming haal ik een woord van Ds Lingbeek uit een oude „Vragenbus" in *De Geref. Kerk* aan.

De lijkverbranding is in ons Vaderland niet iets nieuws, maar een zeer oude heidensche gewoonte. Bij ontgraving van de vele in ons vaderland gevonden grafheuvels uit den heidenschen voortijd, vindt men nog steeds de groote en kleine urnen, bevattende de asch van de verbrande lichamen van het ontslapen voorgeslacht. Blijkbaar was vóór de invoering van het Christendom die lijkverbranding hier algemeen in zwang. Eerst met die invoering is daarin verandering gekomen en is men de lichamen der afgestorvenen plechtig gaan begraven. Het is niet moeilijk te gissen wàt tot die verandering van zeden mag hebben gebracht.

Onze heidensche voorouders hebben wel het geloof gehad aan een voortleven na den dood, maar van eene opstanding ten jongsten dage wisten zij niet. Bij de christenen daarentegen stond, zooals wij dat kunnen lezen op de oude grafzerken in onze kerkgebouwen, de „verwachting eener zalige opstanding door Jezus Christus" in sterke mate op den voorgrond. Daarom vernietigden zij het lichaam hunner dooden niet in het vuur, maar begroeven zij het zorgvuldiglijk in de aarde, vast geloovende dat het eenmaal, wanneer de Heere Jezus wederkwam, heerlijk uit het graf zou verrijzen. In dàt geloof heeft men onder ons door alle eeuwen heen de dooden *begraven*, zoolang de christelijke godsdienst de heerschende was.

Wij behoeven hier den ommekeer in de ideeën niet te schetsen, die in de jongst verloopen eeuw heeft plaats gehad. Nadat eeuwenlang de christelijke gedachte het leven van ons volk heeft beheerscht, zijn wij thans gekomen in een tijd van hei-

densche reactie. Wij bedoelen met die woorden geenszins een deel van ons volk, die met de z.g. christelijke politiek niet meegaat, eenvoudig voor „heidenen" uit te maken. Toch willen wij het evenmin loochenen, dat de heidensche gedachte onder ons weer het hoofd heeft opgestoken en het Christendom begint te verdringen. Dr Hoedemaker heeft in zijn brochure over het Modernisme, in het laatst van zijn leven geschreven, dat Modernisme terecht genoemd een verschijnsel van heidenschen oorsprong. En die betiteling geldt niet alleen van het Modernisme, maar van vele dier mysterieuse secten, die in onze dagen het hoofd hebben opgestoken en aanhangers vonden en vinden onder hen, die het Christendom den rug hebben toegekeerd. Denk aan Buddhisme, Theosophie etc.

Welnu, het bewijs, hoezeer onze gewoonten en onze daden onder den invloed staan van onze geloofsvoorstellingen, is ook hier niet uitgebleven.

Toen het Christendom alhier zijn intocht deed, liet ons voorgeslacht (behalve in het aan oude gebruiken gehechte Friesland) zijne heidensche namen varen en bij den Doop gaf men aan zijne kinderen *christelijke* namen en noemde ze naar Petrus, Johannes of Jakobus, Pieter, Jan of Jakob.

Thans ziet men het verschijnsel dat men in kringen, die zich van het Christendom hebben afgewend, ook van die goede bijbelsche namen genoeg heeft en voor zijne kinderen weer heidensche namen opzoekt zooals „Olaf" of „Olga."

En wat hen bezielde om zoo te doen met de *jonggeborenen,* openbaarde zich ook in het gedrag jegens de *afgestorvenen.* Men richt in onzen tijd weliswaar geen heidensche grafheuvels meer op, om daarin de verbrande overblijfsels der dooden te bergen, maar men sticht een crematorium of lijkoven, waarin het stoffelijk overschot der afgestorvenen aan de vernietiging wordt prijsgegeven. Er schuilt dus achter dat *verbranden* en dat *begraven* der lijken *een tweeërlei wereldbeschouwing.*

O zeker, wij stemmen het onmiddellijk toe, wat men ons tegenwerpt: dat ook een lichaam, dat verbrand werd, in den jongsten dag wel weer uit zijn asch *kan* verrijzen en *zal* verrijzen. Wij

kleven de meening van die Hindoe's niet aan, die dachten dat een geheel aan stukken geschoten lichaam onmogelijk weer kon herleven. Anders zou 't er donker uitzien voor die geloovigen, die op deze aarde geen grafplaats hebben gevonden, omdat zij door de wilde dieren zijn verteerd geworden, of op den brandstapel den geest hebben gegeven, of door de wateren der zee zijn verzwolgen.

Zelfs de zee zal eenmaal hare dooden wedergeven (Openbaring XX : 13). En dus zou men met een schijn van recht kunnen beweren dat aan de christelijke gedachte van een opstanding uit de dooden, door de verbranding der lichamen geen geweld wordt aangedaan.

En *wij,* onzerzijds, zouden met nog meer recht daartegenover kunnen stellen dat het *begraven* der lichamen in elk geval dien afgestorvenen ook niet zal deren, en dat er voor niet-christenen tegen die begrafenis dus ook geen principieel bezwaar kan bestaan.

Er schuilt echter in die tweeërlei gewoonte, van verbranden of begraven, een symboliek.

Zij, die 't er voor houden willen, dat met dit leven alles gedaan is en die den dood dus aanzien voor eene vernietiging, zien er niets stuitends in als het stoffelijk overschot hunner dierbaren moedwillig aan de vlammen wordt prijsgegeven. Zóó als dat lichaam daar vernietigd wordt, zóó stellen zij zich juist voor dat ook dat menschelijk bestaan nu is vernietigd geworden.

Wij daarentegen, die in onze geloofsbelijdenis óók de hope der opstanding hebben geschreven, wenschen met de Kerk van alle eeuwen de lichamen onzer ontslapenen niet voor immer te vernietigen; neen, wij leggen ze neder in hun rustplaats, waaruit Jezus Christus hen eenmaal zal opwekken.

En vraagt nu misschien iemand: wanneer gij dus zelf erkent dat ook een *verbrand* lichaam eenmaal weer zal verrijzen, moet dan *alleen om de christelijke gedachte,* die er zich in uitspreekt, de *christelijke gewoonte* van begraven in stand worden gehouden? dan is ons antwoord: ja zeker en gewis.

Want zooals onze geloofsvoorstellingen (gelijk wij zagen) invloed

uitoefenen op onze gewoonten en handelingen, zoo moeten, omgekeerd, ook onze gewoonten en handelingen dienen om onze geloofsvoorstellingen in stand te houden en voort te planten.

Een opkomend geslacht, dat er aan gewoon is geraakt het stoffelijk overschot der ontslapenen, die hen voorgingen, naar den lijkoven te zenden en 't daar aan de vernietiging prijs te geven, zal hoe langs hoe meer gewennen aan de lage, materialistische gedachte, dat dood dood is en dat er geen leven is na dit leven.

Aan den anderen kant gaat er van die graven, rondom welke wij geschaard staan als wij onze dooden daarin nederlaten, ook een spraak uit. Ze spreken ons niet alleen van vergankelijkheid, maar ook van opstanding en eeuwig leven.

En daarom wenschen wij niet dat onze kinderen eenmaal, wanneer wij zullen zijn ontslapen, ons lichaam naar den lijkoven zullen zenden, maar dat zij ons een christelijke begrafenis zullen geven, en dat zij aan ons graf zullen staan, en dat dat graf hun nog moge spreken van het geloof, waarin dat voorgeslacht heeft geleefd en is gestorven. Opdat ook zij, door Gods genade, staan mogen in datzelfde geloof, dat eenmaal den heiligen is overgeleverd.

LEUGENS OP EEN KERKHOF.

Het volgende vertaal ik uit „Auf dein Wort," van Pastor Keller. Het is wel specifiek *Duitsch*, wij zouden het in Nederland in sommige opzichten wat *anders* inrichten, maar ook zóó spreekt het wel tot hart en geweten.

* * *

De heer Johann Gottlieb Mörselhuber was gestorven. Hoewel hij altoos ongetrouwd was gebleven, en iedereen wist dat hij een gierigaard was, die voor niemand ook maar *iets* over had, ook voor *zichzelf* niet, kreeg hij toch een *deftige* begrafenis. Waarom? Wel zijn neef, die zijn erfgenaam was, had veel *meer*

geörven dan hij ooit gedroomd had en wou nu op deze wijze den ontslapene zijn dankbaarheid toonen omdat hij zoo goed en zooveel voor hem gepot had. Het was dus een begrafenis *eerste* klasse! Ik hoefde er niet bij te zijn, maar omdat ik toch iets met den opzichter der begrafenis te bespreken had, ging ik vóór de grafkapel onder de treurwilgen en cijpressen zitten en kon zoo vanzelf deze Mörselhubersche begrafenis gadeslaan. Paarden met zwarte dekken en witte vederbossen trokken den lijkwagen voort, waarachter een stuk of twaalf verre verwanten liepen, die nog *niet* wisten dat neef-lief de universeele erfgenaam was. Zes bedienden in rouwliverei liepen naast den lijkwagen-eerste-klasse en trokken een plechtig rouwgezicht óók al eerste klasse, want elk hunner kreeg daarvoor f 6 fooi. In de kapel zelf was alles met palmen en lauwerkransen versierd. Rechts van de baar waren een tiental weeskinderen achter al dat groen verborgen, mitsgaders het orgel met zijn bespeler. Ook een violist was er bij gehuurd, die een smeltend „Waarom?" deed hooren. Ja, wáár-om moest toch die edele mijnheer Mörselhuber op 74-jarigen leeftijd zoo onverwachts uit zijn fabriek van wollen goederen worden weggerukt? Dat was toch nog geen leeftijd voor zulk een verdienstelijk man! Men fluisterde ook dat hij 3000 Mark aan het weeshuis en aan de kerk vermaakt had. Jammer toch dat zoo'n brave burger gestorven was! Na een zacht gespeeld koraal hield dominee Schwaltinger een gevoelige, aandoenlijke toespraak, waaruit deze zinsnede mij trof: „wanneer de lieve ontslapene zóó trouw en nauwgezet voor zijn zaak en zijn aardsche beroep gezorgd heeft, mogen wij daar wel uit opmaken dat hij ook met dezelfde trouw voor zijn hemelsche roeping zal gezorgd hebben!"

Weer klonk plechtig zingen. Bloemkransen. Gesmoord snikken van eenige dames. Gewichtige, ernstige gezichten bij de mannen, — ja, ja de dooden *verstaan* de kunst hunne dooden te begraven! Zóó dacht ik toen de stoet van treurende rouwdragers dicht langs mij heentrok en de eerste bocht insloeg. „Hoe zacht zien wij de vromen!" Zoo worden ze op den dag der begrafenis allemaal zalig gesproken. En plotseling was het mij als zag ik uit het

groen de bekende kop van den ouden Mörselhuber voor den dag komen, glad geschoren, vol kleine rimpels en zijn altijd heesche stem zeide: „het is *niet* waar, ik ben *verloren!*" Maar al gauw was die spookgestalte voorbij en de wind bracht nog de klanken tot mijn ooren: „Jezus is mijn toeverlaat!"....

Men rilt bij het lezen van deze snijdende woorden, die toch zoo in alles wáár zijn, en die in hoofdzaak van zoo menige „deftige" begrafenis, waaraan de dagbladen kolommen vol wijden, kunnen gelden. Bah! Bij zulk een vergulde leugenpartij vind ik de begrafenis van een Serooskerker, die ik eens bijwoonde, toch eerlijker en mooier. De éénige, die wat sprak, was de doodgraver, en die zei alleen: „ik dank julder voor de eer aan den dooden man bewezen."

Zouden er plaatsen zijn waar *meer* gelogen wordt dan kerken en kerkhoven?

WAARHEID OP EEN KERKHOF.

Vanmiddag heb ik een van de oudjes uit ons Diaconiehuis begraven.

't Was er een, van wie we haast geneigd zouden zijn te denken: die wordt zeker door den dood vergeten.

Ze was vijf-en-negentig jaar oud.

Heel moeilijk heeft ze 't gehad, heel veel zorg, heel veel smart. Ook heel veel armoede heeft ze doorgemaakt.

Toen ze negentig werd begon voor haar nog es een nieuw leven en kreeg ze een plaatsje in het Diaconiehuis. Een gemakkelijken stoel, in den winter dicht bij de warme kachel, een lekker, zacht bed, een eenvoudige, goede tafel, een vriendelijke verzorging.

Daar ademde ze op.

Zóó zal ik haar niet licht vergeten; behoudens een enkele keer in haar bed, zag ik haar nooit anders dan zóó.

In haar leunstoel weggezakt, heelemaal in elkaar, de handen samengevouwen in haar schoot, starend voor zich uit.

Neen, ze zag het niet, totdat men vlak bij haar kwam en ze ineens haar oogen opsloeg.

Wat deed ze daar toch, zoo in haar stoel, dag in dag uit?

Ze praatte niet meer mee met de anderen; de gesprekken kon ze toch niet meer volgen.

Wat deed ze toch?

Ik geloof wel in de eerste plaats: genieten.

Er is een genieten, dat luidruchtig maakt; er is ook een genieten, dat stil maakt.

Onze ouwe Bet — waarom zou ik haar naam niet noemen? — genoot in stilte. Ze genoot van alles; ze was immers niets gewend.

Misschien heeft de Heere daarom wel gezegd: ze geniet daar zoo en ze heeft zoo weinig gehad in haar leven, we zullen haar nog maar een poosje laten genieten daar.

Hoe kon ze anders zoo oud worden?

Hoe kon anders dat aarzelende levensvlammetje zoolang blijven branden?

't Genieten van haar was zóó echt dat, toen ze een half jaar geleden ziek was en ik, bij haar bed zittend, vroeg: „ga je ons nu verlaten?" ze antwoordde: „'k wil anders ook nog wel wat bij de juffrouw blijven." En verder zal ze wel héél veel gehad hebben om te overdenken, om en om keerend al de dingen, die in haar geheugen waren blijven hangen, al dat bittere, dat — o wonder! — in haar ziel geen bitterheid had achtergelaten.

Maar als haar leven zwaar geweest is, dan is haar sterven licht geweest.

Zooals de kaars, die bijna opgebrand is — we kennen dat wel. Het vlammetje beweegt onrustig, het wordt niet meer gevoed, het einde nadert. Ge komt en blaast het uit, zonder moeite.

Zoo heeft de dood haar levensvlammetje uitgeblazen, zonder moeite.

In één zucht ging de ziel uit het tijdelijke, het land der ballingschap, der vreemdelingschappen, over naar de eeuwigheid.

Op haar graf heb ik vanmiddag uitgesproken dat geweldige woord: „Ik woon — zegt de Heere — in de hoogte en in het heilige en bij dien, die van een verbrijzelden en nederigen geest is."

Dat waren woorden, die wel heelemaal bij onze oude Bet pasten; ze was van een verbrijzelden en nederigen geest.

Heeft daarom de Heere in haar hart woning gemaakt?

Ze heeft er zelf nooit zoo van gesproken; ze sprak immers niet meer.

Maar moet die vriendelijke, zachte glimlach, die er overgebleven was, na een leven van leed, niet de weerspiegeling zijn van den hemel in haar hart?

Zalig zijn de armen van geest, want hunner is het koninkrijk der hemelen.

*

OPSTAAN TER BEGRAFENIS.

MARKUS 10 : 49.

Het is een zware taak, die op ons rust, wanneer wij ons gereed maken een dierbaren doode uit te dragen naar zijn laatste rustplaats, want God heeft de eeuwigheid in ons harte gelegd, en alles, wat in ons is, komt in opstand bij de gedachte aan *dood* en *verderfenis*. Wij zijn niet voor den dood bestemd, en nooit, *nooit* zullen wij ons aan hem *gewennen*. Het geloof is eigenlijk niet anders dan den dood onder *iederen* vorm te haten. De levende, de *levende,* diè zal Hem loven!

Maar op zulk een begrafenisdag komt de Heere Jezus tot ons, en gelijk Hij het met den blinden Bartimeüs deed, doet Hij het nog met Zijne bedroefde geloovigen, die door het rouwfloers, dat hun oogen verblindt, Hem niet zien kunnen in al Zijn liefde en ontferming. Hij zendt hun Zijne jongeren, menschen van vleesch en van bloed gelijk als zij, en laat hun toeroepen: „bedroefde, heb goeden moed, sta op, Hij roept u!"

Hij roept u, ook tot dezen zwaren gang! Gij hebt ook nù een prediker, een getuige des Evangelies te wezen, doordat gij toont

ook in uw droefheid, niet te zijn als degenen, die geene hope hebben. Hij roept u om dit offer te brengen tot zijne eere, zoodat gij spreekt, zij het ook met snikkende stem: „uw wil, o Vader geschiede, en ik wensch de hand op den mond te leggen en U te zwijgen." Hij roept u om nu ook door *deze* zware daad uwe gehoorzaamheid te toonen en Hem weder te geven wat Hij in zijne wijsheid van u vraagt. Laat het u niet *ontscheuren,* maar *geef* het Hem!

En wij, die de bedroefden kennen en liefhebben, wij willen met hen mede gaan, hen sterken op den zwaren gang naar het graf; ter wille van dien Koning, die hier op aarde een vreemdeling is geweest, en die gezegd heeft: „wat gij aan den minste mijner broederen gedaan hebt, dat hebt gij mij gedaan." Rouwdragenden en treurenden, staat op. De Meester is daar en Hij roept u, en Hij, die in *al* uwe benauwdheden mede benauwd is geweest, ondersteune u met de rechterhand zijner gerechtigheid.

---

1. VOOR DE BEGRAFENIS.

De dood is ingetreden. De laatste snik is gegeven. Bijna oogenblikkelijk is er iets *anders* over het geliefde gelaat gekomen. Men kan niet duidelijk zeggen wáárin dat eigenlijk gelegen is; in de komende uren komt er meer vastheid, meer afgewerktheid in dat laatste aardsche beeldwerk, maar met onbedwingelijke zekerheid *weet* men het toch: de ziel heeft hare tijdelijke woning verlaten.

De liefde verricht dan het allereerst-noodzakelijke. De doode, die den last en de zorgen des levens *heeft* afgelegd, *wordt* afgelegd. Dank aan alle trouwe handen, die zoo menig gebroken oog eerbiedig hebben gesloten, zooveel vermagerde vingeren als biddend hebben saamgevouwen. Als alles gereed is, hebben zij den overledene — den mensch, die over het lijden heen is — zachtkens met het witte laken toegedekt. „Welgelukzalig is hij wiens overtreding vergeven, wiens zonde bedekt is."

In de woonkamer zit de familie bij elkaar. De stemmingen, de gevoelens, de uitingen van droefheid zijn bij ieder verschillend.

In het eene huis is de dood in den volsten zin des woords een verlossing, het einde van jaren- en jarenlang smartelijk lijden. In het andere is hij zóó onverwacht, zóó geweldig-plotseling binnengetreden, dat de beroofden als uit een wreede verdooving ontwaken. Daar komen de eerste bezoekers al, de meesten wel met een heimelijke verzuchting begroet, en toch doen zij somwijlen een goed werk met hun komst. Zij breken dien geheimzinnigen ban, die de zielen zou kunnen vermeesteren, zij helpen tot de onvermijdelijke plichten te geraken, die een sterfgeval nu eenmaal met zich brengt. Er moeten telegrammen en brieven verzonden, rouw-advertenties geplaatst, ja, reeds terstond besluiten worden genomen ten opzichte van den dag der begrafenis. Aan de vervaardiging van de laatste houten woning moet worden begonnen. Wellicht zijn er door den overledene beschikkingen gemaakt inzake zijne uitvaart. Daar moet kennis van genomen, daarover moet gesproken worden.

Inmiddels heeft de woning naar de straatzijde haar droevig rouwkleed aangetrokken. De gordijnen zijn neergelaten of weggenomen. De blinden of luiken, waar ze nog gevonden worden, zijn gesloten. Het omkleedsel der schel — gij weet het, lezer, ik ben in mijn beelden nog wat ouderwetsch — dat terwille van den zieke was aangebracht, is weer verwijderd. Hoe hel en luid klinkt die klepel in uw huis, waar allen slechts fluisterend spreken! Al spoedig worden de rouwkaarten binnengebracht. Voor den dood maakt iedereen *haast*. Drukker, modiste, hoedenmaker, timmerman. Alles holt en draaft terwille van dien ééne, die daar bewegingloos in de sterfkamer ter neer ligt.

Voorzichtig en ontroerd schrijden af en toe enkelen naar de achter- of de bovenkamer, waar de doode ligt, telkens voorafgegaan door een der familieleden, die de deur met een sleutel opent en weer toesluit. Een gevoel van huivering, van vreeze, van angst zelfs houdt sommigen verre, anderen treden gaarne en met een rustig hart zulk een sterfkamer binnen.

Het zijn zware, aangrijpende dagen voor de naastbestaanden. Elk nieuw bezoek rijt de wonde weer open. Dezelfde dingen zoo vaak te herhalen, werkt vermoeiend en afstompend. Ook

winzucht en broodnijd trachten hun slag te slaan. Wanneer de harten ontroerd en de hoofden afgemat zijn, worden vaak toezeggingen voor „grafsteenen" en „sprekend-gelijkende" afbeeldingen van „dierbare afgestorvenen" gegeven, die later een bron van teleurstelling en verontwaardiging worden. Jaagt ze van uw woning weg, beroofden, allen, die van uw smart een „zaakje" willen maken, en geeft uw vertrouwdsten vriend opdracht in uwen naam te handelen en te regelen wat strikt noodzakelijk is. Voor al het andere komt wel gelegener tijd.

Zóó gaan de drie, vier dagen, die aan de begrafenis voorafgaan, voorbij. Indien ik één raad in bescheidenheid geven mag, zij het deze: laat de droeve plechtigheid der uitvaart niet noodeloos *gerekt* worden. Is het nu waarlijk eerbiediger jegens den overledene hem op den vijfden dan op den vierden of derden dag uit te dragen? Zoodra de zekerheid van den dood boven *elken* twijfel verheven is — die zekerheid *moet* er wezen! — en zoodra de onvermijdelijke voorbereidselen gemaakt zijn, besluite men ten spoedigste naar den Godsakker henen te gaan. Het is *geen* eerbied te wachten tot de lijklucht zich in de woning verspreidt, totdat het misvormde gelaat de liefhebbende harten met afgrijzen vervult. God heeft den band met de levenden verbroken. Zoekt dan den levende niet bij de dooden, maar brengt de dooden grafwaarts in de stille, troostvolle gewisheid: zijzelven zijn boven al deze wereldsche droefenissen hoog verheven, zijzelven aanschouwen de heerlijkheid des Heeren, die ook onzen rouw komt beschijnen met haar wonderbaar-troostenden glans.

2. DE BEGRAFENIS.

De drie, vier dagen, zoo rijk aan de afwisselendste indrukken, zijn dan voorbijgegaan. Beurtelings de pijnlijkste stilte en de afmattendste drukte door bezoeken, beslommeringen van allerlei aard. Met kiesche geheimzinnigheid is de lijkkist in huis en in de kamer van den doode gebracht. Daar ligt hij dan nu, roerloos en vredig. O, ik houd niet van die nieuwerwetsche prachtstukken,

met allerlei nuttelooze versiersels, en vooral niet van die glazen ruiten, die liefdevolle of nieuwsgierige belangstelling nog dien „laatsten blik" vergunnen, die vaak tot zooveel ongewenschte uitbarstingen van droefheid verleidt. Mijn raad zou zijn: laat toch vóór de lijkdienst begint de laatste bezoeken bij het stoffelijk overschot gebracht zijn en de kist gesloten worden. Vaak wordt de vredige rust, door een goedgekozen Evangeliewoord gewekt, weer weggenomen wanneer daarna nabestaanden en vrienden nog weer „eens even".... veler zenuwen in de war gaan brengen. Het gevoel heeft gewis zijne rechten, maar toch ook het verstand is een gave Gods, en waardige zelfbeheersching voor christenen in deze ure een dringende eisch. Laat ons ook op de begrafenis onzer dierbaren niet zijn als zij, die geene hope hebben!

Eene zaak van groot gewicht is dat op eene begrafenis alles goed berekend en geregeld zij, en dat alles precies op den vastgestelden tijd plaats hebbe. Vooral het vertrek van het sterfhuis, terstònd na het einde van den lijkdienst. Dan moeten de dragers onmiddellijk het stoffelijk overschot naar de lijkkoets dragen, indien dit niet ongemerkt en stil enkele oogenblikken vroeger is kunnen geschieden. Het is fataal wanneer de heilige indruk, door toespraak en gebed in de harten der aanwezigen teweeggebracht, weer door onnoodig wachten, en door onvermijdelijke, onbeteekenende gelegenheidspraatjes wordt uitgewischt.

Indien er ter plaatse een geloovig leeraar is, met wien de gestorvene in liefde en vriendschap verkeerd heeft, neme die in het sterfhuis de leiding. Zijn woord zij kort en weloverdacht, brenge den troost des Evangelies en stemme de aanwezigen tot den zwaren gang, die ondernomen wordt. Onmiddellijk na dezen lijkdienst ga de droeve stoet grafwaarts.

Hoe vaak heb ik mij bedroefd over de gevoelloosheid en de dorheid van vele begrafenissen in Nederland! Een kaal, boomloos kerkhof, zonder éénige poëzie. Het kruis is vanzelf als een „Roomsche bijgeloovigheid" verbannen, al begint het hier en daar een schuchter plaatsje te krijgen, nog lang niet overal voor verminking uit geloofsijver gevrijwaard. Een vredig kapelleke, dat bij de guurheid en onbestendigheid van ons klimaat nergens

mocht ontbreken, is nog maar hooge uitzondering. Wat er gezegd wordt, moet maar bij hagelvlaag of regenbui geschieden.

Ik wil niet klagen over de gehuurde dragers en verdere officianten — het behoort vanzelf tot de uitzonderingen dat liefdevolle handen bereid en geschikt zijn om het onvermijdelijke te verrichten. Maar o, die doodgravers met hun helpers, die touwen in de natbespuwde handen, dat vaak zoo ruwe en onhandige gewacht, die nieuwsgierige, vaak zoo gevoellooze toeschouwers....

Ach, het zijn in den grond geen *wezenlijke* dingen, die ik hier opnoem. Ze zijn ook niet overal gelijk, en spreken ook niet tot alle dezelfde sprake. Maar één ding moest bij *elke* begrafenis van christenen vanzelf spreken: dat zij een getuigenis van een levend geloof in den levenden Heiland bracht. Nergens is het evangelie *meer* op zijn plaats dan bij een geopend graf.

De ongedurigheid van ons klimaat, dat ons gewoonlijk drie maanden zomer en negen maanden winter (of daaromtrent) bezorgt, maakt het veelal onmogelijk bij het geopende graf een woord te spreken. Daarom is eene gelegenheid, als ik zooeven noemde, zoo gewenscht om rondom den gestorvene, een woord vanwege den Vorst des levens te doen hooren. Uit begrijpelijke reactie tegen het onbegrensde praten en roemen van een zondig mensch, dat de wereld bij de begrafenis harer kunstenaars, sporthelden en beroemdheden zoo gaarne heeft, waar de eene redevoering de andere afwisselt, terwijl afzonderlijke wagens de tallooze bloemstukken, kransen en palmtakken moeten torsen, bepalen velen tegenwoordig dat geen ènkel woord gesproken en geen ènkele bloem op de lijkkist neergelegd mag worden. Een ieder zij in zijn eigen gemoed ten volle verzekerd! Maar zeker eischt de majesteit van den dood ook soberheid in iederen vorm van rouwbetoon. God, de Schepper der natuur, verlangt geen onnatuurlijkheid van Zijne kinderen. Hij toornt niet over een laatste woord van dankbaarheid voor hetgeen Hij in den overledene geschonken heeft, maar menschverheerlijking is nergens minder op haar plaats dan dáár, waar de vergankelijkheid van het schepsel in al haar indrukwekkendheid openbaar wordt. Het ongepaste en feitelijk dwaze *toespreken* van den

doode, die toch van al die woorden niets meer hooren kan, worde met ernst vermeden. Het is een verkeerd en onchristelijk inkruipsel. Aan het graf zelve spreke een dienaar der Kerk, naar een der schoone, daarvoor bestemde formulieren, de verzekering uit dat Gods oog ook dit stof bewaken zal. Daarna keere men rustig en in den Heere gesterkt huiswaarts.

Komt men dan, gelijk veelal onvermijdelijk is, nog een wijle in het sterfhuis bijeen, dan wake en bidde men tegen de droeve tegenstelling, die de wereld zoo vaak te zien geeft: die van doode vormelijkheid vóór en van kwetsende luchthartigheid nà de begrafenis. Hetzij gij alsdan eet, hetzij gij drinkt, hetzij gij iets anders doet, het geschiede als in de tegenwoordigheid Gods en van den ontslapene.

Alle bedwelmende drank, in welken vorm ook, blijve geweerd. De ellende en de ruwheid van oud-vaderlijke zeden mogen voor goed uit het sterfhuis verdwijnen! Want waar de *drank* komt, moet de *dank* sterven. De lofzang zij in stilheid voor God. De dag der begrafenis, hoe ernstig ook, is voor kinderen Gods een dag van stillen, geheiligden dank voor het leven en de eindelijke overwinning van een pelgrim, wiens lijden en strijden nu voleindigd zijn.

Ach, dat ik niets wist van de droevige tooneelen, die zich vaak nog op den dag der begrafenis zelve afspelen! Maar het is mij onmogelijk hier te zwijgen behalve van ruwe drinkgelagen, ook van hevige theologische en kerkelijke disputen, van pijnlijke woordenwisselingen over vermeende of rechtmatige bezitsrechten, van het onverkwikkelijke lezen van het testament met al zijn mogelijke verrassingen.... Spreekt nooit van standvastigheid der liefde *eer* zij den heeten smeltkroes eener verwachte en begeerde erfenis is dóórgekomen!

Laat het in dit Troostboek *geen* wanklank voor u zijn, mijn lezer, dat ik ook deze droeve dingen even aanraak. Wij moeten allen ook eens ernstig aan den dag onzer eigen begrafenis denken, ook ten opzichte van dat ééne punt, dat ik daar zoo pas noemde en waarin vele ernstige christenen toch zoo schandelijk nalatig zijn: de regeling hunner nalatenschap. Of die nalatenschap nu

millioenen of maar een stuk of wat meubels bedraagt: er moet gezorgd zijn dat er geen twisting over ontstaan *kan*. Ik heb na een uiterst „vrome," akelig-lange boerenbegrafenis, een allerhevigste ruzie zien uitbreken over een oud, bouwvallig kabinet, en ik geloof dat de twist na tien jaren nòg niet is bijgelegd. Christenen, stelt orde op uw zaken en gij, die met aardsch goed gezegend zijt, vergeet de belangen van Gods koninkrijk niet!

---

3. NA DE BEGRAFENIS.

Allengs herneemt het leven weer zijn rechten, en dat is een zegen. Velen zouden in hunne droefheid òpgaan en zich verteren in hunne smart, wanneer niet de gewone, alledaagsche plichten een heilzaam correctief waren.

Laat ons ook in de uitingen onzer droefheid sober en waardig zijn. Ik heb eene weduwe gekend, die in de uitbundigheid van haar rouwbetoon alle perken te buiten ging, die de palissanderhouten kist van haar echtgenoot hartstochtelijk kuste, om er dan daarnaast in zwijm te vallen, en.... die geen drie maanden later in Nice of Mentone allesbehalve den indruk eener ontroostbare beroofde maakte. Ik herinner mij een advertentie van een „wanhopigen echtgenoot," die kennis gaf van het „onuitsprekelijk leed, over mij gekomen, in het sterven van mijne onvergetelijke echtgenoote, mijn eerste en éénige liefde." Ik weet nog goed dat ik, deze doodstijding lezende, tot mijne vrouw zei: „die is over een *jaar* weer hertrouwd." Ik vergiste mij. Het was een *half* jaar daarna. Ach, laat ons eenvoudig en wáár zijn ook in onze droefheid, en onze teerste gevoelens meer voor den Heere dan voor de menschen openbaren!

Daar zijn ook anderen. Er zijn er ook, die tot hun dood hunne gestorvenen blijven eeren en gedenken. Wilhelm Löhe van Neuendettelsau heeft zijn gansche leven lang op den sterfdag zijner vrouw de vensters zijner pastorie als teeken van rouw gesloten en Ds van Hoogstraten in Den Haag heeft nimmer het zwart

over zijne heengegane echtgenoote afgelegd. Elk mensch handele treure, arbeide, verheuge zich zooals zijn gemoed het hem zegt maar hij make van de gestorvene nimmer een afgod. De dood snijdt alle *aardsche* banden en verhoudingen onherroepelijk àf en alle doen alsof dit *niet* zoo ware, is ongezond en op den duur zelfs bedenkelijk.

Na het ondervonden verlies van man, vrouw, ouders, broeders en zusters, kinderen, vrienden zoeke men zijnen troost bij den Heere! De Christus Consolator *blijft,* Hij gaat met ons mede, en wil ons ook dit gemis tot eene koorde maken, die ons opwaarts leidt. Uit verlies winst. Hoe rijker de hemel wordt, te sterker ook het verlangen van den geloovige naar het eeuwige vaderland, waar geen rouw, geen tranen en geen zonde meer zullen gekend worden.

Maar ook des te moediger onze levenstaak hier beneden aanvaard. De droefheid mag voor den christen nooit eene belemmering, zij moet veeleer een aansporing zijn om 's Heeren werk hier op aarde te doen. Wij zijn mede-arbeiders Gods, geroepen om Zijn Naam, Zijn Wet, Zijn heilig Evangelie te verkondigen aan alle schepsel.

---

4. OP HET KERKHOF.

In den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Amen.

Lied.

Schriftlezing. Enkele teksten uit O. en N. Verbond. B.v.:

Wie met tranen zaaien, zullen met gejuich maaien. Wie het zaad draagt, dat men zaaien zal, gaat al gaande en weenende; maar voorzeker zal hij met gejuich wederkomen, dragende zijne schooven.

Want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar mijne goedertierenheid zal van u niet wijken en het verbond mijns vredes zal niet wankelen, spreekt de Heere uw Ontfermer.

Immers Jezus zeide: Ik ben de opstanding en het leven; die in Mij gelooft, zal leven, al ware hij ook gestorven; en een iegelijk die leeft en in Mij gelooft, zal niet sterven in der eeuwigheid.

Er blijft dan eene ruste over voor het volk Gods.

Want wij zijn verzekerd dat noch dood leven, noch Engelen, noch Overheden, noch machten, noch tegenwoordige noch toekomende dingen, noch hoogte noch diepte, noch eenig ander schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onzen Heer. Amen.

Begrafenisformule.

Daar het den Almachtigen God behaagd heeft de ziel van onzen onze(n) dierbare(n) thans gestorven broeder (zuster) N. N. tot zich te nemen, zoo bestellen wij zijn (haar) lichaam ter aarde; aarde tot aarde, assche tot assche, stof tot stof; in de vaste en zekere hoop der opstanding tot eeuwig leven, door onzen Heere Jezus Christus, die ons vernederd lichaam aan Zijn heerlijk lichaam gelijk maken en ons tot zich nemen zal in eeuwigheid. Amen.

Op de neergelaten kist werpt de Dienaar nu de eerste drie scheppen aarde, onder het zeggen van:

In den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Amen.

Een andere, kortere vorm is de volgende:

Op de neergelaten kist werpt de dienaar de eerste drie scheppen aarde, onder het zeggen van:

In den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Amen.

En nu, wij brachten het moede lijf ter rust. Stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeeren — maar de ziel gaat ten eeuwigen leven door Jezus Christus, onzen Heer. Amen.

Gebed. Onze Vader of vrij gebed.

Lied.

Zegen.

De Heere zegene u en behoede u! De Heere doe Zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig! De Heere verheffe Zijn aangezicht over u en geve u vrede! Amen.

* * *

Tot zoover een liturgische „Begrafenisdienst," hier en daar gebruikelijk.

Of dit werpen van drie scheppen aarde op de kist wel navolging vinden zal, betwijfel ik. Ik vind het even pijnlijk dit werk te verrichten als voor de nabestaanden er getuigen van te zijn.

„Toespraken van vrienden, familieleden, vertegenwoordigers van corporaties enz. behooren aan den kerkhofdienst *vooraf te gaan.* Ook de dankbetuiging der familie vinde hier, vóór den dienst, hare plaats. Op deze wijze is het laatste woord Gods Woord en de dienst één geheel.

„De dienaar hebbe de leiding van de geheele plechtigheid, met den begrafenisondernemer.

„Het luiden van de klokken bij dorpsbegrafenissen mogen wij hoe ook, niet slechts toelaten, maar bevorderen. Het gebruik is zeer oud."

Ik voeg er aan toe: en hoogst stichtelijk en indrukwekkend tevens.

* * *

Over de inrichting, den aanleg, de waardige versiering onzer kerkhoven kan ik hier niet meer spreken. Maar hoogst wenschelijk is het toch dat er verandering kome in de vaak zoo troostelooze dorheid en kilheid der laatste rustplaats onzer dooden. Nergens laat zich de macht van den wansmaak en de banaliteit zóó sterk gelden als dáár. De eerbied tegenover onze heengeganen verlangt een gewijde omgeving, en uitsluiting zoowel van slordige verwaarloozing als van onbetamelijke ijdelheid. Hier ligt nog een groot arbeidsveld bloot voor onze tuinarchitekten.

Stille rustplaats van Gods dooden,
'k Denk aan u met zoete vreugd.

Moge ieder kerkhof dit gedenken mogelijk maken!

KINDERGRAVEN.

Een kerkhof laat mij altoos onbevredigd. Ik kan nooit in waarheid vrede sluiten met den dood. „Ik ben een kind van God bemind en tot geluk geschapen," zeg ik met Hieronymus van Alphen. Maar ten slotte raakt men zóó aan 't verwelken en vergaan van het aardsche leven gewoon, men voelt die sloopende machten zóó ook in zijn eigen lichaam woelen, dat men er zich allengs bij neerlegt. Maar dat kinderen, die lieve, vroolijke, dartele kinderen, die zonnestraaltjes in menschelijke gedaante, óók moeten sterven, ja, dat zij de meerderheid aller gestorvenen uitmaken, dat vind ik vreeselijk.

Voor de àlleraandoenlijkste begrafenis houd ik die van een klein kindeke. Een kindergraf acht ik een der smartelijkste levensraadselen. In den knop al verwelkt — welk een tegenstrijdigheid! Ik hoor nog een vader zeggen: „hij was de knapste van m'n kinderen. Een en al vroolijkheid, vol aardige invallen. Geen van de anderen kon zóó goed en gemakkelijk alles op school leeren en begrijpen. En juist d i e n jongen moest ik teruggeven." Hij was een christen en niet in opstand, maar i k dreigde het wèl te worden. Ik stond bij dat grafje. Er lag een frissche Aäronskelk op het kistje en ik dacht, toen ze bezig waren dat zwarte kleed met die bloemen weg te halen, en de hoeden en petten even àfgingen, nu ze een woordje van den dominee verwachtten: „waarom mocht *deze* bloem uitgroeien en waarom moest die *andere* bloem, dien ze daar gaan wegstoppen in den grond, nauwelijks een paar blaadjes van zijn veelbelovenden bloeiknop ontplooien?"

Maar je krijgt geen bevredigend antwoord op zulke vragen. Ik wil dat wel eerlijk bekennen, op gevaar af dat een vrome lezer bedenkelijk zijn hoofd over mij schudt. Ook deze vraag behoort tot de vele, waarbij men moet zwijgen en zich zien te troosten met het Schriftwoord: „mijne gedachten zijn niet ulieder gedachten, spreekt de Heere." Vele menschen moeten nu eenmaal leeren *bescheiden* te zijn tegenover het leven en den levenden God, en wij moeten grondig en absoluut afrekenen met den

waan dat ons armzalig verstandslichtje in staat zou zijn de reuzen-duisternis der oneindige wereld te verhelderen.

Ootmoedig buigen wij het hoofd voor deze geheimenissen. Ootmoedig — en daarom getroost. Het is verwonderlijk welk een vertroostende kracht er in den ootmoed ligt. Wie eenmaal de ure doorleefd heeft dat hij, diep-verborgen, tot zijn ziel sprak: „wees stille!" en in dat stille-zijn een bron van nooit-vermoedde kracht bevond, die *weet* het dat in hetzelfde oogenblik, waarin een arm wanhopig mensch zich voor de geweldige hand van God ter aarde werpt, die hand Gods met moederlijke teederheid den verootmoedigde aanvat en hem opheft tot licht en tot leven.

Ootmoed is stille zijn, en stille zijn beteekent: *vertrouwen* dat ook in de dikste duisternis eene verborgen liefde haar eigen weg gaat. Waarom vragen wij altoos: „welk een waarde zou dit kinderleven voor *ons* gehad hebben? Hoeveel zegen zou het voor de *menschen* hebben kunnen zijn?" Waarom vragen wij nooit: „Hoeveel waarde heeft dit jonge leventje *voor God?*" Ondanks al onze vroomheid doen wij toch altijd weer alsof deze vergankelijke aardsche wereld het éénige en het gewichtigste is. Ach, wij hebben het A-B-C van het ware Christendom nog niet geleerd, dat spreekt: „wien heb ik nevens U omhoog? Gij, o Heere, zijt mijn één en mijn al, Gij, Eeuwige, die blijft wanneer alles vergaat!"

En dat is toch de bodem, waarop de Heere Jezus ons plaatst. Wij hebben bij *alles* wat ons wedervaart, dat ééne groote doel vast in 't oog te houden: hoe brengt het mij nader tot God? Zouden wij met die vraag óók niet tot de graven der kinderen, met al hun droefheid en donkerheid, moeten gaan? Zou er geen troost zijn in de gedachte: „mijn kind — is een gedachte, een vonkje van Gods liefde?" En dan mogen wij er bij denken: „geen enkele gedachte Gods gaat verloren. Gods gedachten zijn eeuwig, en wat wij in deze korte spanne tijds er van op aarde zien, is een plotseling opglansen uit die bron van eeuwig Licht, waarheen wij bezig zijn op te klimmen nadat wij er eens uit zijn afgedaald. Mijn kind is óók zulk een liefdegedachte Gods, en ik wil het aan mijnen God overlaten *hoe* Hij

deze liefdegedachte verder in de eeuwigheid ontwikkelt." Gelooft gij niet, mijn lezer, dat zulk een vast vertrouwen op de voltooiïng der liefde Gods duizendmaal *meer* beteekent dan alle mooi-ver zonnen antwooorden der menschen op dit smartelijk „waarom?"

Ik heb eens gelezen dat een eenvoudig christen het volgende zei tot een moeder, die om het verlies van haar kindje bijna wanhopig was geworden.

„In een bosch woonde een kolenbrander met zijn vrouw. Zij hadden vele kinderen. Daaronder ook een meisje, wier haren glansden als gesponnen goud en wier oogen schitterden als het meer, wanneer de zon over onze dennen oprijst. De Hertogin van het land, die geen kind had, zag dat lieve meisje en zij vroeg de kolenbrandersvrouw of zij het haar als kind wilde afstaan. Maar de vrouw antwoordde: „ik heb het veel te lief, ik wil het niet geven." De Hertogin beschreef haar welk een heerlijkheid haar deel zou zijn als zij in het vorstelijk slot kwam te wonen. Zachte donzen bedden in plaats van het armelijke stroobed, zilveren bekers vol kostelijken drank in plaats van te moeten drinken met de hand uit de beek, fluweelen kleertjes inplaats van lompen. Maar de moeder schreeuwde het uit: „ik heb mijn kind veel te lief, ik wil het niet afstaan." Toen kwam het kindje plotseling de hut van haar ouders langs, het droeg een kroontje op haar haren, dat de hofdame der Hertogin haar had opgezet en weenend zei ze: „moedertje, gunt u mij mijn kroontje niet?" Toen kwamen der arme vrouw de tranen in de oogen. „Ja kind, ja, ik gun het je, daarvoor heb ik je veel te lief!" En zij riep uit: „lieve Hertogin, nu geef ik ze — omdat ik ze liever heb dan alles ter wereld, liever dan mijzelf!"

Ach, als deze regels nu misschien ook door een treurende moeder gelezen worden, laat mij dan uw hand mogen drukken. Ik ben nu een oud man, maar ik heb óók een kindje in den hemel, dat ik nu haast een halve eeuw geleden heb moeten afstaan, en dat ik ook maar niet vergeten kan, en ik zeg als een heel zwak-geloovig mede-zondaar, maar die *weet* dat hij waarheid spreekt: lieve bedroefde, hoort gij de stem van uw kindje óók niet: „moeder, gij misgunt mij toch mijn kroontje niet?"

GRAVEN.

> Begraaft mij bij mijne vaderen in de spelonk, die is in den akker van Efran, den Hethiet. Aldaar hebben zij Abraham begraven, en Sara, zijne huisvrouw; daar hebben zij Izaäk begraven en Rebekka, zijne huisvrouw; en daar heb ik Lea begraven.
>
> GENESIS 49 : 29*b*—31.

Dit zijn de laatste woorden van Jacob. Zijn laatste wensch. Overgebracht te worden naar het land zijner vaderen, en daar bij de zijnen te rusten. En hoe weemoedig dat terugzien, dat eentonig, dat aldoor herhaald „begraven." „Daar hebben zij Izaäk begraven en Rebekka begraven. En daar heb *ik* Lea begraven." Allen dáár op dien akker, in die spelonk. En dáár, wel niet in die spelonk zelf, maar toch in de nabijheid, rust ook Rachel. Alles begraven.

En toch, er ligt in dit woord ook nog iets geheel anders dan weemoed. Er spreekt geloof uit. En groot, heel groot geloof. Geloof niet slechts aan zijn eigen voortleven in en na den dood, want waartoe anders die wensch om bij de zijnen te rusten? Maar geloof bovenal aan wat zijn God hem gezegd en beloofd heeft. Een daaraan vasthouden en zich vastklemmen ook tegen alle zien en ervaren in.

Voor het uitwendige heeft het er niets van, of er wel ooit iets van het door God hem toegezegde zal komen, dat zijn geslacht eenmaal naar Kanaän zal terugkeeren en dat land erfelijk zal bezitten. En toch, Jacob houdt er aan vast: het *zal,* het *moet* komen. Dat is zijn geloof.

Is het niet of wij hier in zijn sterven nog eenmaal denzelfden Jacob voor en tegenover ons zien, die hij was in de ure, toen hij daar aan de beek Jabbok in den nacht worstelde met zijn God? Datzelfde worstelen hier, datzelfde gelooven, datzelfde God vasthouden: *Ik laat U niet gaan, tenzij dat gij mij zegent.* Datzelfde, ja, maar hier in andere woorden: *Op uwe zaligheid wacht ik, o Heere!*

En dan, in dit geloof, in deze verscheidenheid legt hij zich neder. God zal het maken!

Zóó sterven is geen sterven.

Aldaar hebben zij Abraham begraven, en Sara, zijne huisvrouw; daar hebben zij Izaäk begraven en Rebekka, zijne huisvrouw; en daar heb ik Lea begraven.

* * *

Wie onzer, die niet ook aldus van graven weet te spreken? Hoe ouder wij worden, hoe voller 't er van wordt. Dat weemoedige herinneren: dáár heb ik dezen en ginds dien begraven. De één na den ander, die van ons ging scheiden, dien wij o zoo liefgehad hebben, die zoo veel, veel meer dan wij ooit onder woorden te brengen vermogen, voor ons geweest is. Ach, 't kan in ons leven soms zoo stil worden. Oogenblikken, als er zijn kunnen, dat een gevoel van radelooze eenzaamheid op ons valt. Dagen, die meer spreken dan andere, dagen van in-droevig terugzien, die wij nooit, neen nooit zonder stil herdenken kunnen laten voorbijgaan. En dan is het wezenlijk niet zulk een groot wonder wanneer wij soms iets van een verlangen in ons voelen opkomen om ook zelf daar maar bij die graven te wezen, om ook heen te gaan tot hen, die van ons heengegaan zijn.

En 't zijn niet enkel altijd de graven in eigenlijken zin, die een mensch zoo kunnen doen wenschen, wenschen, die vaak als even zoo vele gebeden uit zijne ziel oprijzen. Ook de graven in oneigenlijken zin, waarvan ons leven gedurig al voller wordt, kunnen het wezen. Dat pijnlijk terugdenken: dáár heb ik dien droom begraven en dáár die verwachting, die hoop, dien wensch. *Hier dit,* dat ik heb moeten opgeven. *Gindsch dat* weêr, dat ik in rook zag verdwijnen. En dan, niet waar, kan er zulk een groote moeheid over een mensch komen. Iets, dat hem eigenlijk losmaakt van alles, en dat ook hem onwillekeurig naar „heengaan" doet verlangen.

En toch, vergissen wij ons niet. Houden wij toch vooral niet voor *geloof*, wat met geloof niet in 't minst heeft te maken.

Neen, *niet* dat verlangen om met wie wij vàn ons zagen

heengaan weêr vereenigd te wezen, al kan het soms nóg zoo sterk zijn. *Niet* ook dat weemoedig gevoel van zóó veel, dat anders kwam in ons leven als wij gehoopt hadden. *Niet dit* maakt het sterven licht en verzoent met den dood. Daar is heel wat anders en meer toe noodig.

Niet dat wij kunnen zeggen: dáár heb ik dezen begraven en dáár weêr een ander begraven, hier is *dit* mij ontvallen en ginds is *dat* mij ontvallen. Niet dat wij ook nòg zoo dikwijls met den dood om ons heen in aanraking geweest zijn. Maar wèl: of ook wij van een oogenblik weten, dat over alle verdere oogenblikken van ons leven, en dat eenmaal ook over de ure van ons sterven beslist, of wij weten wie en wat wij voor God zijn. Of wij een oogenblik kennen, waarvan wij kunnen zeggen: dáár heb ik mijzelven begraven, toen ben ik zelf gestorven. Mijn oude wereld. Mijn oude „ik." Van toen aan ben ik een ander geworden. Van toen aan heb ik een Heere en Heiland van mijn ziel gevonden. *Dit* is het.

En dit *alleen* is het dat den tijd, dien God ons nog hier laat, ons met kalmte en met blijmoedigheid doet uitdienen. Wat eenmaal — in welken vorm hij dan over ons kome, in nòg zoo vriendelijke of in nòg zoo dreigende gestalte — ons ook den dood niet doet vreezen.

Niet of wij een kruis hebben, dat wij dragen, maar of wij een kruis kennen, dat *ons* draagt, *het* kruis, Christus' kruis. *Dàt*, nog eens, is het. En dàt *alleen* is het, dat met alles verzoent, en dat ook ons de kracht van het woord doet verstaan en ervaren: „wie sterft eer hij sterft, sterft niet als hij sterft."

WEEST WAARDIG IN ALLES!

Dr Gerritsen schreef eens aan zijn vriend Ds Buytendijk: „Gaarne kom ik op uw begrafenis. Ik was het toch al van plan. Ik vind die Protestantsche begrafenis buiten de kerk zoo akelig. De kerk begeleidt den mensch in al de stadiën van zijn leven.

Het kind wordt er gedoopt; de jonge man en vrouw doen er belijdenis, trouwen er.... alleen moet men sterven en begraven worden *zonder* de kerk, *zonder* de Gemeente....

„Een begrafenisdienst is eigenlijk het hoogste, dat ik ken; dat is een kerkdienst aan de poorten des hemels, ja meer, vóór eene geopende hemelpoort. De Gemeente spreekt daarmee uit dat zij den dood overwonnen weet. Dood, waar is uw prikkel, hel, waar is uw overwinning? In een begrafenisdienst voelen wij dat leven en roepen wij om de toekomst des Heeren, *opdat den levenden de smaad des doods gespaard moge worden.*"

Amen, zegt mijn ziel hierop! O, het is een *smaad* te moeten sterven, en te denken dat zij met uw lichaam (dat toch óók een werk *Gods* is!) gaan zeulen en tobben, gelijk wij dat op onze vaderlandsche kerkhoven gewoon zijn.... O Heere Jezus, kom toch, kom toch terwijl ik nog leef en neem uw wachtend volk tot U omhoog!

Maar zoolang Hij nog toeft, o Kerk van Christus! begraaf dan uw dooden met eerbied en met uw eerbiedigen zegen, opdat de ontslapenen — „Hem *leven* zij allen!" — zich niet over hun eigen begrafenis hebben te bedroeven.

DE LIJKKOETS.

Als, langs de straat,
De lijkkoets gaat,
En voet voor voet,
Haar omgang doet,
En, achteraan,
De mannen gaan,
In mantels, breed
En zwart, gekleed,
O denk er bij:
Die lange rij
Wat leert zij mij?

Zij leert u, dat
Gelijk een blad,
Gelijk een roos
En tijdeloos,
Gelijk de glans
Aan d'avondtrans,
Gelijk een beeld
Door 't licht geteeld,
't Zij vroeg of laat,
De mensch vergaat,
Hoe vast hij staat.

Zij predikt: waak!
Volbreng uw taak!
Bestel uw huis!
Verduur uw kruis!
Vermijd het kwaad!
En doe en laat
Wat God begeert,
En Jezus leert,
Wiens uur en dag
Men vóór den slag,
Niet weten mag.

De wijze hoort
Naar 't ernstig woord,
En ziet goedsmoeds,
De zwarte koets,
En denkt er bij:
Komt zij om mij,
Dan ziet mijn oog,
De stad omhoog,
Waar langs de straat
Geen droef gelaat
Of lijkkoets gaat.

BLIJDE HOOP.

Ziet, de Dag! Ziet, de Morgenstond is gekomen.
EZECHIEL 10 : 7.

DE EEUWIGE MORGENSTOND.

Wat zal die eeuwige opstanding eens zijn, wanneer alle rouw en gekrijt niet meer zal wezen, wanneer de dood geen slagschaduw meer zal werpen over den lichten dag en God zelf ons de oogen, rood geschreid van nameloos verdriet, zal drogen met vaderlijk erbarmen!

Het verleden zal niet meer onze ziel verweemoedigen, het heden ons niet droevelijk teleurstellen, de toekomst ons niet onzeker doen hopen.

Er zal rust in God zijn. Een rust, die de harmonieuze vervulling zal zijn van alle verlangens der ziel, die alle krachten der ziel sterk zal maken tot eeuwig genieten. Dáár zullen al Gods kinderen zijn en wij zullen ze kennen zonder ze ooit in dit leven gezien te hebben, wonderlijk kennen, daar de eeuwigheid geen verleden kent. Het zal wezen of het altijd zoo geweest is. Wij zullen Abraham zien, den wijzen aartsvader en den stillen geduldigen Izaäk. Wij zullen Jacob aanschouwen met zijn vaderlijk hart en Jozef, zijn zielsbeminde. En Mozes, de machtige profeet met zijn zachtmoedig gelaat, zal daar wezen, ook David, de koninklijke held. De geweldige Elia zal ons daar ontmoeten en de groote lijder Job zal er stil zijn van zijn smart. Het zal één groote schaar zijn van zaligen, die elkander met vreugde zullen begroeten. Petrus, Paulus en Johannes staan daar aan de glazen zee met hen, die wij hier zoo lang gemist hebben. Maar dit alles is het hoogste niet. *Hij* met Zijn doorboorde handen en voeten zal daar zijn en alles in allen wezen.

Hij zal ons dadelijk kennen en wij Hem, en het licht in Zijn goddelijke oogen zal wonderlijk zijn om te vertroosten. Wat valt bij die verwachting veel van deze aarde zelf weg!

GEBED.

En nu, o Bronader van alle genade, wat zal ik voor U zeggen? Ik begeer geen troost van U in al mijn aardsch en boos willen, maar ik bid U met alle kracht, die nog door uwe genade in mij is, dood toch mijn aardschen boozen wil, want hij begeert slechts huichelarij en eigenliefde, hij geeft U goede woorden en zegt U waarheid toe, maar is toch steeds een leugenaar vóór U. Geef mij slechts uwen wil, opdat ik niets zonder U begeere; treed met uwen wil mijn boozen wil onder den voet, en laat mij in uwe kracht met U willen en doen. O Heer, wat zal ik in mijn ijdelheid van U bidden? Ik bid niets dan alleen het sterven mijns Heilands Jezus Christus van U, dat Gij mij in Zijn dood wilt dooden, en in Zijn opstanding in Hem levend maken, dat ik zij een goede rank aan Hem den wijnstok, en in Zijn kracht goede vruchten drage. In uwe toezegging verzink ik gansch en al: mij geschiede naar uw woord en wil.

O gij vurige Liefde Gods, die den dood in onze menschheid verbroken hebt, en de hel verwoest en onzer zielen zegepraal in Christus door den dood hebt uitgevoerd; Gij, die op den heiligen Pinksterdag in der Apostelen mond en hart de lichtende vlam deed wonen en al uwe heiligen aangevuurd en uwe wonderwerken door hen gedaan hebt: Gij, die de gansche wereld en al uwe schepselen liefhebt en onderhoudt, tot U kom ik en geef mij gansch over aan U.

O gij groote Bronwel Gods, doe U open in den geest mijner inwendigheid, en steek ook in mij het vuur uwer liefde aan, opdat mijn geest in U brande, en ik U daarin kennen en loven moge.

O gij groote Heiligheid, door de verdienste mijns Heilands Jezus Christus, door Zijn bloed en dood dring ik door tot U en geef mij over in uwe branding. Door Zijn opstanding en hemelvaart voer ik mijn wil in U in, en geef hem U geheel en al; doe met hem wat Gij wilt, alleenlijk verlos hem van de booze lust, en breek in hem alle kracht tenzij alleen om op U te zien.

O gij heilige kracht Gods, die in en over hemel en aarde zweeft en aan alle dingen nabij zijt, stort U toch uit in mij, opdat ik in U verder opnieuw geboren worde en in U groenen moge, en schoone vruchten werke tot uw eeuwigen lof en heerlijkheid.

O gij Poort der heerlijkheid Gods, laat toch uw glans lichten in mijn geest en lichaam als uw tempel, opdat ik wandele in uwe klaarheid en U ten allen tijde love en U diene in heiligheid en gerechtigheid, gelijk het U welgevallig is, die Gij zijt de eeuwige God, Vader, Zoon en Heilige Geest, hooggeloofd in eeuwigheid. Amen.

IK GELOOF EEN EEUWIG LEVEN.

Ik zie geen sterven in de late najaarsdagen,
Hoe is het licht zoo goud, hoe is de lucht zoo blauw,
Hoe lijkt de nevel naar dien zilversluier: dauw,
Niet naar een lijkwa, die het moede jaar moet dragen.

Ik zie de blaren niet, die rotten op de paden,
Ik zie de blaren rood en goud in 't blanke licht,
Ik zie de gladde knoppen alweer opgericht,
Beloften van het bosch voor nieuwe lentedaden.

Ik zie de bloesem van den hazelaar reeds hangen,
Die rekke en stuiven zal bij d' eersten lentewind,
Ik ga de paden langs en wijs alree m'n kind
Wáár 't zaad zal kiemen, daar we nù reeds naar verlangen.

Hoe zou ik vreezen, God, mijn God, daar we toch weten
Dat onder 't aardsche kleed, hoe 't ook aan flarden viel,
Héél stil aan 't groeien zijn de vleugels onzer ziel
En 't Eeuwig Leven ons den dood zal doen vergeten!

DE NACHT IS VOORBIJ GEGAAN, ENDE DE DAG IS NABIJ GEKOMEN.

De naare schaduw is aan 't breeken,
  Terwijl de schoone morgenster
Zijn blinkend hooft komt op te steeken
  En brengt den dageraad van ver.
ô Zonne! heerlijk overtoogen
  Met purper van het morgenrood,
Zo koninglijk voor onze oogen,
  Uw Majesteit is schoon en groot.
Maar in het Oost' van ons Geloove
  Verrijst een and're Dageraad,
Die uwe schoonheid gaat te boven,
  Hoogwichtig, zonder perk of maat.
Als die de schaduw eens doet wijken,
  Van 't grof verduisterd vlees en bloed,
Dan zal geen nacht ons meer bestrijken,
  Gelijk zij hier op aarden doet.
Uw heerlijkheid gaat op en onder
  En maakt een wisselbaare tijd,
Daar dag en nacht, elk in 't bizonder,
  Zich over de aarde henen spreid:
Maar dezen dag, die wij verwachten,
  Weet eeuwig van geen ondergaan,
Maar blijft in zijne volle krachten
  Oneindig, zonder wanken staan.
ô Schoone Dag! wie kan u roemen
  Na waarde van uw heerlijkheid;
Wie kan uw glans genoegzaam noemen,
  Van zulk een hoogen Majesteit?
ô Jezus! laat het doch geschieden
  Dat haare straalen, door 't geloof,
Alle aardse schaduw weg doen vlieden,
  Als of men een gordijn verschoof.

Wij kijken uit naar 't zalig Oosten
Met uitgestrekten hals en hooft,
En hoopen op het schoon vertroosten,
Dat ons de waarheid heeft belooft:
Wat achter blijft, dit zal gebeuren;
Noch maar een wijltjen in geduld;
Tot God ontsluit zijn goude deuren,
En alles heerlijk word vervult.

MOED GEHOUDEN!

Wat, mannen broeders, heft gij 't oog
Mistroostig naar des hemels boog,
Als ware uw Heer geweken?
Waartoe, o vromen, u ontrust,
Als ware omhoog het licht gebluscht,
Dat ge eenmaal door zaagt breken?
Of legde uw Heiland en uw Heer
Zijn rijkskroon en Zijn schepter neer?

Het hoofd omhoog, naar boven 't hart!
De orkaan steke op, de nacht zij zwart,
Het schip in 't schuim bedolven,
Ziet òp! Uw Heiland is nabij!
Hij komt! Hij komt! Reeds wandelt Hij,
Langs de opgeruide golven;
Door 't woest geklots weerklinkt Zijn stem,
En zee en storm gehoorzaamt Hem.

Houdt moed! Al heeft de god der eeuw
Met daverend triomf-geschreeuw
Zijn heirmacht reeds vergaderd,
Zijn zege is kort, zijn val gewis!
Het licht verwint de duisternis,
De dag des Heeren nadert!
Heel de aarde wordt Gods Heiligdom!
Kom haastig, Heere Jezus, kom!

HET EINDE VAN DEN NACHT.

Hoor, Kruisgemeente, hoor het woord des Heeren Heeren.
De dag breekt aan dat, ziet, een Koning zal regeeren,
Een Rots, een Schuilplaats voor den hoogen waterstroom!
En Hij zal zijn een scheute uit d'afgehouwen boom
Van Jesse, die den troon van David zal bekleeden
En richten Jakobs huis met heilgerechtigheden.
Hem staren als hun Hoop de verre Heidnen aan;
Met d'adem van zijn mond zal Hij de boosheid slaan,
Het juk verbrijzelen van 's werelds aartstirannen,
De macht der duisternis in 't eeuwig duister bannen,
En vestigen op aard Zijn eeuwig Koninkrijk
Van waarheid, recht en rust. Daar zal geen ongelijk
Noch haat zijn. Efraïm zal Juda niet benijden,
Geen volkren meer elkaar, geen wolf het lam bestrijden.
Aan alle plaatsen zal Gods kennis zijn en vrêe
En overdekken de aarde als wateren der zee.
Een nieuw Jeruzalem gaat van den Hemel dalen,
Van waar op al wat leeft de Heerlijkheid zal stralen;
Een meer-dan-Paradijs, van uit den liefdestroom
Der hemelen gedrenkt, — met d'eeuwgen Levensboom,
Wier blaadren voor altoos der volkrén smart genezen.
God zelf zal daar het Licht, zal daar de Tempel wezen.
Daar zal geen vloek meer zijn, geen zonde meer, geen nacht.
De Morgenster gaat op! Hij, Wortel en geslacht
Van David! — Vredevorst, naar wien Gods schepslen zuchten.
Hosanna! 't Is uw rijk! 't Zijn van uw bloed de vruchten,
Van al wat de aarde leed sints de eerste zonde-ellend,
Van al wat de aard misdeed, de ontknooping en het end!

DE HEERE KOMT.

't Hoofd omhoog! De Heer zal komen;
Hij daalt met bazuingeschal.
't Morgenrood wordt waargenomen;
Ja, Hij komt, die komen zal.
Geest en bruid, zij roepen samen:
Kom, o Bruidegom en Hoofd!
Schenk vervulling op ons amen,
Werk hetgeen Gij hebt beloofd!

Blijde stond toen d' englen zongen
In het veld van Efratha.
Satan zag zijn prooi ontwrongen
Door de macht van Gods genâ.
Maar een weg van smart en lijden
Bracht alleen verlossing aan;
Heiland, niets dan smaad en strijden
Zaagt Gij op uw levensbaan.

Maar Gij komt! Gij haalt in luister
Uwe Bruid van d' aarde af;
Gij werpt Satan in den kluister,
En aanvaardt uw Koningsstaf.
Dán, op uwen troon gezeten,
Aan des vijands macht ontrukt,
Zal het leed der aard vergeten
Zijn, dat nu zoo vaak ons drukt.

KOM, HEERE JEZUS!

Op 's hemels wolken zal Hij komen,
Die aan den nacht een einde maakt;
Die, in Zijn heem'len opgenomen,
Het troostwoord uitsprak: „wacht mij! waakt!"
Hij komt, naar wien Gods schepselen smachten,
Wien 's werelds eeuwen tweemaal wachtten,
Wien de aard reeds eenmaal heeft gebaard;
Het Lam, wiens bloed hier heeft gevloten,
De Leeuw, uit Isaï gesproten,
De Man der smart, de God der aard!

In Zijne dagen dauwt het vrede;
In Zijne schaduw lofzingt de aard!
't Gedierte zelve jubelt mede,
Weêr onder Edens wet geschaard.
Een jongske zal den leeuw beheeren,
De wolf zal met het lam verkeeren —
En de Eng'len Gods weêr met den mensch!
Het zijn de lang verwachte dagen
Van 't aangekondigd Welbehagen
En aller hemelingen wensch.

Looft Hem, gij Natiën te samen,
Op een van God gelouterde aard!
Looft Hem, gij volken aller namen,
Tot Jesse's heilbanier vergaârd!
En gij, sints twintig eeuwen zwervers,
Eens weêr beloftenisbeërvers,
Naar Davids troon! naar Davids Heer!
Van uit dat hart, door ons verbroken,
Van uit die zij, door ons doorstoken,
Stroomt Zijn vergeving op ons neêr!

Brengt aan dien Koning op uw knieën,
o Koningen, uw heerlijkheid!
Zij voor Zijn voetbank, o Genieën,
Uw schatting need'rig neêrgeleid!
Gij wetenschappen en gij kunsten,
Gij krachten, machten, gaven, gunsten,
Door d' adem Gods in ons verwekt!
Weg met den dienst der heiligschennis;
Gij hoort den Goël toe, wiens kennis
Eerlang het aardrijk overdekt.

Gij, o, vooral gij Harpenaren,
Die de aandrift voelt tot hooger lof,
Voor uw aan God gewijde scharen
Wat ongelijkb're zingensstof!
Laat wat de wentelende jaren
Van worstelingen of gevaren,
Van dreiging of verleiding baren
Trots Eeuwgeest en Algodendom —
Laat met de galmen van uw snaren
Het wachtwoord van Gods Geest zich paren,
En lovende ten hemel varen:
„Kom, Koning Jezus, kom, ja kom!"

ZALIG ZIJN DE DOODEN, DIE IN DEN HEERE STERVEN.

Welzalig, die in 't licht van 's hemels zalen
Door 's Vaders liefde vriendlijk zijn geleid,
Wier vreugdezon in eeuwgen glans mag stralen,
Wier vrede door geen onrust wordt ontwijd.
Beklaag ze niet, die zóó zijn heengegaan:
Ze zeegnen 't eind van de aardsche levensbaan.

Geen ijdle hoop betoovert meer hun zinnen,
Hun oog aanschouwt den glans der eeuwge stad;
Geen booze twijfel sluipt meer 't harte binnen,
Geen scherpe doorn verwondt den voet op 't pad.
Van iedren last voelt zich hun ziel bevrijd
En stoorloos ruischt de stroom der zaligheid.

't Geloof werd tot aanschouwen; alle vragen,
Ja heel 't geheim der waarheid staat onthuld.
De dood, de schrikbre vijand, ligt verslagen
En 't heerlijk ideaal is gansch vervuld;
En wij — o pelgrim, rep den blijden voet
Tot straks uw ziel de hunne tegengroet!

SLOTACCOORD.

Halleluja! Eeuwig dank en eere,
Lof, aanbidding, wijsheid, kracht,
Word' op aard en in den hemel, Heere,
Voor uw liefd' U toegebracht!
Vader, sla ons steeds in liefde gade,
Zoon des Vaders, schenk ons uw genade,
Uw gemeenschap, Geest van God,
Amen, zij ons eeuwig lot!

INHOUD.

Bladz.

INLEIDEND WOORD 5

HET STERVEN.

(De gedichten zijn met een * geteekend.)

Christus stervende* 9
Sterven 9
Als ik sterf* 12
Laatste beschikkingen 13
Geen retourbiljet 15
Niets kan ons scheiden 16
Dood waar is uw prikkel? 17
Jezus alleen* 18
Kort voor het sterven 19
In blijde afwachting 23
Iets over het zalig sterven 24
Ontslapen 27
In de sterfkamer 30
Uit een brief van mijne zuster Adriani 31
De Heere is mijn Herder, mij zal niets ontbreken 32
Onze band met de zaligen hierboven 33
De zegepraal over den dood 38
Onze dooden leven 39
Een stervende heeft recht op waarheid 43
Zekerheid 44

Bladz.

Herinnering aan onze dooden 45
De laatste tranen 48
Overwinning 51
Een eigenaardig sterfbed 52
„Jozef is er niet" 53
Onze lieve dooden 54
Onze afgestorvenen 55
Bekeering op het sterfbed 59
Geen gevoelloosheid tegenover den dood 60
Heden met mij in het Paradijs 61
De taal, die God zoo zelden van Zijn kind hoort 63
Alleen in de sterfkamer 64

ENKELE STERFBEDDEN.

De dag der eere 65
Händel's sterfbed op Goeden Vrijdag 1759 66
Pelgrims aan de poort der eeuwigheid 68
Het sterfbed van Matthias Jorissen 75
Alleen nog liefhebben 77
Samuël Zeller 78
Een sterfbed op straat 80
Een liefelijke herinnering 81
Kom, Heere Jezus! 82
Het sterven van Prof. J. H. Gunning 83
Treffend 85
De Heere is mijn licht 86
Sterven in schoonheid 87
Het sterfbed van Palmer Davies 88
Zonsondergang? 90
Het afscheid van Generaal Booth van zijne vrouw 92
Een stille in den lande 93
Sterfbed van L. Penning 94
Een vredig sterfbed 95
Bertha Gugelmann 97

Bladz.
Jansje 98
De mooiste liefdesgeschiedenis 101
Vivia Perpetua 102
Van een melaatschen jongen 103

DE STERVENDE HOOGEPRIESTER 104

LAATSTE WOORDEN VAN STERVENDEN 105

STERVEN ZONDER GOD 119

GEBEDEN VAN EN VOOR STERVENDEN 122

VICTORIE.

Aan God den Vader* 128
Immanuël* 128
Op weg naar huis* 129
Bij het sterven* 130
Een wensch* 130
De Overwinnaar van den dood* 132
Sterven?* 132
De stervende christen* 133
Bij eene lieve doode* 134
Naar Huis* 135
Vergeten* 135
Op mijn sterfbed* 136
Dicht bij het Vaderhuis* 137
Zij gaan vooruit* 138
Mijn laatste bede* 138
De stervende pelgrim* 139
Rustig afscheid* 139
Sonnet van Michelangelo* 140
Wel sterven* 140

Bladz.

Geen sterven * 141
Leed * 142

KINDERSTERFBEDDEN.

Ons lieve meiske 143
Van een ziekbed 147
Jong gestorven — vroeg bij God 148
Voor beroofden * 150
Zij slaapt 151
Een sterfbed * 152
Onze kinderen in den hemel 153
Nu is het kindeke dood, waarom zoude ik vasten? . . . 156
Aan treurende ouders 157
Doodgeboren 158
Verlof naar huis te gaan 159
Een herinnering 159
Naar huis gegaan 161
O, Heere Jezus! 162
Zie, uw zoon leeft. Het dochterke is niet dood, maar slaapt 162
De zaligheid van vroeggestorven kinderen 163
Amen! 165

BEGRAFENIS.

Het kerkhof * 166
Begraven, geen verassching 167
Leugens op een kerkhof 170
Waarheid op een kerkhof 172
Opstaan ter begrafenis 174
1. Voor de begrafenis 175
2. De begrafenis 177
3. Na de begrafenis 181
4. Op het kerkhof 182
Kindergraven 185

Bladz.
Graven 188
Weest waardig in alles 190
De Lijkkoets* 191

BLIJDE HOOP.

De eeuwige morgenstond 193
Gebed 194
Ik geloof een eeuwig leven* 195
De nacht is voorbij gegaan, ende de dag is nabij gekomen* 196
Moed gehouden!* 197
Het einde van den nacht* 198
De Heere komt* 199
Kom, Heere Jezus!* 200
Zalig zijn de dooden die in den Heere sterven* 201
Slotaccoord* 202

CHRISTUS CONSOLATOR

DEEL I

MOZAIEK

DEEL II

SURSUM CORDA

DEEL III

IN DEN SMELTKROES

DEEL IV

VOOR KRANKEN

DEEL V

NAAR HUIS